

Wybrane aspekty postępowania arbitrażowego

Wydawnictwo KUL

9 788380 619715

Wybrane aspekty postępowania arbitrażowego

Prace studentów Koła Naukowego
Komparatystyki Prawniczej
Uniwersytetu SWPS w Warszawie

Redakcja naukowa
Bronisław Sitek

Wydawnictwo KUL
Lublin 2021

SPIS TREŚCI

Wstęp (<i>Bronisław Sitek</i>)	7
MARTA RUSAKIEWICZ <i>Podstawy prawne arbitrażu międzynarodowego. Wpływ prawa modelowego UNCITRAL na prawa arbitrażowe państw europejskich</i>	9
PIOTR CIEPIŃSKI <i>Postępowanie przed sądem polubownym</i>	17
JUSTYNA SKWIROWSKA <i>Możliwość opodatkowania arbitrów podatkiem od towarów i usług. Analiza z perspektywy prawa unijnego.</i>	33
MICHALINA WAĆLAW <i>Niewypłacalność stron w arbitrażu międzynarodowym.</i>	51
DAMIAN MĄDRY <i>Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego</i>	63
ALEKSANDRA GIL <i>Kontrola sądu państwowego nad rozstrzygnięciem sądu polubownego (art. 1209 § 1 i 2 Kodeksu postępowania cywilnego). Pożyteczny instrument czy podstawa do nieuzasadnionej ingerencji?</i>	77
IZABELA WYSOCKA <i>Stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą przez sąd państwowy w Polsce</i>	87

TABLE OF CONTENTS

Introduction (<i>Bronisław Sitek</i>)	7
MARTA RUSAKIEWICZ	
<i>The Legal Foundations of International Arbitration: The Influence of UNCITRAL Model Law on the Arbitration Laws of European Countries</i>	9
PIOTR CIEPIŃSKI	
<i>Proceedings before the Arbitration Court</i>	17
JUSTYNA SKWIROWSKA	
<i>Possibility of Imposing Value Added Tax on Arbitrators: Analysis from the Perspective of EU Law</i>	33
MICHALINA WAŁAW	
<i>Insolvency of Parties in International Arbitration Proceedings</i>	51
DAMIAN MĄDRY	
<i>An Action for Setting Aside an Arbitral Award under the Provisions of the Civil Procedure Code</i>	63
ALEKSANDRA GIL	
<i>State Court's Control over the Arbitration Court's Decision (Article 1209 § 1 and 2 of the Code of Civil Procedure): A Useful Instrument or Grounds for Unwarranted Interference?</i>	77
IZABELA WYSOCKA	
<i>Confirmation and Enforcement of an Arbitration Award Issued Abroad by a State Court in Poland</i>	87

WSTĘP

Problematyka arbitrażu tak krajowego, jak i międzynarodowego jest dość dobrze opracowana w doktrynie prawnej. Tym niemniej można znaleźć obszary badawcze, które wymagają nowego spojrzenia i pogłębionego zastanowienia. Kwestie te były przedmiotem dociekań członków Koła Naukowego Komparatystyki Prawniczej SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego w Warszawie. Zajmowali się nimi pod moim kierunkiem w roku akademickim 2020/21. W wyniku przeprowadzonych prac badawczych powstało siedem interesujących artykułów dotyczących głównie arbitrażu międzynarodowego. Pierwsze z przedkładanych opracowań, autorstwa Marty Rusakiewicz i Piotra Ciepińskiego, mają charakter wprowadzający i przedstawiają podstawy prawne arbitrażu międzynarodowego oraz zasady postępowania arbitrażowego w prawie polskim i międzynarodowym. Trzeci tekst Justyny Skwirowskiej dotyczy kwestii nie opracowanej szerzej w polskiej literaturze prawniczej, czyli możliwości opodatkowania arbitrów podatkiem od towarów i usług, zawiera on również analizę porównawczą z perspektywy prawa unijnego. Kolejny artykuł Michaliny Waclaw traktuje o niewypłacalności strony w międzynarodowym postępowaniu arbitrażowym. Odnosi się on do badanego problemu nie tylko z punktu widzenia ogólnoteoretycznego, ale przedstawia również analizy konkretnego przypadku. Końcowe opracowania mają za swój przedmiot pogranicza arbitrażu międzynarodowego i prawa polskiego. Pierwszy z tej grupy tekstów, napisany przez Damiana Mądrego, dotyczy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego i koncentruje się na analizie polskiej procedury stosowanej w tym przypadku, określa także zakres przedmiotowy kompetencji sądu cywilnego wobec kontroli wyroku sądu arbitrażowego. W dalszym opracowaniu na temat kontroli sądu państwowego nad rozstrzygnięciem sądu polubownego Aleksandra Gil odpowiada na pytanie o to, czy rozwiązanie znajdujące się w art. 1209 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego jest pożytecznym instrumentem czy

też stanowi podstawę do nieuzasadnionej ingerencji sądu w wyrok sądu arbitrażowego. Ostatni tekst Izabeli Wysockiej jest swego rodzaju podsumowaniem wcześniejszych rozważań zawierającym próbę przedstawienia problemu stwierdzenia i uznania przez sąd państwowy w Polsce wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą.

prof. dr hab. Bronisław Sitek
opiekun Koła Komparatystyki Prawniczej
SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego w Warszawie

MARTA RUSAKIEWICZ

Studentka V roku

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0002-5216-2840

PODSTAWY PRAWNE ARBITRAŻU MIĘDZYNARODOWEGO. WPLYW PRAWA MODELOWEGO UNCITRAL NA PRAWA ARBITRAŻOWE PAŃSTW EUROPEJSKICH

WPROWADZENIE

Podstawy prawne arbitrażu międzynarodowego w znacznej mierze wynikają z norm przygotowywanych przez Komisję ds. Międzynarodowego Prawa Handlowego Organizacji Narodów Zjednoczonych (ang. *United Nations Commission on International Trade Law*, dalej: UNCITRAL). Komisja ta stanowi organ pomocniczy Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych. Jej zadaniem jest harmonizacja i ujednolicanie prawa handlu międzynarodowego, poprzez konwencje, ustawy modelowe i inne instrumenty dotyczące prawa materialnego regulującego transakcje handlowe lub inne aspekty prawa gospodarczego, które mają wpływ na handel międzynarodowy¹.

Jak wskazuje Andrzej Szumański, normy prawne ustanawiane przez UNCITRAL mają niejednorodny charakter². Z jednej strony można wyróżnić w nich tzw. prawo twarde (ang. *hard law*) obejmujące m.in. konwencje międzynarodowe, które uzyskują status prawa wspólnego na skutek ich przyjęcia przez przedstawicielstwa państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych na forum

---

¹ *Frequently Asked Questions: Mandate and History*, https://uncitral.un.org/en/about/faq/mandate_composition/history (dostęp: 10.08.2021).

² A. Szumański, *Kierunki zmian ustawodawstwa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” (2007), nr 1, s. 51-58.

międzynarodowym. Uregulowania te, po uprzedniej ratyfikacji przez państwa członkowskie, stanowią część krajowych porządków prawnych, bez konieczności ich dalszej transpozycji. Przykładem twardego prawa jest Konwencja Narodów Zjednoczonych o wykorzystaniu łączności elektronicznej w umowach międzynarodowych, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 23 listopada 2005 r. Odmienny rodzaj norm przyjmowanych przez UNCITRAL stanowi natomiast tzw. prawo miękkie (ang. *soft law*). Nie ma ono charakteru wiążącego dla państw należących do Organizacji Narodów Zjednoczonych, a jego przestrzeganie nie wiąże się ze sformalizowanym systemem kar. Normy *soft law* mają jednak swoistą doniosłość prawną, w szczególności jako rekomendacje dotyczące zasad czy standardów postępowania w zakresie, który nie został uregulowany przez *hard law*.

Do norm *soft law* zaliczyć można przede wszystkim ustawy modelowe, zwane także prawami modelowymi. Stanowią one propozycje przepisów, które rekomendowane są legislatorom państw członkowskich do przyjęcia jako część ich prawa krajowego. Prawa modelowe mogą stanowić zatem inspirację dla krajowych przepisów, nie zobowiązując jednocześnie do ich bezpośredniego stosowania. Pozwala to na modernizację i harmonizację praw krajowych oraz dostosowanie ogólnie panujących norm do specyfiki poszczególnych systemów prawnych. Ustawy modelowe charakteryzują się zatem znaczną elastycznością w porównaniu z normami o randze *hard law*. Podkreśla to sama UNCITRAL w swoim przewodniku: „to właśnie ta elastyczność sprawia, że ustawa modelowa jest potencjalnie łatwiejsza w negocjacjach niż tekst zawierający zobowiązania, których nie można zmienić, i może sprzyjać większej akceptacji ustawy modelowej niż konwencji dotyczącej tego samego przedmiotu”³. Niezależnie od powyższego Komisja zachęca do wprowadzania jak najmniejszej liczby zmian przy transpozycji praw modelowych do systemów prawnych państw członkowskich, w celu jak najdalej idącego ujednoczenia przepisów⁴.

1. PRAWO MODELOWE

Jako najbardziej wyrazisty przykład norm *soft law* należy wskazać Ustawę modelową o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 21 czerwca 1985 r.

³ A Guide to UNCITRAL. Basic Facts about the United Nations Commission on International Trade Law, Vienna 2013, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/12-57491-guide-to-uncitral-e.pdf> (dostęp: 10.08.2021).

⁴ Tamże.

Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: u.m.)⁵. Ustawa ta stanowi wyraz aspiracji ONZ do uogólnienia światowej praktyki oraz wypracowania standardu prowadzenia arbitrażu zarówno na poziomach krajowych, jak i międzynarodowym. U.m. powstała w odpowiedzi na coraz to bardziej zróżnicowane procedury prowadzenia arbitrażu przyjmowane przez państwa członkowskie, które nie zawsze regulowały wszystkie niezbędne kwestie postępowania arbitrażowego⁶. Ponadto na etapie przygotowywania u.m. niektóre państwa członkowskie w dalszym ciągu posługiwały się przepisami obowiązującymi na ich terenie od XIX w. i odzwierciedlającymi w znacznej mierze tradycje narodowe, a nie współczesne potrzeby w zakresie arbitrażu. Skutkiem tego UNCITRAL opracowała u.m., która miała rozwiązać przywołane problemy⁷.

Pierwotne założenia tej ustawy oparte były na koncepcji nowatorskiego podejścia do ustawodawstwa międzynarodowego, które miałyby na celu zapewnienie uporządkowanego współdziałania pomiędzy przepisami prawa twardego a systemami prawnymi państw członkowskich. W trakcie prac legislacyjnych odstąpiono jednak od opracowywania konwencji na rzecz przygotowania swoistych kompleksowych wytycznych, które nie obowiązywały bezpośrednio w poszczególnych państwach. Istotną rolę miała tutaj elastyczność rozwiązania, jakim są ustawy modelowe uwzględniające zróżnicowane potrzeby poszczególnych systemów prawnych, nie wymieniając ich jednak bezpośrednio w tekście ustawy. Po opracowaniu przez UNCITRAL u.m. została przyjęta oraz przedstawiona państwom należącym do Organizacji Narodów Zjednoczonych do swobodnego zaimplementowania w ich systemach krajowych⁸.

Postanowienia u.m. obejmują zarówno uregulowania ogólne (rozdział I), wskazujące na jego zakres zastosowania do międzynarodowego arbitrażu handlowego, jak i przepisy szczegółowo regulujące procedurę prowadzenia arbitrażu (rozdział V). U.m. zawiera także przepisy obejmujące wszystkie etapy procesu arbitrażowego, począwszy od zawarcia umowy o arbitraż (rozdział II) poprzez skład sądu arbitrażowego (rozdział III) i jego jurysdykcję (rozdział IV) oraz zakres interwencji aż po uznanie i wykonanie orzeczenia arbitrażowego (rozdział VI i VIII). Odzwierciedla ono ogólnoświatowy konsensus co do kluczowych aspektów praktyki arbitrażu międzynarodowego.

⁵ A. Szumański, *Kierunki zmian ustawodawstwa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” (2007), nr 1, s. 51-58.

⁶ I. Dutka, *Oddziaływanie ustawy wzorcowej o międzynarodowym arbitrażu UNCITRAL w aspekcie prawa ukraińskiego o sądownictwie polubownym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2008), nr 4, s. 221-226.

⁷ Tamże, s. 222.

⁸ T. Kałużny, *Zapis na sąd polubowny jako podstawa współczesnego rozstrzygnięcia sporów sądowych*, Białystok 2016, s. 27.

Zasadniczo większość państw przyjmujących przepisy u.m. dokonuje niewielu odstępstw od jej treści. Sugeruje to, że procedury w niej ustanowione są powszechnie akceptowane i postrzegane jako spójna podstawa międzynarodowego arbitrażu handlowego. Nie jest to jednak regułą, co widoczne jest między innymi w sposobie transpozycji przepisów u.m. do systemów prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej. W tym wypadku wyróżnić można trzy podejścia do implementacji u.m. w krajowych porządkach prawnych – bezpośrednią transpozycję obecną w prawie niemieckim, luźniejszą inspirację w prawie holenderskim oraz odejście od jego przepisów w prawie francuskim.

2. KRAJOWE PRAWA ARBITRAŻOWE WOBEC PRAWA MODELOWEGO

2.1. NIEMCY

Postępowanie arbitrażowe w Niemczech reguluje księga X niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego (niem. *Zivilprozessordnung*; dalej: n.k.p.c.), obejmująca paragrafy od 1026 do 1066. Niemieckie prawo arbitrażowe stanowi niemal dosłowną adaptację u.m. UNCITRAL, co skutkuje jego przystępnością dla podmiotów zagranicznych. Niemieckie prawo arbitrażowe dotyczy wszystkich postępowań arbitrażowych z siedzibą w Niemczech. W zakresie proceduralnym nie odróżnia ono postępowań krajowych od międzynarodowych ani nie odnosi się do tego, czy spór ma charakter handlowy.

Pomimo znaczącego podobieństwa przepisów niemieckich do treści u.m., zawiera ono także nieliczne zmiany w odniesieniu do tekstu przygotowanego przez UNCTIRAL. Wymogi formalne prawa niemieckiego dotyczące zawierania umowy o arbitraż są bardziej elastyczne. Zgodnie z § 1031 ust. 2 n.k.p.c. dopuszcza się umowy o arbitraż w częściowo pisemnej formie, np. zawartych w listach potwierdzających. Dla porównania zgodnie z art. 7 u.m. umowa arbitrażowa ma mieć formę w pełni pisemną. Ponadto zgodnie z n.k.p.c., jeżeli strony nie uzgodniły właściwego prawa materialnego, sąd może bezpośrednio zastosować test najbliższego związku, zamiast określić najpierw właściwe normy kolizyjne (§ 1051 ust. 2 n.k.p.c.). W u.m. normy te mają natomiast pierwszeństwo (art. 28 ust. 2). Pozostałe różnice dotyczą m.in. skrócenia terminów na wszczęcie postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności w przypadkach, w których złożono wniosek o sprostowanie lub wykładnię orzeczenia (§ 1059 ust. 3 n.k.p.c.) czy dodatkowych uprawnień sądów państwowych w procesie wyznaczania arbitrów (§ 1025 ust. 3 n.k.p.c.).

2.2. HOLANDIA

Przepisy dotyczące postępowań arbitrażowych zostały zawarte w księdze IV holenderskiego kodeksu postępowania cywilnego (hol. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*; dalej: h.k.p.c.). Pomimo że u.m. wpłynęła pośrednio na holenderskie przepisy o arbitrażu, to nie odzwierciedlają one w pełni jego postanowień. Podobnie jak ustawa niemiecka, uregulowania h.k.p.c. nie wprowadzają różniczenia pomiędzy arbitrażem międzynarodowym a arbitrażem krajowym, zawierają jednak przepisy odrębne dla spraw z siedzibą poza Holandią. Również w ślad za ustawodawstwem niemieckim normy dotyczące formy umowy arbitrażowej w Holandii są mniej restrykcyjne niż u.m. Podczas gdy to ostatnie zobowiązuje do sporządzania na piśmie umowy o arbitraż, h.k.p.c. wymaga jedynie, aby zawarcie umowy zostało udowodnione za pomocą dowodów pisemnych.

Prawo holenderskie zawiera jednak większe odstępstwa od u.m. niż ustawa niemiecka. Zgodnie z u.m. możliwe jest wystąpienie do arbitrów o wykładnię wydanego przez nich orzeczenia, czego nie przewiduje jednak h.k.p.c. Prawo holenderskie dopuszcza jedynie korektę błędów pisarskich lub obliczeniowych oraz sprostowanie niektórych błędów formalnych w treści orzeczenia. W porównaniu z u.m. zawiera także bardziej szczegółowe rozwiązania dotyczące arbitrażowych środków tymczasowych. Warto tutaj podkreślić, że nie wszystkie terytoria holenderskie objęte są uregulowaniami zawartymi w h.k.p.c. Na wyspach należących do Holandii zastosowanie ma bezpośrednio u.m. i w holenderskim orzecznictwie znaleźć można wypowiedzi dotyczące bezpośrednio tego faktu.

2.3. FRANCJA

W kontraście do przedstawionych powyżej jurysdykcji stoi natomiast Francja, która nie implementowała do swojego porządku prawnego prawa modelowego. Jednakże Paryska Izba Adwokatów ma status obserwatora w UNCITRAL, co może wskazywać na pewne znaczenie prawa modelowego również we francuskim systemie prawnym. Kwestie arbitrażu reguluje w nim kodeks postępowania cywilnego (fr. *Code de procédure civile*; dalej: f.k.p.c.). Różnice pomiędzy u.m. a francuskimi regulacjami dotyczącymi arbitrażu są widoczne już w samej definicji arbitrażu międzynarodowego. Francuskie pojęcie jest znacząco szersze niż to zaprezentowane w u.m. Zgodnie z przepisem art. 1492 f.k.p.c. „arbitraż jest międzynarodowy, jeśli dotyczy międzynarodowych interesów handlowych”, podczas gdy u.m. opiera swoją definicję na lokalizacji miejsca prowadzenia działalności przez strony, miejsca arbitrażu lub miejsca wykonania umowy (art. 1 ust. 3). Francuska definicja ma zatem charakter ekonomiczny i zasada naturę arbitrażu na

transgranicznych relacjach handlowych, natomiast u.m. skupia się na siedzibach oraz woli stron. Inną znaczącą rozbieżność stanowi kwestia środków tymczasowych w prawie francuskim. U.m. wskazuje, że środki tymczasowe uznaje się za wiążące, i – o ile trybunał arbitrażowy nie postanowi inaczej – jako takie powinny być one egzekwowane po złożeniu wniosku do właściwego sądu (art. 17 H). W prawie francuskim środki takie co do zasady nie są jednak egzekwowalne przed sądami krajowymi.

WNIOSKI

Pomimo statusu *soft law* u.m. stanowi istotną podstawę prawną arbitrażu międzynarodowego. Ze względu na swoją kompleksowość oraz elastyczną możliwość implementacji stało się inspiracją dla regulacji arbitrażowych na całym świecie. Powszechnie stosowanie u.m. pozwala nie tylko na harmonizację praw krajowych poszczególnych państw, ale również na wypracowanie ogólnoświatowego standardu w arbitrażu międzynarodowym. W Unii Europejskiej wyraźnie widoczne są różne stopnie implementacji u.m. do krajowych porządków prawnych. Najbliższe przepisom UNCITRAL jest prawo niemieckie, które zawiera pojedyncze odstępstwa od ustawy modelowej, w znacznej mierze zmniejszające restrykcyjność bądź nadające dodatkowe uprawnienia w stosunku do u.m. Podobnie – choć z większą ilością odstępstw – funkcjonuje prawo holenderskie. Na u.m. nie opiera się natomiast prawo francuskie, które już na etapie definicji odchodzi od uregulowań zaproponowanych przez UNCITRAL.

Mając na uwadze powyższe, należy zauważyć, że u.m. jako instrument prawa miękkiego nie jest co do zasady przyjmowane bezpośrednio przez państwa należące do Organizacji Narodów Zjednoczonych. Poziom jego integracji ma różnorodny stopień, począwszy od niewielkich odstępstw od jego treści po odejście od rekomendacji UNCITRAL już na poziomie podstawowych definicji. Jednak w większości państwa członkowskie Unii Europejskiej przyjmują u.m., a odstępstwa od jego treści wynikają z chęci przyjęcia mniej rygorystycznych przepisów. Co więcej, uregulowania u.m. są także rozszerzane poza arbitraż międzynarodowy i często stosowane w ujęciu krajowym.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 21 czerwca 1985 r. z późn. zm., https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf (dostęp: 20.09.2021).
- Code de procédure civile*, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/ (dostęp: 20.09.2021).
- Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2021-07-01> (dostęp: 20.09.2021).
- Zivilprozessordnung*, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (dostęp: 20.09.2021).

Literatura

- Bend B. van der, Leijten M., Ynzonides M., *A Guide to the NAI Arbitration Rules: Including a Commentary on Dutch Arbitration Law*, Austin 2009.
- Böckstiegel K., *An Introduction to the New German Arbitration Act Based on the UNCITRAL Model Law*, „Arbitration International” 14 (1998), nr 1, s. 19-23.
- Carducci G., *The Arbitration Reform in France: Domestic and International Arbitration Law*, „Arbitration International” 28 (2012), nr 1, s. 125-158.
- Devolvé J.L., Rouche J., Pointon G.H., *French Arbitration Law and Practice: A Dynamic Civil Law Approach to International Arbitration*, Austin 2009².
- Dunna G.T., *Keeping with the Times, Revisiting the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, „Journal of International Dispute Settlement” 11 (2020), nr 3, s. 459-484.
- Dutka I., *Oddziaływanie ustawy wzorcowej o międzynarodowym arbitrażu UNCITRAL w aspekcie prawa ukraińskiego o sądownictwie polubownym*, „ARD. Arbitraż i Mediacja” (2008), nr 4, s. 221-226.
- Frequently Asked Questions – Mandate and History*, w: https://uncitral.un.org/en/about/faq/mandate_composition/history (dostęp: 10.08.2021).
- A Guide to UNCITRAL. Basic Facts about the United Nations Commission on International Trade Law*, Vienna 2013, <https://uncitral.un.org/sites/uncitralun.org/files/media-documents/uncitral/en/12-57491-guide-to-uncitral-e.pdf> (dostęp: 10.08.2021).
- Hoellering M., *The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, „The International Lawyer” 20 (1986), nr 1, s. 327-339.
- Kałużny T., *Zapis na sąd polubowny jako podstawa współczesnego rozstrzygnięcia sporów sądowych*, Białystok 2016.
- Sanders P., *The New Dutch Arbitration Act*, „Arbitration International” 3 (1987), nr 1, s. 194-208.
- Szumański A., *Kierunki zmian ustawodawstwa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” (2007), nr 1, s. 51-58.

STRESZCZENIE

W artykule omówiono rolę prawa modelowego sporządzonego przez UNCITRAL w systemach prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej. Analizie zostały poddane status prawa modelowego jako prawa miękkiego oraz możliwość jego różnorodnego przyjęcia przez państwa na całym świecie. Skupiono się na jurysdykcjach unijnych Niemiec, Holandii oraz Francji, wskazując podstawowe sposoby wdrożenia postanowień prawa modelowego do systemów prawnych tych krajów oraz obecne w nich różnice. Każdy z badanych systemów zaadaptował przepisy prawa modelowego w sposób odmienny. Celem rozważań było także wskazanie prawa modelowego jako jednego z podstawowych fundamentów arbitrażu międzynarodowego oraz jego szeroki wpływ na państwa europejskie.

Słowa kluczowe: arbitraż, arbitraż francuski, arbitraż holenderski, arbitraż niemiecki, prawo modelowe, UNCITRAL

THE LEGAL FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL ARBITRATION:
THE INFLUENCE OF UNCITRAL MODEL LAW ON THE ARBITRATION
LAWS OF EUROPEAN COUNTRIES

SUMMARY

The purpose of the article is to discuss the role of the Model Law, as drafted by UNCITRAL, in the legal systems of the Member States of the European Union. The primary analysis is focused on the status of the Model Law as soft law and the possibility of its diversified adoption by states around the world. This article focuses on three EU jurisdictions – Germany, the Netherlands and France, indicating the primary cases of implementation of the provisions of the Model Law in these systems and differences that occur between them. Each of the jurisdictions analysed has adapted the provisions of the Model Law differently, thus presenting a cross-section of different approaches to this text. The purpose of the following considerations has been to distinguish the Model Law as one of the fundamental foundations of international arbitration and its broad impact on European states.

Keywords: arbitration, French arbitration, Dutch arbitration, German arbitration, Model Law, UNCITRAL

PIOTR CIEPIŃSKI

Student V roku

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0001-7062-0828

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM POLUBOWNYM

WPROWADZENIE

Sąd polubowny (arbitrażowy) jest określany jako sąd niepaństwowy, który ma za zadanie rozstrzygnąć sprawę przekazaną mu zgodnie z wolą stron. Działalność sądów polubownych w Polsce została uregulowana w art. 1154-1217 części V Kodeksu postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.)¹. Zgodnie z tą kodyfikacją prawną sądy polubowne są uprawnione do orzekania w sprawach o prawa majątkowe oraz o prawa niemajątkowe, które mogą być przedmiotem ugody z wyłączeniem spraw o alimenty. Poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wymaga pisemnej umowy stron, zawartej w dowolnym miejscu i czasie. Umowa taka często jest w istocie dokumentem umowy podstawowej. W jej postanowieniach należy wskazać przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć w przyszłości, jest to tzw. zapis na sąd polubowny (art. 1161 k.p.c.). Zapis ten może wskazywać stały sąd polubowny jako właściwy do rozstrzygnięcia sporu. W tej sytuacji – jeżeli strony nie postanowiły inaczej – wiąże je regulamin stałego sądu polubownego obowiązujący w czasie wniesienia pozwu. Zapisu na sąd polubowny strony mogą zatem dokonać zarówno przed powstaniem między nimi sporu, jak i po jego powstaniu.

Strony w umowie mogą również określić sposób powoływania sędziów sądu polubownego (arbitrów) oraz ich liczbę. W wypadku braku takich uzgodnień

---

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).

w umowie, przepisy k.p.c. przewidują procedurę powoływania arbitrów oraz zakładają trzyosobowy skład orzekający. Sędzią sądu polubownego może zostać osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, bez względu na obywatelstwo. Kodeks przewiduje jedynie, że nie może być to sędzią sądu państwowego, chyba że jest nim sędzią w stanie spoczynku (art. 1169-1171 k.p.c.). Jeżeli osoba wyznaczona przez strony w zapisie na sąd polubowny jako arbiter odmawia pełnienia tej funkcji lub gdy pełnienie przez nią tej funkcji okaże się niemożliwe z innych przyczyn, zapis na sąd polubowny traci moc, chyba że strony w zapisie postanowiły inaczej i wprowadziły odpowiednie regulacje na taką okoliczność. Zapis na sąd polubowny traci również moc, gdy sąd polubowny wskazany w tym zapisie przez strony nie przyjął sprawy do rozpoznania lub gdy rozpoznanie sprawy w ramach tego sądu okazało się niemożliwe z innych przyczyn – strony mogą jednak uniknąć takiego problemu, wprowadzając w zapisie postanowienie mówiące o tym, jaka będzie ewentualnie inna droga postępowania, gdyby wystąpiła taka okoliczność (art. 1168 k.p.c.).

Przepis art. 1158 § 2 k.p.c. rozróżnia dwa rodzaje sądów polubownych. Sądy stałe funkcjonują na ogół przy różnego rodzaju instytucjach, np. Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan, Sąd Polubowny przy Komisji Nadzoru Finansowego w Warszawie. Powyższe sądy są w pełni autonomiczne i nie mają żadnych związków między stronami sporu. Natomiast sądy powołane do rozstrzygnięcia poszczególnego sporu to tzw. sądy *ad hoc*, powołane mocą umowy stron poddającej ich rozpoznaniu konkretny spór i działające do czasu rozstrzygnięcia tego sporu. Istotne jest, że w wypadku gdy jedna ze stron wniosła sprawę dotyczącą sporu objętego zapisem na sąd polubowny do sądu powszechnego, sąd ten musi odrzucić pozew (lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego), jeżeli pozwany (albo uczestnik postępowania nieprocesowego) podniesie zarzut zapisu na sąd polubowny przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy (art. 1165 k.p.c.). Powyższe oznacza więc, że jeśli strony zobowiązały się do rozstrzygnięcia danego sporu przez sąd polubowny, to sprawa nie będzie rozpoznawana przez sąd powszechny tylko wtedy, gdy pozwany podniesie zarzut, iż istniał zapis na sąd polubowny. Jeśli zaś pozwany nie przytoczy tej okoliczności w odpowiedzi na pozew, to sprawa będzie rozpoznawana przez sąd powszechny na zasadach ogólnych.

Sąd polubowny rozstrzyga spór według prawa właściwego dla danego stosunku prawnego, niemniej jednak gdy strony wyraźnie go upoważnią, może rozstrzygać spór według ogólnych zasad prawa lub zasad słuszności (art. 1194 § 1 k.p.c.). W postępowaniu przed sądem polubownym strony powinny być traktowane na równi. Każda ze stron ma prawo do wysłuchania i przedstawienia swoich twierdzeń oraz dowodów na ich poparcie (art. 1183 k.p.c.). Jeżeli strony nie uzgodniły inaczej, sąd polubowny – niezależnie od ustalonego miejsca postępowania – może

wyznaczyć posiedzenie w każdym miejscu, które uzna za stosowne dla odbycia narady arbitrów albo dla przeprowadzenia dowodów (art. 1185 k.p.c.). Strony mogą uzgodnić termin, a jeśli nie postanowiły inaczej może tego dokonać sąd polubowny, do którego powód powinien wnieść pozew, a pozwany może złożyć odpowiedź na pozew. Do pozwu i odpowiedzi na pozew strony mogą dołączyć dokumenty, które uznają za stosowne. Jeżeli strony nie postanowiły inaczej, to sąd polubowny decyduje o tym, czy przeprowadzić rozprawę w celu przedstawienia przez strony twierdzeń lub dowodów na ich poparcie, czy też postępowanie będzie prowadzone na podstawie dokumentów i innych pism, bez wyznaczania rozprawy. Jeżeli strony nie uzgodniły, że postępowanie będzie prowadzone bez wyznaczania rozprawy, sąd polubowny jest obowiązany rozpoznać sprawę na rozprawie, gdy jedna ze stron tego zażąda.

Sąd polubowny może przeprowadzić dowód z przesłuchania świadków, z dokumentów, z oględzin, a także inne konieczne dowody, jednak bez stosowania środków przymusu. Jeżeli więc przeprowadzenie dowodu w postępowaniu arbitrażowym napotyka przeszkody, to sąd polubowny powinien zwrócić się do sądu państwowego o przeprowadzenie dowodu. Przyjmuje się także, że sąd polubowny może zwrócić się do sądu państwowego o zastosowanie środków przymusu w stosunku do świadków². Należy jednak uznać, że w wypadku dowodu ze świadków lub z przesłuchania stron przeciw osnowie lub ponad osnowę dokumentu, dowody takie mogą być dopuszczone w postępowaniu arbitrażowym tylko wtedy, gdy nie doprowadzi to do obejścia przepisów o formie zastrzeżonej pod rygorem nieważności, który to wniosek (niezależnie od regulacji art. 247 Kodeksu cywilnego; dalej: k.c.) można wywieść z przepisów prawa materialnego o formie czynności prawnej zawartego w art. 73 k.c.³

Jeśli zaś strony nie dokonały innych uzgodnień, sąd może również wyznaczyć biegłego lub biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii, czy też zażądać od strony dostarczenia biegłemu odpowiednich informacji lub przedstawienia mu albo udostępnienia do zbadania dokumentów bądź innych przedmiotów (art. 1188-1193 k.p.c.). Co istotne, wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu państwowego lub ugodą zawartą przed takim sądem, jednak dopiero po ich uznaniu przez sąd powszechny albo po stwierdzeniu przez niego ich wykonalności. Uznanie to lub stwierdzenie wykonalności odbywa się na wniosek strony. Sąd powszechny może odmówić

² R. Morek, *Mediacja i arbitraż. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 225; T. Ereciński, [Komentarz do art. 1191], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017⁵, s. 956.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740). Zob. A. Jakubecki, [Komentarz do art. 1191], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 20.09.2021).

uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego, jeżeli stwierdzi, że według przepisów ustawy spór nie może być poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej wyrok sądu polubownego bądź ugoda przed nim zawarta pozbawia konsumenta ochrony przyznanej mu bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa właściwego dla umowy, której stroną jest konsument (art. 1212-1217 k.p.c.). Wyrok sądu polubownego wydany w Rzeczypospolitej Polskiej może zostać uchylony przez sąd wyłącznie w postępowaniu wszczętym na skutek wniesienia skargi o jego uchylenie. Jeżeli strony ustaliły w umowie, że postępowanie będzie obejmowało więcej niż jedną instancję, to regulacja ta będzie dotyczyła ostatecznego wyroku sądu polubownego (art. 1205 k.p.c.).

1. PRAWO WŁAŚCIWE, JĘZYK I ZASADY POSTĘPOWANIA PRZED SĄDEM POLUBOWNYM

O stosowaniu właściwych przepisów i języka, w jakim ma być prowadzone postępowanie, a także zasad najczęściej decyduje położenie geograficzne sądu arbitrażowego, miejsce prowadzenia działalności przez strony oraz miejsce wykonania zobowiązania wynikającego z umowy. Rzadziej zaś można się spotkać z sytuacją, kiedy to stronom bardziej zależy na zaletach wynikających z prawa procesowego w danym kraju. Prawo arbitrażowe obowiązujące w miejscu arbitrażu (*lex loci arbitri*) wpływa na normy regulujące ukonstytuowanie się sądu polubownego, wszczęcie i przebieg postępowania arbitrażowego, wyrok tego sądu oraz możliwość uchylenia wyroku arbitrażowego przez sąd państwowy⁴. W wypadku polskiego k.p.c. istotny jest fakt, że przepisy jego części piątej mają zastosowanie jedynie wtedy, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się na terytorium Polski, a w wypadkach określonych w tej w części – także wtedy, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone (art. 1154 k.p.c.). W zakresie postępowania co do reguły obowiązuje zatem zasada równoległa do zasady *lex fori processualis*, obowiązująca w postępowaniu przed państwowymi sądami cywilnymi. I chociaż od zasady *lex loci arbitri* istnieją pewne wyjątki w praktyce międzynarodowego arbitrażu handlowego, to autonomia woli stron ma tu znaczenie rozstrzygające⁵. Jednak powyższe nie zmienia tego, że strony zgodnie

⁴ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008 (LEX, dostęp: 20.09.2021).

⁵ Tamże.

z art. 1184 k.p.c. mogą swobodnie ukształtować miejsce, zasady i sposób postępowania przed sądem polubownym. Strony same mogą stworzyć określone reguły postępowania, lecz w praktyce zdarza się to rzadko. Częściej strony polegają na samych regulaminach danego sądu arbitrażowego i przepisach systemu prawnego kraju, gdzie ma zostać rozstrzygnięty spór między nimi.

Granice swobody kształtowania przez strony postępowania przed sądem polubownym określają jednak przepisy bezwzględnie obowiązujące, które odpowiadają zasadzie *lex loci arbitri*. Przewodnimi przepisami bezwzględnymi w polskim systemie są m.in. zasady poufności postępowania, zapewniające respektowanie ważnej umowy arbitrażowej, niezależności arbitrów, równości stron, prawa stron do bycia wysłuchanym oraz do reprezentacji lub zastępstwa procesowego, dotyczące skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz uznania i stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej. Naruszenie którejkolwiek z powyższych zasad lub przepisów, może być podstawą do uchylenia wyroku arbitrażowego. Samo określenie prawa właściwego, na podstawie którego zostanie rozstrzygnięty spór w sposób merytoryczny znajduje odzwierciedlenie w art. 1194 k.p.c.

W odniesieniu do samego języka postępowania należy wskazać, że strony mogą ustalić język bądź języki, w których będzie prowadzone postępowanie przed sądem polubownym. W wypadku braku takiego uzgodnienia o zastosowaniu języka lub języków będzie decydować sąd polubowny. Wybór języka ma zastosowanie do wszystkich oświadczeń stron, samej rozprawy oraz orzeczeń i zawiadomień. Ponadto, jeśli docelowy język lub języki zostaną wybrane, sąd może żądać na tle całego postępowania, aby strony przedkładały tłumaczenia dokumentów w wybranych wcześniej językach (art. 1187 k.p.c.).

Kluczowym w niniejszym procesie decyzyjnym jest fakt, że w wypadku braku wyboru powyższych zagadnień przez strony procesowe, dokonują tego sami arbitrzy. W praktyce postanowienia wynikające z umowy o arbitraż są bardzo ogólne, tym samym strony pozostawiają duże pole manewru arbitrom w swobodzie kształtowania reguł samego procesu, według których miałyby się toczyć. Często strony będące już w sporze nie są w stanie ukształtować procedur oraz innych ważnych kwestii wynikających z zapisu na sąd polubowny. W wypadku braku umowy stron co do zasad i postępowania prawo wskazania procedury arbitrażowej zyskuje sąd arbitrażowy. Arbitrzy wstępują tu niejako w prawa stron i mogą prowadzić postępowanie w sposób, jaki uznają za właściwy (art. 1184 § 2 k.p.c.). Przepis § 2 przywołanego artykułu gwarantujący sądowi polubownemu szeroką dyskrecyjną władzę w sytuacji zupełnego braku uzgodnień stron zyskuje na znaczeniu w zestawieniu z treścią art. 1184 § 1 k.p.c. Łącznie przepisy te ustanawiają bardzo liberalne ramy, w których mieści się wielka różnorodność potrzeb i okoliczności konkretnej

sprawy⁶. Sam zakres uprawnień umożliwiający arbitrom określenie w swobodny sposób zasad postępowania został wskazany szczegółowo w części V k.p.c, np. co do miejsca posiedzeń (art. 1185), języka postępowania (art. 1187), wniesienia pozwu i odpowiedzi na pozew (art. 1188), przeprowadzenia postępowania (art. 1189 § 1 i art. 1190 § 3), umorzenia postępowania (art. 1190 § 1), przeprowadzenia dowodów (art. 1191), przedłużenia terminu do złożenia wniosku o sprostowanie, wykładnię lub wydanie wyroku uzupełniającego (art. 1200-1203 k.p.c.).

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE POSTĘPOWANIA PRZED SĄDEM POLUBOWNYM

2.1. WYBÓR ARBITRÓW

W skład sądu polubownego wchodzi arbitrzy. Ustawodawca polski przyznaje stronom swobodę decydowania o ich liczbie. Strony mogą ją wyrazić zarówno w zapisie na sąd polubowny, jak i w zawartej później umowie dodatkowej. Jeżeli strony nie zdecydowały o liczbie arbitrów, wtedy spór rozpoznaje skład trzyosobowy (art. 1169 k.p.c.), ale arbitrzy muszą spełnić wymogi określone w art. 1170 § 1 k.p.c. Jeśli chodzi o obywatelstwo, pochodzenie arbitrów nie ma znaczenia. Sędziowie państwowi nie mogą pełnić tej funkcji, jedynym odstępstwem od tej zasady jest możliwość powołania do roli arbitra sędziów państwowych, którzy pozostają w stanie spoczynku. W praktyce utarte jest jednak, że strony korzystają zazwyczaj z listy arbitrów przy danym stałym sądzie polubownym, tym samym mają pewność, że spór zostanie rozpoznany przez osoby kompetentne, mające doświadczenie w zakresie, którego dotyczy dana sprawa. Przewodnim zadaniem arbitrów jest nie tylko sprawowanie pieczy nad samym przebiegiem postępowania, ale również dbanie o to, by wydane przez nich orzeczenie było wykonalne. Powinni oni zatem troszczyć się, aby w trakcie procesu nie naruszono porządku publicznego miejsca, w którym orzeczenie zostało wydane, a w późniejszym czasie prawdopodobnie będzie wykonane.

2.2. WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA

Zgodnie z dyspozycją art. 1186 k.p.c. wszczęcie postępowania przed sądem polubownym rozpoczyna się w dniu, w którym pozwanemu doręczono pismo zawierające żądanie rozpoznania sprawy w postępowaniu przed sądem

---

⁶ Tamże.

polubownym (wezwanie na arbitraż), chyba że strony postanowią inaczej. Wezwanie na arbitraż powinno dokładnie określić strony i przedmiot sporu oraz wskazywać zapis na sąd polubowny, na podstawie którego postępowanie ma być prowadzone, a także zawierać wyznaczenie arbitra, jeżeli należy to do strony dokonującej wezwania na arbitraż. Wskazany powyżej przepis nie określa, czy wezwanie ma zostać przesłane bezpośrednio przez powoda do pozwanego, czy też za pośrednictwem sądu polubownego. Zgodnie z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. bieg przedawnienia przerywa każda czynność przedsięwzięta przed sądem polubownym bezpośrednio w celu dochodzenia, ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia. Podstawowym skutkiem rozpoczęcia postępowania przed sądem polubownym jest zatem przerwanie biegu przedawnienia. Aby taki skutek nastąpił, zapis na sąd polubowny, na podstawie którego wniesiono sprawę do sądu polubownego, musi być ważny i skuteczny⁷. Ponadto biorąc pod uwagę stanowisko doktryny prawnej, rozpoczęcie postępowania przed sądem polubownym nie stanowi przesłanki odrzucenia pozwu przez sąd państwowy, gdyż odrzucenie pozwu następuje wskutek podniesienia zarzutu zapisu na sąd polubowny zgodnie z art. 1165 § 1 k.p.c.⁸

2.3. POZEW I ODPOWIEDŹ NA POZEW

Mając na względzie celowość art. 1188 k.p.c. w terminie uzgodnionym przez strony lub – jeżeli strony nie postanowiły inaczej – w terminie wyznaczonym przez sąd polubowny, powód powinien wnieść pozew, w którym przedstawia swoje roszczenia i żądania oraz przytacza uzasadniające je okoliczności faktyczne. Pozwany również na etapie powództwa może zawrzeć wnioski o zabezpieczenie powództwa (art. 1181 k.p.c.), wezwanie wskazanych świadków i biegłych na rozprawę, a także o przedstawienie na rozprawie odpowiednich dokumentów przez pozwanego. Istnienie pozwu jest niezbędną przesłanką rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu arbitrażowym. Właściwe postępowanie arbitrażowe rozpoczyna się z chwilą wniesienia pozwu⁹. Samo wniesienie odpowiedzi na pozew – co bezpośrednio wynika z brzmienia przepisu – nie jest obowiązkowe, chociaż pozwany ma taką możliwość. W wypadku wniesienia odpowiedzi na pozew pozwany może odnieść się do twierdzeń powoda z pozwu oraz żądań pozwu i określić własne wnioski, które okażą się konieczne dla niego w sporze. Jednocześnie niniejszy

⁷ Uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2005 r., V CK 467/04, LEX nr 395074.

⁸ P. Prus, [Komentarz do art. 1186], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).

⁹ T. Ereciński, K. Witz, *Sąd arbitrażowy...*

przepis pozwala obu stronom na dołączenie wszystkich – w ich ocenie potrzebnych dokumentów, które będą miały wpływ na rozstrzygnięcie sporu. Przepis określa te dokumenty w sposób ogólny, co nie zmienia faktu, że na etapie ustalania zasad strony mogą wyłączyć dane dowody z postępowania przed sądem arbitrażowym poprzez zawarcie umowy dowodowej. Niewniesienie pozwu w wyznaczonym terminie będzie implikować umorzenie postępowania na podstawie art. 1190 § 1 k.p.c. Taka konsekwencja nie zachodzi jednak w wypadku uchybienia terminowi przy odpowiedzi na pozew (art. 1190 § 2 k.p.c.).

Art. 1188 § 2 k.p.c. dopuszcza, by pozew lub odpowiedź na pozew były uzupełnione lub zmienione w toku postępowania, chyba że strony postanowią inaczej bądź sąd polubowny nie dopuści do takiego uzupełnienia lub takiej zmiany ze względu na ich zbyt późne dokonanie. Na gruncie art. 1188 k.p.c. należy także odróżnić uzupełnienie pozwu od jego zmiany. Uzupełnienie pozwu ma miejsce, gdy strona przytoczy dodatkowe fakty, powoła nowe dowody lub poszerzy dotychczasową argumentację. Przepis nie określa bliżej, co należy rozumieć przez pojęcie „zmiana pozwu”. Można tu odwołać się do odpowiedniego rozumienia zmiany powództwa w postępowaniu sądowym (art. 193 k.p.c.). Zmiana pozwu oznacza więc, że powód domaga się czegoś więcej lub czegoś innego albo na innej podstawie. Zbyt późne dokonanie uzupełnienia bądź zmiany powództwa będzie uzależnione od okoliczności konkretnego sporu, a decyzja arbitrów – od stadium postępowania dowodowego, w którym strona dokonała uzupełnienia lub zmiany, oraz od zakresu żądania zmiany w relacji do pierwotnego roszczenia¹⁰.

2.4. ROZPRAWA

Autonomia stron odgrywa kluczową rolę i ma pierwszeństwo w ustaleniu zasad postępowania przed sądem polubownym. Jednakże w wypadku braku ustaleń, to na arbitrach spoczywa powyższy obowiązek. Zgodnie z dyspozycją art. 1189 § 1 k.p.c. w związku z brakiem odmiennego uzgodnienia stron, sąd polubowny decyduje o tym, czy przeprowadzić rozprawę w celu przedstawienia przez strony twierdzeń lub dowodów na ich poparcie, czy też postępowanie będzie prowadzone na podstawie dokumentów i innych pism, bez wyznaczania rozprawy. Jeżeli strony nie uzgodniły, że postępowanie będzie prowadzone bez wyznaczania rozprawy, sąd polubowny jest obowiązany rozpoznać sprawę na rozprawie, gdy jedna ze stron tego zażąda. Wskazany przepis reguluje i wypełnia zasadę do bycia wysłuchanym przez sąd polubowny. W następnych paragrafach przywołanego przepisu mowa jest o odpowiednio wczesnym zawiadomieniu stron o rozprawie,

¹⁰ Tamże.

posiedzeniach odbywanych w celach przeprowadzenia dowodu (art. 1189 § 2) oraz o doręczeniu sobie przez strony wszystkich pism, dokumentów i innych dowodów, które sąd ma brać pod uwagę przy rozwiązywaniu sporu (art. 1189 § 3). Odnosząc się do treści § 2, poprzez sformułowanie „odpowiednio wcześniej” ustawodawca miał intencję, że zawiadomienie powinno zostać wysłane z takim wyprzedzeniem, aby umożliwić stronie przygotowanie się do wzięcia udziału w rozprawie lub posiedzeniu. Przepis ten nie określa formy samego zawiadomienia, tak więc może być ono przygotowane w formie pisemnej i doręczone do stron przez operatora pocztowego, pocztę elektroniczną lub faks. Biorąc zaś pod uwagę § 3, ma on głównie na celu odpowiednie stosowanie zasady równości stron poprzez możliwość odniesienia się przez przeciwnika do każdego wniosku, który zostanie przywołany na etapie sporu.

2.5. POSTĘPOWANIE DOWODOWE

Strony mają prawo wyłączyć określone dowody na podstawie umowy dowodowej, dzięki czemu postępowanie może być przeprowadzone w dużo sprawniejszy sposób. Zgodnie z brzmieniem art. 1191 k.p.c. sąd polubowny może przeprowadzić dowód z przesłuchania świadków, z dokumentów, z oględzin, a także inne konieczne dowody. Ponadto jeśli strony nie ustaliły inaczej, sąd może wyznaczyć biegłego lub biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii oraz zażądać od strony dostarczenia biegłemu odpowiednich informacji lub przedstawienia mu albo udostępnienia do zbadania dokumentów bądź innych przedmiotów. Wskazany biegły po przedstawieniu opinii również może zostać wezwany na rozprawę, w toku której strony mogą zadawać mu pytania bądź żądać wyjaśnień.

Kwalifikacja wymienionych wyżej dowodów pozostaje do swobodnej oceny arbitrów i to oni nadają znaczenie, moc dowodową oraz wiarygodność dowodom w czasie trwania sporu (art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1191 k.p.c.). Co istotne, sąd polubowny nie musi przeprowadzać wszystkich środków dowodowych, na które powołały się strony w procesie, i część z nich może pominąć, jeśli uzna je za zbędne lub niewłaściwe (art. 233 § 2 k.p.c. w zw. z art. 1191 k.p.c.). Z powyższym zgadza się również judykatura w wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 kwietnia 2016 r.: „Gdy z materiału dowodowego wyłaniają się dwie wersje wydarzeń pozostające względem siebie w sprzeczności, sąd według swobodnego uznania decyduje, którą spośród prawdopodobnych wersji uznaje za prawdziwą”¹¹.

¹¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 kwietnia 2016 r., IACa 1572/15, LEX nr 2053919.

2.6. WYROK I SKARGA O UCHYLENIE WYROKU

Po przeprowadzeniu wszystkich dowodów, wniosków i po wyczerpaniu całego materiału dowodowego przedstawionego w czasie trwania sporu, gdy sprawa wydaje się dojrzała do rozstrzygnięcia, arbitrzy mogą podjąć się wydania wyroku, który później ma zostać wykonany i wyegzekwowany od strony przegrywającej. Muszą oni działać zgodnie z prawem właściwym bądź – gdy strony postanowiły inaczej – zgodnie z ogólnymi zasadami prawa lub zasadą słuszności. Jednak w każdym wypadku sąd polubowny bierze pod uwagę postanowienia umowy oraz ustalone zwyczaje mające zastosowanie do danego stosunku prawnego (art. 1194 k.p.c.).

Orzeczenie sądu polubownego zapada poprzez głosowanie, a mówiąc dokładnie – większością głosów. Umowa stron może jednak przewidywać, że orzeczenie wymaga jednomyślności w wypadku większej liczby arbitrów. W wypadku większej liczby arbitrów możliwe jest również, że strony określą wymaganą przewagę głosów (np. trzy do jednego przy składzie czteroosobowym, cztery do jednego przy składzie pięcioosobowym). Umowa stron może także przewidywać, że w razie równości głosów przeważa głos arbitra przewodniczącego. Umowy stron wymagające jednomyślności arbitrów są niepraktyczne z punktu widzenia celów zapisu na sąd polubowny, ponieważ łatwo może dojść do utraty mocy przez zapis¹².

Zgodnie z dyspozycją art. 1195 k.p.c. orzeczenie może być wydane przez przewodniczącego składu, jeśli strony tak postanowią bądź zostanie on upoważniony do tego przez resztę arbitrów. Sądownictwo polubowne przewiduje także instytucje zdania odrębnego tzw. *votum separatum*. Zdanie odrębne jest przeznaczone dla arbitra będącego przeciwnym w wydaniu orzeczenia, które nastąpiło. Takie zdanie ma znaczenie nie tylko dla samego sumienia arbitra, ale również dla strony przegrywającej spór. Niejednokrotnie argumenty z *votum separatum* mogą się okazać przydatne w wypadku skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Z natury rzeczy zdanie odrębne nie wchodzi w grę, gdy wyrok sądu polubownego wymaga jednomyślności. Zgłoszenie zdania odrębnego powinno nastąpić najpóźniej przy podpisaniu wyroku przez arbitra. Wymaga ono też uzasadnienia, które arbiter powinien przygotować w terminie dwóch tygodni od sporządzenia przez sąd polubowny motywów rozstrzygnięcia¹³. Po wydaniu wyroku albo postanowienia o umorzeniu postępowania lub innego postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, kończą się obowiązki arbitrów z wyjątkiem

¹² A. Jakubecki, [Komentarz do art. 1195], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 20.09.2021).

¹³ Tamże.

obowiązków o sprostowanie i wykładnię wyroku, sprostowanie wyroku z urzędu, uzupełnienie wyroku, przedłużenie terminu, złożenie akt i oryginału wyroku w sądzie (art. 1199-1204 k.p.c.).

Artykuł 1205 k.p.c. przewiduje możliwość złożenia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Może być on uchylony tylko i wyłącznie na podstawie wniesionej skargi. Wskazana skarga ma zastosowanie również, gdy sąd arbitrażowy przewiduje więcej niż jedną instancję. Przesłanki na podstawie których można wnieść skargę i doprowadzić do uchylenia wyroku sądu polubownego, określa art. 1206 k.p.c. Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się do sądu apelacyjnego, na którego obszarze znajduje się sąd właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy – do Sądu Apelacyjnego w Warszawie, w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia wyroku lub – jeżeli strona wniosła o uzupełnienie, sprostowanie lub wykładnię wyroku – w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego o tym wniosku (1208 § 1 k.p.c.).

Jak wskazuje orzecznictwo, do uchylenia wyroku może dojść, gdy miała miejsce obraza prawa materialnego, która prowadzi zarazem do rozstrzygnięcia naruszającego naczelne zasady prawne obowiązujące w Rzeczypospolitej Polskiej. Innymi słowy, wyrok sądu polubownego może uchybiać praworządności, jeżeli w swym wyniku prowadzi do rozstrzygnięcia gwałcącego obowiązujące zasady państwa prawa¹⁴ oraz gdy naruszenie przepisów prawa materialnego podlega badaniu w postępowaniu wywołanym skargą o uchylenie orzeczenia sądu polubownego, a zachodzi to jedynie wówczas, gdy naruszone przepisy wyznaczają zasady porządku publicznego Rzeczypospolitej Polskiej, przy czym klauzulę porządku publicznego interpretować należy ściśle¹⁵.

Ponadto w postępowaniu zainicjowanym na skutek skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, sąd państwowy nie bada trafności oceny materiału dowodowego przeprowadzonej przez sąd polubowny, poprawności ustaleń faktycznych oraz wykładni i zastosowania prawa materialnego. Przedmiotem jego oceny nie jest także zasadność określonego sposobu rozstrzygnięcia przez sąd polubowny spornego stosunku prawnego. Istotę skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi stworzenie mechanizmu kontrolnego respektującego z jednej strony odrębność i autonomię sądownictwa polubownego, z drugiej zaś strony zapobiegającego funkcjonowaniu w obrocie prawnym orzeczeń sądów niepaństwowych naruszających praworządność. Postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie prowadzi zatem do ponownego merytorycznego rozpoznania sporu między stronami, lecz ma na celu wyłącznie zweryfikowanie twierdzeń

¹⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 2019 r., I ACa 917/18, LEX nr 2979154.

¹⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 28 listopada 2018 r., VII AGa 1026/18, LEX nr 2713616.

skarżącego o wystąpieniu przytoczonych w skardze podstaw przewidzianych w art. 1206 k.p.c. Celem skargi jest bowiem uniemożliwienie utrzymania w mocy tylko takiego wyroku sądu polubownego, który uchybia elementarnym wymaganom formalnym rozpoznawania sporów¹⁶.

3. KOSZTY POSTĘPOWANIA PRZED SĄDEM POLUBOWNYM A KOSZTY POSTĘPOWANIA PRZED SĄDEM POWSZECHNYM

Utarło się, że arbitraż w porównaniu z sądami powszechnymi można uznać za szybki i kompleksowy sposób rozwiązywania sporów, jednak nie zawsze stanowi on tańszą formę w odniesieniu do kosztów postępowania. Czy tak jest na pewno? Wskazane koszty można podzielić na trzy rodzaje: opłata wstępna umożliwiająca wejście do danego systemu, koszty zastępstwa procesowego, czyli reprezentacji stron przez profesjonalnych pełnomocników w czasie trwania sporu, oraz zbiorcza opłata obejmująca m.in. koszty dojazdów, noclegów, biegłych i tłumaczy, prywatnych opinii, a także z tytułu utraconych zarobków. W niniejszej części uwaga zostanie poświęcona głównie opłacie wstępnej i kosztom zastępstwa procesowego.

W sprawach gospodarczych zazwyczaj ma się do czynienia z milionowymi wartościami przedmiotu sporu. W wypadku stałego sądu polubownego istnieją kalkulatory określające koszty opłaty wstępnej w odniesieniu do wartości sporu w danym sądzie. Z inną sytuacją można się spotykać w sądach powszechnych, ponieważ art. 13 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych dokładnie reguluje, jaka opłata wstępna zostanie poniesiona przez stronę wytaczającą powództwo. Powyższy przepis reguluje jednakże maksymalną stawkę opłaty wstępnej, tj. nie więcej niż 200 tys. zł za daną instancję. Aby mieć jasny ogląd sytuacji, należy zwrócić uwagę na kilka różnic wynikających z postępowania przed sądem powszechnym i sądem polubownym. Po pierwsze, przewlekłość samego postępowania, co również wpływa na samą płynność finansową przedsiębiorców – w sądach powszechnych jest to zazwyczaj ok. 3-5 lat¹⁷, zaś w sądzie

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 listopada 2019 r., VII AGa 804/19, LEX nr 2788564.

¹⁷ P. Ostaszewski, E. Melaniuk, *Kwerenda spraw ze skargi na przewlekłość postępowania sądowego*, Warszawa 2019, s. 25, (https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/01/IWS_Ostaszewski-P.-Melaniuk-E._Kwerenda-spraw-ze-skargi-na-przewlek%C5%82o%C5%9B%C4%87-post%C4%99powania-s%C4%85dowego.pdf) (dostęp: 15.09.2021).

polubownym 1 rok¹⁸. Po drugie, instancyjność postępowań – sądy powszechne mają dwie instancje i istnieje możliwość złożenia jeszcze skargi kasacyjnej, co przy dużych wartościach przedmiotów sporów implikuje koszty w wysokości 600 tys. zł samej opłaty wstępnej, arbitraż zaś jest zazwyczaj jednoinstancyjny i umożliwia ewentualne uchylene wyroku arbitrażowego przez sąd powszechny, co po „chłodnej” kalkulacji pozwala się zmieścić w ok. 400 tys. zł opłaty wstępnej. Powyższe daje różnicę 200 tys. zł oszczędności przy arbitrażu oraz krótszy okres trwania postępowania.

Przewodnim problemem może się okazać jednak inny rodzaj kosztów, czyli koszty zastępstwa procesowego. W sądownictwie powszechnym są one reglamentowane przez rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie¹⁹ oraz za czynności radców prawnych²⁰, które określają maksymalne stawki, jak również przewidują multiplikator. Z praktyki można wywieść, że wnioski o zasądzenie wielokrotności stawki kosztów zastępstwa procesowego nie mają uznania w sądach powszechnych, co sprawia, że nie płaci się faktycznych kosztów poniesiony przez przeciwnika, który wygrał proces. Inna sytuacja zachodzi w arbitrażu, w którym regulaminy sądów polubownych często przewidują możliwość zasądzenia odpowiednich i uzasadnionych kosztów zastępstwa procesowego. Nie ma tu zatem reglamentacji kosztów, jak w wypadku sądów powszechnych, i na koniec może się okazać, że nawet w wypadku wygrania sporu należy zapłacić ogromną kwotę kosztów wynikających z kosztów zastępstwa procesowego. Regulaminy stałych sądów polubownych Krajowej Izby Gospodarczej oraz Konfederacji Lewiatan przewidują uprawnienie składu orzekającego, aby wymienione koszty odpowiednio miarkować. Powyższy przykład wskazuje, że strona przegrywająca przed sądem arbitrażowym będzie zobowiązana do poniesienia rzeczywistych kosztów zastępstwa procesowego drugiej strony. W systemie sądów powszechnych tego rodzaju wyliczenia nie mają miejsca. Należy podkreślić, że koszty zastępstwa procesowego, a dokładniej limit kosztów, można ustalić w klauzulach arbitrażowych, które pozwolą wyeliminować ewentualne ryzyko wystąpienia na koniec postępowania arbitrażowego horrendalnych kosztów zastępstwa procesowego przeciwnika procesowego. W tym miejscu wypada wskazać, że strony często nie mają przywileju skorzystania z sądu polubownego, ponieważ w ich umowie nie został zawarty zapis na sąd polubowny. W konsekwencji implikuje to przymus przeprowadzenia

¹⁸ M. Hartung, *Gdy sprawa arbitrażowa trafia do sądu powszechnego*, <https://codozasady.pl/p/gdy-sprawa-arbitrazowa-trafia-do-sadu-powszechnego> (dostęp: 15.09.2021).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 265).

²⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1800).

sporu przed sądem powszechnym. Zatem same koszty nie zawsze są przeszkodą, tym bardziej że można je odpowiednio uregulować klauzulami arbitrażowymi.

WNIOSKI

Można przypuszczać, że sądy polubowne będą coraz bardziej powszechną formą rozwiązywania sporów ze względu na brak przewlekłości postępowania w dużej części spraw, w przeciwieństwie do sądów powszechnych. Konstatacja ta wypływa z przytoczonych statystyk, które jasno ukazują różnice w trwaniu postępowań przed sądami polubownymi i powszechnymi. Ponadto arbitraż często charakteryzuje się jednoinstancyjnością postępowania i umożliwia ewentualne uchylenie wyroku sądu polubownego. W porównaniu z sądami powszechnymi daje to przewagę już na samym początku, ponieważ sądy powszechne są dwuinstancyjne, a stronom przysługuje dodatkowo skarga kasacyjna do sądu najwyższego. W opinii wielu praktyków sądy polubowne są o wiele tańszą formą rozwiązywania sporów, także szybkość postępowań pozwala przedsiębiorcom utrzymać się na rynku dzięki zachowaniu płynności finansowej. W odniesieniu do arbitrów należy zaznaczyć, że mają oni odpowiednie kompetencje oraz doświadczenie, co może okazać się kluczowe w danym sporze sądowym. Mogą być oni również swobodnie wybrani przez strony postępowania w umowie na arbitraż. Autonomia stron pozwala na wyeliminowanie ryzyka związanego z kosztami, zasadami postępowania i dowodami, tym samym sądy polubowne wydają się bardziej atrakcyjną instytucją niż sądy powszechne. Zawierając charakterystykę sądów polubownych w jednym zdaniu, należy stwierdzić, że działają one szybko, tanio, kompleksowo i rzetelnie. Taka ocena wydaje się być dla stron sporów najlepszym argumentem za korzystaniem tylko z sądów polubownych.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. – Koszty sądowe w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 755).

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1800).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 265).
- Regulamin sądu arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan z dnia 1 marca 2012 r., <https://www.sadarbitrazowy.org.pl/Content/Uploaded/files/Przepisy/regulamin-2017-PL-99x210-nowy.pdf> (dostęp: 15.09.2021).
- Regulamin sądu arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej z dnia 1 stycznia 2007 r., <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2019/01/regulamin-styczen2007.pdf> (dostęp: 15.09.2021).

Orzecznictwo

- Uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2005 r., V CK 467/04, LEX nr 395074.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 kwietnia 2016 r., I ACa 1572/15, LEX nr 2053919.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 28 listopada 2018 r., VII AGa 1026/18, LEX nr 2713616.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 2019 r., I ACa 917/18, LEX nr 2979154.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 listopada 2019 r., VII AGa 804/19, LEX nr 2788564.

Literatura

- Prus P., [Komentarz do art. 1186], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Jakubecki A., [Komentarz do art. 1195], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008 (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Ereciński T., [Komentarz do art. 1191], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017⁵, s. 956.
- Hartung M., *Gdy sprawa arbitrażowa trafia do sądu powszechnego*, <https://codozasady.pl/p/gdy-sprawa-arbitrazowa-trafia-do-sadu-powszechnego> (dostęp: 15.09.2021).
- Morek R., *Mediacja i arbitraż. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Ostaszewski P., Melaniuk E., *Kwerenda spraw ze skargi na przewlekłość postępowania sądowego*, Warszawa 2019, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/01/IWS_Ostaszewski-P.-Melaniuk-E._Kwerenda-spraw-ze-skargi-na-przewlek%C5%82o%C5%9B%C4%87-post%C4%99powania-s%C4%85dowego.pdf (dostęp: 15.09.2021).

STRESZCZENIE

Postępowania gospodarcze ze względu na swoją specyfikę i szeroki charakter ulegają często przewlekłości postępowania przed sądami powszechnymi. Również koszty zastępstwa procesowego ponoszone przez strony przed sądami powszechnymi są odmienne: w postępowaniu arbitrażowym można miarkować koszty zastępstwa procesowego, jak równie strona przeciwna może zapłacić faktyczne koszty zastępstwa procesowego, w przypadku przegrania sporu. Niejednokrotnie można spotkać się także z problemem kompetencji i brakiem doświadczenia sędziego sądu powszechnego przy danym sporze. Z powyższej sytuacji jest jednak wyjście w postaci postępowania przed sądem polubownym. Artykuł przedstawia strukturę postępowania przed sądem polubownym, wskazuje jego atuty oraz analizuje, czy sądy polubowne tak jak sądy powszechne ulegają przewlekłości postępowania, jakie są faktyczne koszty postępowania przed sądami polubownymi, czy arbitrzy w sądach polubownych mają odpowiednie kompetencje i doświadczenie, aby orzekać w sprawach gospodarczych oraz jak wygląda autonomia stron przed sądem polubownym.

Słowa kluczowe: autonomia stron przed sądem polubownym, koszty postępowania, postępowanie gospodarcze, postępowanie przed sądem polubownym, przewlekłość postępowania, sądy polubowne, sądy powszechne

PROCEEDINGS BEFORE THE ARBITRATION COURT

SUMMARY

Due to their specificity and wide character, commercial proceedings are often subject to the excessive length of proceedings before common courts. Also, the costs of legal representation borne by the parties before common courts are different: in arbitration proceedings, the costs of legal representation may be limited, and the opposing party may also pay the actual costs of legal representation if the dispute is lost. Often, one can also encounter the problem of competence and the lack of experience of a common court judge in a given dispute. There is, however, a way out of the above situation in the form of proceedings before an arbitration court. The article presents the structure of the proceeding before the arbitral tribunal, indicates its advantages and analyses whether arbitration courts, like common courts, are subject to the excessive length of the proceeding, what are the actual costs of the proceeding before arbitration courts, and whether arbitrators in arbitration courts have the appropriate competence and experience to adjudicate in commercial cases, and how does the autonomy of the parties before the arbitration court look.

Keywords: party autonomy before an arbitration court, costs of proceedings, commercial proceedings, arbitration proceedings, excessive length of proceedings, arbitration courts, common courts

JUSTYNA SKWIROWSKA

Asystent naukowy

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0002-0701-2202

MOŻLIWOŚĆ OPODATKOWANIA ARBITRÓW PODATKIEM OD TOWARÓW I USŁUG. ANALIZA Z PERSPEKTYWY PRAWA UNIJNEGO

WPROWADZENIE

Opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług podlegają podmioty spełniające kryteria przedmiotowe, określone m.in. w art. 5 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (dalej: u.p.t.u.) oraz przesłanki podmiotowe, wskazane w art. 15, 16 oraz 17 tej ustawy¹. Ustawodawca w art. 15 u.p.t.u. stanowi, że podatnikami są m.in. osoby fizyczne wykonujące samodzielnie działalność, bez względu na jej cel lub rezultat. Organy podatkowe w zasadzie uznają, że arbitrzy, zarówno orzekający w procesach międzynarodowych, jak i krajowych, nie są podatnikami podatku od wartości dodanej, ponieważ ich działalność jest wykonywana osobiście na gruncie podatku od osób fizycznych oraz spełniają przesłanki wyłączające dane aktywności z zakresu pojęciowego samodzielnej działalności gospodarczej. Przesłanki te są spełnione, jeżeli stosunek prawny – powodujący na gruncie ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (dalej: u.p.d.o.f.)² powstanie przychodu ze źródła działalności wykonywanej osobiście – spełnia trzy dodatkowe warunki, tj. warunek wykonywania czynności,

---

¹ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 685).

² Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 1128).

warunek wynagrodzenia oraz warunek odpowiedzialności wobec osób trzecich. Ostatni z nich jest uważany w doktrynie prawnej za spełniony nawet w przypadku, gdy postanowienia umowne stanowią, że odpowiedzialność wobec osób trzecich jest ponoszona przez podmiot będący wykonawcą omawianej działalności. W doktrynie prawnej wskazuje się również, że przepis ten jest efektem błędnej implementacji art. 10 dyrektywy 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej, ponieważ pozwala na nieopodatkowanie podatkiem od towarów i usług czynności, które nie są w bardzo dużym stopniu zbliżone do czynności wykonywanych w ramach umowy o pracę³. Niniejszy artykuł ma na celu weryfikację możliwości opodatkowania podatkiem od towarów i usług arbitrow, analizując jednocześnie możliwość naruszenia przez ustawodawcę podatkowego prawa unijnego w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u., co jest niezmiernie ważne w przypadku analizy tej kwestii.

Odpowiedzialność arbitrow wobec osób trzecich nie jest do końca jasna na gruncie prawa prywatnego. Wykładnia językowa art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. pozwala na wyłączenie ich z kręgu podatników, gdy regulamin sądu arbitrażowego bądź trybunału zawiera jakiegokolwiek postanowienia dotyczące ich odpowiedzialności wobec osób trzecich. Ustawodawca unijny przewidział jednak, że wyłączenie to dotyczy stosunków prawnych, które są albo umową o pracę, albo w zakresie odpowiednich warunków są do niej zbliżone.

Już na wstępie należy zaznaczyć, że sytuacja podatkowoprawna na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych arbitrow jest zależna od tego,

³ R. Namysłowski, J. Perzanowska-Kuśnierek, [Komentarz do art. 10], w: *Dyrektywa VAT. Polska perspektywa*, red. R. Namysłowski, D. Prokop, Warszawa 2012 (LEX, dostęp: 5.05.2021): „Drugie wyłączenie z definicji podatnika, zawarte w art.15 ust. 3 pkt 3 ustawy o VAT, dotyczy bowiem czynności, z tytułu których przychody wymienione są w art. 13 pkt. 2-9 u.p.d.o.f., jeżeli z tytułu wykonania tych czynności istnieje stosunek prawny pomiędzy zleceniodawcą a zleceniobiorcą co do warunków wykonywania tych czynności, wynagrodzenia i odpowiedzialności zleceniodawcy wobec osób trzecich. [...] W szczególności niejasny pozostaje warunek dotyczący odpowiedzialności zleceniodawcy wobec osób trzecich. Z Dyrektywy VAT wynika, że w każdej umowie, której realizacja powoduje wyłączenie osoby wykonującej określone czynności z definicji podatnika, odpowiedzialność podmiotu zlecającego wykonanie tych czynności powinna być zdefiniowana w sposób zbliżony do umowy o pracę. Oznacza to, że zleceniobiorca nie powinien ponosić odpowiedzialności wobec osób trzecich za efekty wykonywanych czynności. Tymczasem na podstawie ustawy o VAT jakiegokolwiek uregulowanie odpowiedzialności (w tym również pełne przeniesienie odpowiedzialności na zleceniobiorcę) pozwala na pozbawienie zleceniobiorcy statusu podatnika. Poza tym z orzecznictwa TSUE wynika, że samodzielność oznacza konieczność wystąpienia ryzyka gospodarczego, na które narażona jest osoba wykonująca zleczone czynności. Taka interpretacja art. 10 Dyrektywy VAT nie została w żaden sposób odzwierciedlona w przepisach ustawy o VAT ani w praktyce stosowania tych przepisów. Działalność wykonywana na podstawie niektórych umów wskazanych w art. 15 ust. 3 pkt 3 ustawy o VAT może z całą pewnością być prowadzona w warunkach niepewności i ryzyka gospodarczego, co czyniłoby z niej działalność prowadzoną samodzielnie”.

czy orzekają oni w procesach międzynarodowych, czy krajowych. Przychody pierwszych z nich są *expressis verbis* wymienione w art. 13 pkt 4 u.p.d.o.f., czyli zawsze będą zaliczane do źródła działalności wykonywanej osobiście. Zakwalifikowanie do konkretnego źródła przychodu arbitra orzekającego w procesach krajowych może być bardziej problematyczne. Ustawodawca nie zdecydował o takim zakwalifikowaniu wprost w przepisach prawa. Za zakwalifikowaniem przychodów arbitrow orzekających w procesach krajowych do źródła działalności wykonywanej osobiście opowiada się chociażby Adam Bartosiewicz i Ryszard Kubacki, kwalifikując je na podstawie art. 13 pkt 5 u.p.d.o.f., czyli jako dotyczące przychodu otrzymywanego przez osoby wykonujące czynności związane z pełnieniem obowiązków społecznych lub obywatelskich⁴. Powyższa kwalifikacja jest bardzo ważna, biorąc pod uwagę art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u., ponieważ przewiduje on wyłączenie z zakresu pojęciowego samodzielnej działalności gospodarczej dla działalności wykonywanej osobiście w rozumieniu u.p.t.u., przy spełnieniu trzech dodatkowych warunków, które będą dokładnie wyjaśnione w dalszej części artykułu. Z tego wynika, że dla analizowanego wyłączenia konieczne jest zakwalifikowanie danego przychodu do źródła z art. 13 u.p.d.o.f., jednak muszą być spełnione łącznie trzy dodatkowe przesłanki. Możliwa jest zatem sytuacja, w której podmiot na gruncie u.p.d.o.f. wykonuje działalność wykonywaną osobiście, jednakże na gruncie u.p.t.u. będzie on wykonywał samodzielną działalność gospodarczą, ponieważ nie spełni któregoś z warunków wymienionych w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u.

Wstępnie wydaje się, że stosując wykładnię prounijną, możliwa jest interpretacja, zgodnie z którą art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. normuje warunki danego stosunku prawnego, które muszą być zbliżone do warunków wykonywania pracy w ramach umowy o pracę. Przyjęcie takiego stanowiska powoduje, że arbitrzy w przypadku braku spełnienia tych warunków oraz przy spełnieniu dalszych przesłanek, zarówno podmiotowych, jak i przedmiotowych, mogą zostać uznani za podatników podatku od towarów i usług. Aby udowodnić powyższą hipotezę, w niniejszej pracy zostanie użyta metoda dogmatycznoprawna.

---

⁴ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, [Komentarz do art. 13], w: *PIT. Komentarz*, red. A. Bartosiewicz, R. Kubacki, Warszawa 2015 (LEX, dostęp: 5.05.2021): „Pewna część sporów prawnych z zakresu prawa prywatnego może być rozstrzygana w drodze poddania ich pod sąd polubowny. Pełnienie funkcji arbitra sądu polubownego jest wykonywaniem obowiązku społecznego (obywatelskiego), stąd też wynagrodzenie otrzymywane z tego tytułu jest przychodem z działalności wykonywanej osobiście”.

1. WYKONYWANIE SAMODZIELNEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ JAKO JEDNA Z PRZESŁANEK *SINE QUA NON* UZNANIA PODMIOTU ZA PODATNIKA PODATKU OD WARTOŚCI DODANEJ

Opodatkowaniu konkretnym podatkiem mogą podlegać podmioty, które wykonały określone czynności lub wobec których zaistniały określone stany. Muszą one spełnić tzw. przesłanki podmiotowe oraz przedmiotowe. Wymóg ten jest oczywiście aktualny na gruncie u.p.t.u. Ustawa określa czynności podlegające opodatkowaniu i definiuje pojęcie podatnika na jej gruncie. Powyższe przesłanki muszą być spełnione jednocześnie, co oznacza, że podmiot wypełniający definicję podatnika musi wykonywać czynności mieszczące się w zakresie czynności opodatkowanych podatkiem od towarów i usług⁵.

Ustawodawca podatkowy w art. 15 u.p.t.u. unormował zakres podmiotowy podatku od towarów i usług. Zgodnie z tym przepisem podatnikiem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, wykonująca samodzielnie działalność gospodarczą, bez względu na cel lub rezultat takiej działalności. Definicja, skonstruowana na gruncie tej ustawy, na początku określa krąg podmiotów, tj. osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Wymienienie ich *expressis verbis* mogłoby być zastąpione użyciem pojęcia „każdy”, zapewne jednak ustawodawca dokonał takiego zabiegu, aby uniknąć jakichkolwiek wątpliwości interpretacyjnych⁶.

W następnej części definicji podatnika wskazano na wymóg wykonywania przez niego samodzielnie działalności gospodarczej, bez względu na jej cel lub rezultat. Ust. 2 art. 15 u.p.t.u. normuje definicję legalną działalności gospodarczej na potrzeby tejże ustawy:

[...] działalność gospodarcza obejmuje wszelką działalność producentów, handlowców lub usługodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody. Działalność gospodarcza

⁵ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 9 lutego 2010 r., I SA/Po 1015/09: „Ani okoliczność, że dana czynność została wykonana wielokrotnie lub jednorazowo, lecz z zamiarem częstotliwości, ani nawet formalny status danego podmiotu jako podatnika zarejestrowanego, nie mogą przesądzać o opodatkowaniu tej czynności – bez każdorazowego ustalenia, że w odniesieniu do konkretnej czynności podmiot ten występował w charakterze podatnika od towarów i usług”.

⁶ W. Modzelewski, [Komentarz do art. 15], w: *Komentarz do ustawy o podatku od towarów i usług*, red. W. Modzelewski, Warszawa 2020 (Legalis, dostęp: 5.05.2021).

obejmuje w szczególności czynności polegające na wykorzystywaniu towarów lub wartości niematerialnych i prawnych w sposób ciągły dla celów zarobkowych.

Z powodu skonstruowania autonomicznej definicji działalności gospodarczej, nie jest w żadnym stopniu uzasadnione odwoływanie się w przypadku definiowania działalności gospodarczej na gruncie podatku od towarów i usług do definicji działalności gospodarczej zawartej w ustawie z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców⁷ lub w innych ustawach podatkowych⁸.

Definicja ta ma charakter podmiotowy, albowiem odnosi się głównie do podmiotów wykonujących działalność gospodarczą, a nie do charakteru czy przedmiotu tej działalności. Przyjęcie przez ustawodawcę takiej formuły oznacza, że działalnością gospodarczą jest działalność prowadzona przez dany podmiot, a nie jedynie polegająca na wykonywaniu danego typu czynności, które mogłyby być przykładowo uznane za wykonywanie produkcji czy też handlu⁹.

Aby dany podmiot był uznany za podatnika, wykonywana przez niego działalność gospodarcza musi być samodzielna, bez względu na cel lub rezultat takiej działalności. Korzystając z wykładni prounijnej, należy stwierdzić, że przesłanka samodzielności jest spełniona, jeżeli podmiot wykonuje działalność na własne ryzyko¹⁰. Jednakże na ustalenie zakresu pojęciowego samodzielności nie wpływa jedynie norma prawna definiująca pojęcie podatnika, ale również normy prawne tworzące zakres przedmiotowy tego podatku. Chociażby w przypadku świadczenia usług, które jest jednym z przedmiotów opodatkowania¹¹, ustawodawca *expressis verbis* wskazuje na czynności wykonywane z nakazu władzy i z mocy prawa oraz na wyłączenie. Trudno uznać, by takie czynności obiektywnie były wykonywane samodzielnie, albowiem są one związane z przymusem państwowym. Czy można zatem dokonywać czynności przymusowych w sposób samodzielny na gruncie podatku od towarów i usług? Witold Modzelewski wskazuje,

⁷ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 162).

⁸ A. Bartosiewicz, [Komentarz do art. 15], w: *VAT. Komentarz*, red. A. Bartosiewicz, Warszawa 2020 (LEX, dostęp: 5.05.2021).

⁹ A. Nowak-Fara, [Komentarz do art. 15], w: T. Michalik, *VAT. Komentarz*, Warszawa 2019 (Legalis, dostęp: 5.05.2021).

¹⁰ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 stycznia 2000 r., C-23/98.

¹¹ Zakres przedmiotowy opodatkowania jest uregulowany w art. 5 u.p.t.u., który stanowi, że opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług podlegają: odpłatna dostawa towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju, eksport towarów, import towarów na terytorium kraju, wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju oraz wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów.

że twierdzenie takie byłoby absurdalne¹². Artykuł 15 u.p.t.u. wymaga¹³, aby działalność gospodarcza była prowadzona samodzielnie, zaś już konkretne czynności wykonywane w jej ramach nie muszą posiadać tej cechy¹⁴.

Aktywność danego podmiotu może być uznana za działalność gospodarczą bez względu na cel lub rezultat takiej działalności. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że chociażby zarobkowość działalności nie jest warunkiem *sine qua non* do uznania konkretnej zorganizowanej aktywności za działalność gospodarczą. Wszelkie organizacje typu *non profit* czy też organy administracji publicznej niedziałające dla osiągnięcia zysku, przy spełnieniu innych przesłanek z ustawy, mogą być uznane za podatników VAT¹⁵. Brak uzależnienia pojęcia działalności gospodarczej od jej rezultatu prowadzi do sytuacji, w której pojęcie to powinno być rozumiane w sposób szeroki. Za taką wykładnią przemawia dorobek orzeczniczy Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS) oraz jego następcy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE). Przykładowo Trybunał uznawał, że już działalność przygotowawcza, np. prowadząca jedynie do poniesienia wydatków inwestycyjnych, nawet jeżeli finalnie nie doprowadziła do rozpoczęcia planowanej przez podmiot działalności, może być uznana za działalność gospodarczą¹⁶. *Ratio legis* takiego unormowania jest związane z tym, że w prawie unijnym status podatnika w pierwszej kolejności związany jest z uprawnieniami, a dopiero potem pociąga za sobą konkretne obowiązki. Podatnik to podmiot, który przede wszystkim ma prawo do odliczenia podatku naliczonego¹⁷. Kolejnym elementem koniecznym do uznania danej aktywności za samodzielną działalność gospodarczą jest jej profesjonalny, zorganizowany charakter¹⁸. Oceniając, czy

¹² W. Modzelewski, *Czy każdy podatnik podatku VAT, aby być podatnikiem, musi „samodzielnie prowadzić działalność gospodarczą”*, w: tegoż, *Podatek od towarów i usług. Refleksje na rok 2017*, Warszawa 2017 (Legalis, dostęp: 5.05.2021).

¹³ Należy zaznaczyć, że art. 16 i 17 u.p.t.u. zawierają odmienną definicję podatników, uzależnioną od rodzaju dokonywanych czynności (np. od okazjonalnej dostawy wewnątrzspółnotowej nowego środka transportu), niezależną od wykonywania samodzielnej działalności gospodarczej. Jednak z perspektywy tematyki niniejszej pracy nie jest to kwestia istotna.

¹⁴ W. Modzelewski, *Czy każdy podatnik...*

¹⁵ A. Bartosiewicz, *Prowadzenie działalności gospodarczej – status podatnika VAT. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2010 (LEX, dostęp: 5.05.2021).

¹⁶ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 lutego 1985 r., C-268/83; Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 lutego 1996 r., C-110/94.

¹⁷ A. Bartosiewicz, [Komentarz do art. 15]...

¹⁸ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 października 2011 r., I FSK 1554/10: „Fakt podjęcia np. takich czynności jak uzbrojenie terenu, wydzielenie dróg wewnętrznych oraz działania marketingowe podjęte w celu sprzedaży działek, wykraczające poza zwykłe formy ogłoszenia, stanowią o takiej aktywności w zakresie obrotu nieruchomościami, które mogą wskazywać, że czynności sprzedającego przybierają formę zawodową (profesjonalną), a w konsekwencji zorganizowaną. Na taki rodzaj działalności wskazywać mogą także takie działania, jak uzyskanie przed sprzedażą decyzji o warunkach zagospodarowania terenu (zabu-

dana aktywność ma takie cechy, należy zanalizować, czy dana działalność jest wykonywana w warunkach niepewności co do popytu, konkurencji oraz jej końcowego rezultatu¹⁹.

Status podatnika jest również całkowicie niezależny od spełnienia innych warunków unormowanych odrębnymi przepisami, które muszą spełnić osoby prowadzące wszelkie rodzaje działalności gospodarczej, np. wpis do CEIDG lub KRS, albo konkretne rodzaje działalności, np. konieczność uzyskania koncesji. Rozwiązanie takie jest podyktowane unijnym charakterem tego podatku. Istotą systemu podatku od towarów i usług jest harmonizacja, która oznacza, że przepisy te w każdym państwie członkowskim odniosą taki sam skutek. Wpływ przepisów niezharmonizowanych na skutki prawne w zakresie tych norm na gruncie unijnym doprowadziłyby do braku możliwości pełnej ich harmonizacji²⁰. Następnym argumentem przemawiającym za opodatkowaniem podmiotów, które nie spełniły obowiązków nałożonych na nie przez odrębne przepisy, jest obecność ryzyka – potencjalnego lub rzeczywistego – wystąpienia zakłóceń na rynku w przypadku braku ich opodatkowania²¹. Podmioty takie narażają się na odpowiednie sankcje w prawie karnym bądź administracyjnym, jednak nie są wyłączone z praw oraz obowiązków na gruncie podatku od towarów i usług. W przeciwnej sytuacji podmiot taki mógłby na rynku sprzedawać swoje produkty konsumentom po niższej cenie, nieuwzględniającej podatku od towarów i usług, który jest podatkiem cenotwórczym, i w ten sposób zwiększać popyt na swoje usługi kosztem przedsiębiorców działających w tej samej branży obowiązanych do wliczenia w cenę swoich produktów tego podatku. Należy jednak zaznaczyć, że reguła ta dotyczy tylko działalności, która co do zasady jest działalnością dozwoloną. Prawodawca nakłada na wykonujące ją podmioty obowiązki, których naruszenie może powodować określone sankcje na gruncie odrębnych gałęzi²². Reguła ta nie będzie dotyczyła działalności, która nigdy nie byłaby legalna w danym porządku prawnym, np. sprzedaży narkotyków.

---

dowy), czy wystąpienie o opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego dla sprzedawanego obszaru, zwłaszcza w sytuacji gdy sprzedawca jest już podatnikiem w zakresie usług budowlanych, developerskich czy innych tego rodzaju usług o zbliżonym charakterze”.

¹⁹ J. Orłowski, *Opodatkowanie dostawy terenów budowlanych bądź przeznaczonych pod zabudowę w świetle orzecznictwa sądowego*, w: *Wykładnia i stosowanie prawa podatkowego. Wzłowe problemy*, red. B. Brzeziński, Warszawa 2013, s. 382-386.

²⁰ T. Michalik, *Formalnie niezależny podmiot jako stałe miejsce prowadzenia działalności gospodarczej innego podatnika na gruncie unijnego systemu podatku od wartości dodanej*, w: *Współczesne problemy prawa podatkowego. Teoria i praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogumiłowi Brzezińskiemu*, t. 2, red. J. Głuchowski, Warszawa 2019, s. 162.

²¹ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 1998 r., C-283/95.

²² A. Nowak-Fara, [*Komentarz do art. 15*]...

Z powyższej analizy wynika, że aby dana aktywność mogła zostać uznana za samodzielną działalność gospodarczą, muszą być spełnione łącznie następujące warunki: (i) musi być ona podejmowana jako działalność producentów, handlowców, usługodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody, (ii) działalność taka musi być prowadzona samodzielnie, bez względu na jej cel lub rezultat, (iii) musi ona cechować się profesjonalnością, nie może być to jedynie aktywność incydentalna, niezorganizowana w żaden sposób.

Sam krąg podmiotowy jest unormowany w taki sposób, że każdy podmiot, bez względu na formę organizacyjno-prawną, może potencjalnie zostać podatnikiem. Sprawą problematyczną jest nieraz określenie, który konkretnie podmiot jest podatnikiem w przypadku, gdy występuje pewne zorganizowane współdziałanie podmiotów, które na gruncie prawa prywatnego są niezależnymi podmiotami praw i obowiązków, a ich działalność nie jest prowadzona w formie osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej. Przykładowo, za podatnika uznana jest spółka cywilna, pomimo braku posiadania na gruncie prywatnoprawnym zdolności prawnej. Przyjmuje się, że nadanie jej tego statusu dokonuje się na podstawie art. 15 ekonomicznej koncepcji jednostki organizacyjnej²³.

2. DZIAŁALNOŚĆ WYKONYWANA OSOBIŚCIE JAKO DZIAŁALNOŚĆ NIEUZNANA ZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA GRUNCIE PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG PRZY SPEŁNIENIU DODATKOWYCH PRZESŁANEK

Art. 15 ust. 3 u.p.t.u. zawiera katalog czynności, które nie mogą być uznane za samodzielnie wykonywaną działalność gospodarczą:

Za wykonywaną samodzielnie działalność gospodarczą, o której mowa w ust. 1, nie uznaje się czynności:

- 1) z tytułu których przychody zostały wymienione w art. 12 ust. 1-6 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych;
- 2) (uchylony);
- 3) z tytułu których przychody zostały wymienione w art. 13 pkt. 2-9 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, jeżeli

---

²³ J. Zięty, *Wybrane aspekty cywilnoprawne podatku od towarów i usług*, w: *Instytucje prawa cywilnego w konstrukcji prawnej podatków*, red. M. Goettel, M. Lemonnier, Warszawa 2011 (LEX, dostęp: 5.05.2021).

z tytułu wykonania tych czynności osoby te są związane ze zlecającym wykonanie tych czynności prawnymi więzami tworzącymi stosunek prawny pomiędzy zlecającym wykonanie czynności i wykonującym zlecane czynności co do warunków wykonywania tych czynności, wynagrodzenia i odpowiedzialności zlecającego wykonanie tych czynności wobec osób trzecich.

Z treści przywołanego przepisu wynika, że aby zweryfikować, czy aktywność danego podmiotu wypełnia przesłanki z art. 15 ust. 3 u.p.t.u., należy po pierwsze przyporządkować ją do odpowiedniego źródła przychodów na gruncie u.p.d.o.f. Na potrzeby niniejszej pracy jedynie bardzo ogólnie zostanie zaznaczone, że w art. 10 u.p.t.u. ustawodawca zamieścił specyfikację źródeł przychodu w tym podatku, w zasadzie w doktrynie prawnej istnieje spór co do tego, czy jest to katalog zamknięty, czy też otwarty²⁴. Przypisanie konkretnego źródła przychodów do źródła przychodów z art. 10 u.p.t.u. ma bardzo duże znaczenie praktyczne, albowiem źródła te różnią się od siebie m.in.: regułami ustalania kosztów uzyskania przychodu, stawkami podatkowymi, możliwością skorzystania z podatku liniowego, wystąpieniem instytucji płatnika.

Sytuacja arbitrów orzekających w procesach międzynarodowych na gruncie tego przepisu jest jasna, albowiem dalsze przepisy, które uszczegóławiają zakres pojęciowy konkretnego źródła, przypisują *expressis verbis* ich przychody do działalności wykonywanej osobiście. Trudności interpretacyjnych może nastęrczać przypisanie do konkretnego źródła przychodów arbitrów orzekających w procesach krajowych. Doktryna prawna oraz organy podatkowe w zasadzie opowiadają się za zakwalifikowaniem ich również do działalności wykonywanej osobiście. Stanowisko takie wywodzone jest z brzmienia art. 13 pkt 5 u.p.t.u.: „przychody otrzymywane przez osoby wykonujące czynności związane z pełnieniem obowiązków społecznych lub obywatelskich, bez względu na sposób powoływania tych osób, nie wyłączając odszkodowania za utracony zarobek”²⁵. Interpretacja taka jest krytykowana przez Mikołaja Kondeja, który wskazuje, że arbiter nie pełni ani obowiązków społecznych, ani obywatelskich, ponieważ co do zasady wyraża on zgodę na pełnienie funkcji w sądzie arbitrażowym. Pojęcie obowiązku

²⁴ W doktrynie za uznaniem, że katalog ten ma charakter zamknięty, opowiada się m.in. R. Kowalski, [Komentarz do art. 10], w: *PIT. Komentarz do wybranych przepisów*, red. R. Kowalski, Gdańsk 2020 (LEX, dostęp: 5.05.2021). Na odmienną kwalifikację tego źródła przychodów wskazuje m.in. D. Laszczyk, *Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Komentarz*, Warszawa 2014².

²⁵ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, [Komentarz do art. 13]...; Interpretacja indywidualna Izby Skarbowej w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2004 r., BI/005-0947/04; Interpretacja indywidualna Urzędu Skarbowego Warszawa-Mokotów z dnia 10 listopada 2005 r., 1433/NG/GF/VII/415-74/05/GS; Interpretacja indywidualna Urzędu Skarbowego Poznań-Winogrody z dnia 25 stycznia 2006 r., DG/005-18/05/BA.

społecznego lub obywatelskiego jest powiązane z pełnieniem funkcji państwowych/publicznych bądź z braniem udziału w pracach pewnych instytucji jako reprezentant określonej społeczności. Autor dopuszcza zakwalifikowanie przychodu arbitrów orzekających w procesach krajowych do źródeł takich jak działalność gospodarcza lub inne źródła przychodów²⁶. Powyższe wątpliwości zostały przywołane jedynie w zakresie skróconym, co wynika z tematyki niniejszej pracy, która jest związana z możliwością opodatkowania podatkiem od towarów i usług arbitrów. Co najważniejsze, oprócz pojedynczych głosów odmiennych, w zasadzie uznaje się, że przychody arbitrów są kwalifikowane do działalności wykonywanej samodzielnie, która jest wymieniona przez ustawodawcę podatkowego w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u.

Jednakże zakwalifikowania do tego źródła przychodów na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych nie można uznać za powodujące automatyczne wyłączenie z pojęcia samodzielnej działalności gospodarczej na gruncie u.p.t.u. Konieczne jest spełnienie dodatkowych przesłanek, dotyczących związania pomiędzy zlecającym wykonywanie tych czynności a osobą uzyskującą przychód więzami prawnymi co do warunków wykonywania czynności, wynagrodzenia i odpowiedzialności zlecającego wobec osób trzecich. Na gruncie tych przesłanek pojawiło się wiele wątpliwości, także co do poprawności implementacji dyrektywy 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (dalej: szósta dyrektywa).

W dniu 6 października 2017 r. Minister Rozwoju i Finansów wydał interpretację ogólną dotyczącą zasad opodatkowania podatkiem VAT czynności (usług) wykonywanych przez członków zarządu spółek na podstawie umów zawartych w związku z regulacjami ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami, w odniesieniu do których przychody zostały zaliczone do źródła przychodów określonego w art. 13 pkt 7 u.p.t.u., w której wyjaśnił, jak należy rozumieć powyżej wymienione przesłanki²⁷. Zgodnie z tym aktem podmiot nie może zostać uznany za podatnika VAT, jeżeli zostaną łącznie spełnione następujące warunki wynikające z art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u.: (i) warunek wykonywania czynności – na jego spełnienie wskazują takie przesłanki, jak np. wykorzystanie infrastruktury i organizacji wewnętrznej spółki przez osobę, która zarządza spółką; dodatkowo za jego spełnieniem mogą przemawiać postanowienia umowne, które w celu wykonywania czynności zapewniają osobie

²⁶ M. Kondej, *Wybrane zagadnienia związane z opodatkowaniem arbitrów/sędziów sądów polubownych*, „Kwartalnik Prawo – Społeczeństwo – Ekonomia” (2015), nr 1, s. 54-59.

²⁷ Opisywana interpretacja ogólna odnosi się do członków zarządów spółek, jednak wyjaśnienia interpretacyjne dotyczące rozumienia przesłanek zawartych w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. mogą wpływać na rozumienie tych przesłanek również w innych stanach faktycznych, np. w przypadku działalności arbitrów.

zarządzającej np. korzystanie ze służbowych urządzeń technicznych (komputera, laptopa, samochodu itd.) albo z innych zasobów, którymi dysponuje spółka (np. z biura); (ii) warunek wynagrodzenia – w tym przypadku należy zweryfikować, czy umowa przewiduje stałe wynagrodzenie; jeżeli jest ono przewidziane, wówczas nie można uznać, że osoba taka ponosi jakiegokolwiek ryzyko ekonomiczne związane z wykonywanym czynności na rzecz spółki; element zmienny wynagrodzenia nie przesądza o tym, że warunek ten nie może zostać uznany za spełniony; ważne jest jednak, aby element stały wynagrodzenia stanowił jego istotną część; (iii) warunek odpowiedzialności zlecającego wobec osób trzecich – warunek ten jest spełniony w dwóch sytuacjach: umowa przewiduje odpowiedzialność po stronie spółki lub jeżeli umowa w ogóle nie zawiera postanowień dotyczących odpowiedzialności²⁸.

W interpretacjach indywidualnych organy podatkowe na podstawie tych samych przesłanek dokonywały analizy możliwości uznania arbitrow za podmioty wykonujące samodzielną działalność gospodarczą. Organy w sposób następujący argumentują, że spełnione są poniższe warunki: wykonywania czynności – regulaminy zarówno zagranicznych, jak i polskich sądów arbitrażowych określają szczegółowo sposób pełnienia funkcji arbitra w danym sądzie (arbitrzy są obowiązani do przestrzegania regulaminu konkretnego sądu arbitrażowego), wynagrodzenia – regulaminy sądów w zasadzie regulują jednoznacznie wysokość wynagrodzenia arbitra, odpowiedzialności wobec osób trzecich – regulaminy sądów regulują także zasady odpowiedzialności arbitra wobec osób trzecich²⁹.

3. DZIAŁALNOŚĆ WYKONYWANA OSOBIŚCIE JAKO DZIAŁALNOŚĆ NIEUZNANA ZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA GRUNCIE PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG Z PERSPEKTYWY PRAWA UNIJNEGO

Należy zaznaczyć, że odpowiedzialność arbitrow wobec osób trzecich nie jest do końca jasna, jednak nie można bezspornie uznać, że odpowiedzialność ponosi za arbitra podmiot trzeci. Warunek odpowiedzialności wobec osób trzecich jest poddawany krytyce, która opiera się na próbie wykazania, że jest on przejawem

²⁸ Interpretacja ogólna Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 6 października 2017 r., PT3.8101.11.2017.

²⁹ Interpretacja indywidualna Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 7 października 2010 r., IPPP3-443-745/10-2/JF; Interpretacja indywidualna Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 19 lutego 2009 r., IPPP2/443-104/09-2/SAP; Postanowienie Urzędu Skarbowego Warszawa-Mokotów z dnia 14 listopada 2006 r. w sprawie interpretacji prawa podatkowego, 1433/NG/GV/443-97/2006/LŚ.

niepoprawnej implementacji art. 10 szóstej dyrektywy. Niepoprawność tej implementacji mogłaby wpłynąć na możliwość opodatkowania podatkiem od towarów i usług działalności arbitrow, co postaram się poniżej wykazać. Art. 10 szóstej dyrektywy stanowi, że:

Warunek, o którym mowa w art. 9 ust. 1, przewidujący, że działalność gospodarcza jest prowadzona samodzielnie, wyklucza opodatkowanie VAT pracowników i innych osób, o ile są one związane z pracodawcą umową o pracę lub jakimkolwiek innymi więzami prawnymi tworzącymi stosunek prawny między pracodawcą a pracownikiem w zakresie warunków pracy, wynagrodzenia i odpowiedzialności pracodawcy³⁰.

Zgodnie z tym przepisem dana działalność nie może być uznana za samodzielnie prowadzoną działalność gospodarczą, jeżeli jest ona wykonywana na podstawie umowy o pracę lub innej umowy tworzącej pomiędzy stronami przybliżone więzy prawne co do warunków pracy, wynagrodzenia i odpowiedzialności wobec osób trzecich, jak te występujące w ramach umowy o pracę. Zdaniem Romana Namysłowskiego art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. niepoprawnie implementuje art. 10 dyrektywy, ponieważ dopuszcza uznanie, że podmiot nie wykonuje samodzielnej działalności gospodarczej w przypadku, gdy zgodnie z postanowieniami umowy łączącej go np. ze zleceniodawcą, ponosi on pełną odpowiedzialność wobec osób trzecich (kiedy w umowie występują postanowienia, zgodnie z którymi zleceniobiorca ponosi pełną odpowiedzialność wobec osób trzecich)³¹. Adam Bartosiewicz twierdzi zaś, że na gruncie art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. dopuszczalna jest interpretacja, wedle której warunek odpowiedzialności wobec osób trzecich będzie spełniony także wówczas, gdy umowa mająca za przedmiot weryfikowalną działalność podmiotu nie zawiera żadnych postanowień dotyczących odpowiedzialności wobec osób trzecich. Wniosek ten wysuwany jest z brzmienia art. 429 i 479 Kodeksu cywilnego (dalej: k.c.)³², które regulują odpowiedzialność deliktową oraz kontraktową dającego zlecenie oraz działania przyjmującego zlecenie wobec osób trzecich, nawet w przypadku braku odpowiednich postanowień w umowie. Art. 15 ust. pkt 3 u.p.t.u. wymaga, aby strony uregulowały między sobą warunki odpowiedzialności wobec osób trzecich. Odpowiedzialność ta zostaje uregulowana na mocy k.c. *ex lege*, zatem należy uznać, że warunek ten może zostać spełniony nawet w przypadku braku odpowiednich postanowień umownych³³.

³⁰ Dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej, CELEX: 32006L0112.

³¹ R. Namysłowski, J. Perzanowska-Kuśnierek, [Komentarz do art. 10]...

³² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740).

³³ A. Bartosiewicz, [Komentarz do art. 15]...

Trudno uznać, że takie postanowienia umowne bądź ich całkowity brak będą analogiczne do unormowania odpowiedzialności pracowników wobec osób trzecich. Taka implementacja art. 10 szóstej dyrektywy może stanowić ryzyko zawężenia pojęcia podatnika na gruncie podatku od towarów i usług. Mikołaj Kondej twierdzi, że poprawna implementacja dyrektywy mogłaby wpłynąć na objęcie zakresem podmiotowym tego podatku również arbitrów. W konkretnym stanie faktycznym należałoby oceniać, czy arbiter ponosi odpowiedzialność za swoje działania wobec osób trzecich w ramach wykonywania funkcji arbitra. Jeżeli taka odpowiedzialność nie byłaby zbliżona do odpowiedzialności pracownika, wówczas przy spełnieniu pozostałych przesłanek, zarówno podmiotowych, jak i przedmiotowych, ciążyłyby na nim prawa i obowiązki uregulowane w ustawie o podatku od towarów i usług.

Należy odpowiedzieć na pytanie, czy w obecnym stanie prawnym *de lege lata* można uznać, że arbitrzy mogą być podatnikami podatku od towarów i usług. Odpowiedź na to pytanie wydaje się twierdząca. Podatek od towarów i usług jest wprowadzony unijną dyrektywą, polska ustawa stanowi jedynie jej implementację. W zakresie prawodawstwa krajowego, które jest efektem implementacji prawa unijnego, niezmiernie ważna jest wykładnia pronunijna. Istota tej wykładni może być opisana w następujący sposób: interpretator (np. sąd krajowy) powinien interpretować przepis krajowy w taki sposób, aby zostało zapewnione pewne minimum efektywności prawa pierwotnego oraz wspólnotowego³⁴. Należy jednak mieć na uwadze – w szczególności w obrębie prawa podatkowego, w którego interpretacji pierwszorzędną rolę odgrywa wykładnia językowa – aby wykładnia pronunijna nie stanowiła wykładni *contra legem*³⁵.

Sądowictwo administracyjne w stosunku do managerów zaczęło jednakże stosować ten rodzaj wykładni, wskazując, że przy weryfikacji tego, czy stosunek prawny pomiędzy podmiotami spełnia przesłanki z art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u., należy badać, czy warunki ukształtowane w takim stosunku są zbliżone do umowy o pracę³⁶. Trzeba zatem uznać, że na gruncie tych orzeczeń w stosunku do arbitrów możliwe jest ich opodatkowanie na podstawie u.p.t.u. Podstawową kwestią będzie tu weryfikacja odpowiedzialności tych podmiotów wobec osób trzecich, która zapewne będzie wymagała oceny *ad casum*. Pozostałe przesłanki z art. 15

³⁴ T. Grzybowski, *Wpływ zmian prawa na jego wykładnię*, Warszawa 2013 (LEX, dostęp: 5.05.2021).

³⁵ A. Bartosiewicz, *Niedoskonałość definicji podatnika*, w: *Polskie prawo podatkowe a prawo unijne. Katalog rozbieżności*, red. B. Brzeziński, D. Dominik-Ogińska, K. Lasiński-Sulecki, A. Zalański, Warszawa 2016 (LEX, dostęp: 5.05.2021).

³⁶ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 sierpnia 2012 r., I FSK 1645/11; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 24 września 2013 r., I SA/Gd 792/13; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 3 kwietnia 2014 r., III SA/Gl 212/14.

ust. 3 pkt 3 u.p.t.u., tj. warunek wykonywania czynności oraz warunek wynagrodzenia, wydają się być spełnione w stosunku do arbitrów, ponieważ w regulaminie sądu arbitrażowego ich wynagrodzenie oraz sposób pełnienia przez nich funkcji są najczęściej określone. Należy przypomnieć, że niespełnienie chociażby jednego z warunków z tego przepisu powoduje, że działalność podmiotu może zostać uznana za samodzielną, co następnie może prowadzić do opodatkowania podatkiem od towarów i usług. Z tego wynika, że decydującą kwestią będzie jedynie weryfikacja odpowiedzialności wobec osób trzecich.

Ciekawym zagadnieniem jest także możliwość objęcia arbitrów zwolnieniem podatkowym na podstawie art. 113 u.p.t.u. Przepis ten stanowi, że zwalnia się od podatku sprzedaż dokonywaną przez podatników, u których wartość sprzedaży w poprzednim roku podatkowym nie przekroczyła łącznie 200 tys. zł. Z zastosowania tego przepisu wyłączone są niektóre podmioty, m.in. świadczące usługi prawnicze oraz w zakresie doradztwa. Należy więc odpowiedzieć na pytanie, czy arbitrzy świadczą tego typu usługi. Mikołaj Kondej twierdzi, że uregulowanie przez ustawodawcę podatkowego w tym przepisie zarówno usług prawniczych, jak i doradczych wskazuje na to, że celem ustawodawcy jest objęcie tymi pojęciami wszelkiej działalności związanej chociażby z szeroko rozumianymi czynnościami prawniczymi. Takimi czynnościami są w szczególności czynności, które wymagają od podmiotu wykorzystania wiedzy z zakresu prawa, a do takich z pewnością należy działalność arbitrów³⁷.

Z powyższego wynika, że zakwalifikowanie na gruncie u.p.d.of. do źródła przychodów z działalności wykonywanej osobiście przychodów arbitrów orzekających w sprawach międzynarodowych oraz krajowych (przy tym w przypadku tych drugich można uznać, że są pewne głosy odmienne w doktrynie prawnej), nie przesądza automatycznie o tym, że taka działalność nie może być uznana za samodzielną działalność gospodarczą na gruncie u.p.t.u. Podstawową kwestią będzie analiza *ad casum* zakresu odpowiedzialności arbitra wobec osób trzecich w konkretnym sądzie bądź trybunale arbitrażowym. Jeżeli taka odpowiedzialność nie będzie zbliżona do odpowiedzialności pracownika, wówczas możliwe jest opodatkowanie arbitra podatkiem VAT.

WNIOSKI

Działalność arbitrów jest uznawana przez organy podatkowe jako spełniająca przesłanki wyłączenia z zakresu pojęciowego samodzielnej działalności

³⁷ M. Kondej, *Wybrane zagadnienia...*, s. 62.

gospodarczej, uregulowanej w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. Zdaniem organów spełniają oni warunki zawarte w tym przepisie, tj. warunki wykonywania czynności, warunki wynagrodzenia, warunki odpowiedzialności wobec osób trzecich. Dwa pierwsze wydają się zasadnie uznane za spełnione, jednakże ostatni może budzić wątpliwości spowodowane trudnościami związanymi z określeniem odpowiedzialności arbitra wobec osób trzecich, co nie zostało podjęte w niniejszym artykule, oraz możliwością błędnej implementacji art. 10 szóstej dyrektywy w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. w zakresie dotyczącym warunków odpowiedzialności wobec osób trzecich. Niniejszy artykuł wykazuje, że poprzez zastosowania wykładni pronunijnej możliwe jest uznanie, że warunki wymienione w art. 15 ust. 3 pkt 3 u.p.t.u. powinny być podobne do warunków wykonywania umowy o pracę w zakresie wykonywania czynności, wynagrodzenia oraz odpowiedzialności wobec osób trzecich. Taka wykładnia, pomimo pewnych wątpliwości doktryny prawnej związanych z wykładnią *contra legem*, została zaakceptowana przez sądy administracyjne w stosunku do managerów na gruncie tego samego przepisu. Stosując interpretację przyjętą w tych orzeczeniach, należy uznać, że możliwość opodatkowania arbitra podatkiem VAT powinna być rozstrzygana *ad casum*, w zależności od zakresu odpowiedzialności tego podmiotu wobec osób trzecich.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej, CELEX: 32006L0112.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740).

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 1128).

Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 685).

Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 162).

Orzecznictwo oraz inne akty stosowania prawa

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 lutego 1985 r., C-268/83.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 lutego 1996 r., C-110/94.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 1998 r., C-283/95.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 stycznia 2000 r., C-23/98.

- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 28 października 2011 r., I FSK 1554/10.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 sierpnia 2012 r., I FSK 1645/11.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 9 lutego 2010 r., I SA/Po 1015/09.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 24 września 2013 r., I SA/Gd 792/13.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 3 kwietnia 2014 r., III SA/Gl 212/14.
- Interpretacja ogólna Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 6 października 2017 r., PT3.8101.11.2017.
- Interpretacja indywidualna Izby Skarbowej w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2004 r., BI/005-0947/04.
- Interpretacja indywidualna Urzędu Skarbowego Warszawa-Mokotów z dnia 10 listopada 2005 r., 1433/NG/GF/VII/415-74/05/GS.
- Interpretacja indywidualna Urzędu Skarbowego Poznań-Winogrady z dnia 25 stycznia 2006 r., DG/005-18/05/BA.
- Interpretacja indywidualna Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 19 lutego 2009 r., IPPP2/443-104/09-2/SAP.
- Interpretacja indywidualna Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 7 października 2010 r., IPPP3-443-745/10-2/JF.
- Postanowienie Urzędu Skarbowego Warszawa-Mokotów z dnia 14 listopada 2006 r. w sprawie interpretacji prawa podatkowego, 1433/NG/GV/443-97/2006/LŚ.

Literatura

- Bartosiewicz A., [*Komentarz do art. 15*], w: *VAT. Komentarz*, red. A. Bartosiewicz, Warszawa 2020 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Bartosiewicz A., *Niedoskonałość definicji podatnika*, w: *Polskie prawo podatkowe a prawo unijne. Katalog rozbieżności*, red. B. Brzeziński, D. Dominik-Ogińska, K. Lasiński-Sulecki, A. Zalański, Warszawa 2016 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Bartosiewicz A., *Prowadzenie działalności gospodarczej – status podatnika VAT. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2010 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Bartosiewicz A., Kubacki R., [*Komentarz do art. 13*], w: *PIT. Komentarz*, red. A. Bartosiewicz, R. Kubacki, Warszawa 2014 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Grzybowski T., *Wpływ zmian prawa na jego wykładnię*, Warszawa 2013 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Kondej M., *Wybrane zagadnienia związane z opodatkowaniem arbitrow/sędziów sądów polubownych*, „Kwartalnik Prawo – Społeczeństwo – Ekonomia” (2015), nr 1, s. 54-64.
- Kowalski R., [*Komentarz do art. 10*], w: *PIT. Komentarz do wybranych przepisów*, red. R. Kowalski, Gdańsk 2020 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Laszczyk D., *Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Komentarz*, Warszawa 2014² (LEX, dostęp: 5.05.2021).

- Michalik T., *Formalnie niezależny podmiot jako stałe miejsce prowadzenia działalności gospodarczej innego podatnika na gruncie unijnego systemu podatku od wartości dodanej*, w: *Współczesne problemy prawa podatkowego. Teoria i praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogumiłowi Brzezińskiemu*, t. 2, red. J. Głuchowski, Warszawa 2019, s. 161-171.
- Modzelewski W., *Czy każdy podatnik podatku VAT, aby być podatnikiem, musi „samodzielnie prowadzić działalność gospodarczą”*, w: tegoż, *Podatek od towarów i usług. Refleksje na rok 2017*, Warszawa 2017 (Legalis, dostęp: 5.05.2021).
- Modzelewski W., [Komentarz do art. 15], w: *Komentarz do ustawy o podatku od towarów i usług*, red. W. Modzelewski, Warszawa 2020 (Legalis, dostęp: 5.05.2021).
- Namysłowski R., Perzanowska-Kuśnierek J., [Komentarz do art. 10], w: *Dyrektywa VAT. Polska perspektywa*, red. R. Namysłowski, D. Prokop, Warszawa 2012 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Nowak-Fara A., [Komentarz do art. 15], w: T. Michalik, *VAT. Komentarz*, Warszawa 2019 (Legalis, dostęp: 5.05.2021).
- Orłowski J., *Opodatkowanie dostawy terenów budowlanych bądź przeznaczonych pod zabudowę w świetle orzecznictwa sądowego*, w: *Wykładnia i stosowanie prawa podatkowego. Węzłowe problemy*, red. B. Brzeziński, Warszawa 2013 (LEX, dostęp: 5.05.2021).
- Zięty J., *Wybrane aspekty cywilnoprawne podatku od towarów i usług*, w: *Instytucje prawa cywilnego w konstrukcji prawnej podatków*, red. M. Goettel, M. Lemonnier, Warszawa 2011 (LEX, dostęp: 5.05.2021).

STRESZCZENIE

Organy podatkowe w zasadzie jednomyślnie uznają, że arbitrzy nie mogą być uznani za podatników podatku od wartości dodanej. Wniosek taki wynika z interpretacji przepisu wyłączającego z zakresu pojęciowego samodzielnej działalności gospodarczej podmioty wykonujące taką działalność przy spełnieniu dodatkowych warunków, w tym dotyczących odpowiedzialności wobec osób trzecich. Przepis ten, jak reszta przepisów ustawy o podatku od towarów i usług, jest efektem implementacji dyrektywy 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej. Wątpliwości budzi kwestia poprawności jego implementacji. Niniejszy artykuł ma na celu weryfikację wpływu ewentualnej błędnej implementacji prawa unijnego w art. 15 ust. 3 pkt 3 ustawy o podatku od towarów i usług na możliwość opodatkowania tym podatkiem arbitrow.

Słowa kluczowe: arbiter, sąd arbitrażowy, podatek od wartości dodanej, prawo unijne

POSSIBILITY OF IMPOSING VALUE ADDED TAX ON ARBITRATORS:
ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF EU LAW

SUMMARY

The tax authorities are basically unanimous in their view that arbitrators cannot be regarded as taxpayers of value added tax. Such conclusion results from the interpretation of the provision excluding from the concept of independent economic activity, independent economic activity under additional conditions, including liability towards third parties of entities performing such activity. This provision, like the rest of the VAT Act is the result of the implementation of Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. The correctness of its implementation raises doubts. This article aims to verify the impact of a possible incorrect implementation of EU law in Article 15(3)(3) of the VAT Act. 3 of the VAT Act on the possibility of taxing arbitrators with this tax.

Keywords: arbitrator, arbitration tribunal, value-added tax, EU law

MICHALINA WACŁAW

Studentka III roku

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0002-3251-6955

NIEWYPŁACALNOŚĆ STRON W ARBITRAŻU MIĘDZYNARODOWYM

WPROWADZENIE

Spory to nieodłączna część procesów gospodarczych. Rozwiązywanie ich za pomocą dostępnych alternatywnych metod, np. arbitrażu, na stałe wpisało się w praktykę podmiotów na rynku. Coraz częściej jednak przedsiębiorcy są zmuszeni wszczynać postępowanie upadłościowe. Postępowanie arbitrażowe jest często rozumiane jako przeciwstawne postępowaniu upadłościowemu. Dzieje się tak, ponieważ istnieje przekonanie, że nie można pogodzić interesów wierzycieli z polubowną metodą rozwiązywania sporów, w której obie strony są tak samo wygrane. Już w starożytnym Rzymie funkcjonowała paremia: *Aequitas uxoribus, liberis, creditoribus maxime favet* (Sprawiedliwość najbardziej sprzyja żonom, dzieciom i wierzycielom)¹.

Obecnie około 90% umów handlowych zawiera klauzule arbitrażowe². Coraz częściej pojawia się zatem problem pogodzenia postępowania upadłościowego oraz arbitrażu międzynarodowego. W wielu państwach postępowanie upadłościowe ma pozycję nadrzędną w stosunku do innych postępowań. Jednak w tej sytuacji powstają pewne trudności związane z pytaniem, w jaki sposób pogodzić regulacje

---

¹ *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów i powiedzeń z indeksem osobowym i tematycznym*, red. Cz. Michalunio, Kraków 2007, s. 25.

² F. Romer, *Arbitration and Insolvency – A Matter of Capacity?*, „Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration” 15 (2011), s. 60-75.

dotyczące postępowania upadłościowego, które byłyby sprzeczne z regulacjami związanymi z arbitrażem międzynarodowym. W wypadku sprawy międzynarodowej, jeżeli strona zobowiązała się do poddania arbitrażowi sporów wynikających z umowy, rodzi się wątpliwość, czy toczący się arbitraż powinien zostać wstrzymany z chwilą otwarcia postępowania międzynarodowego. Po drugie należy zastanowić się nad sposobem rozstrzygnięcia roszczeń: czy powinny być one rozstrzygane w postępowaniu arbitrażowym, czy w toku postępowania upadłościowego? W arbitrażu międzynarodowym kluczem do odpowiedzi na powyższe pytania będzie reguła wyboru właściwego prawa, co pozwoli na określenie, które z przepisów będą możliwe do zastosowania w danej sprawie. Przykładowo, jaką zasadę powinien zastosować sąd kraju A (który jest miejscem arbitrażu) w odniesieniu do wiarygodności podlegającej zaspokojeniu w postępowaniu upadłościowym w kraju B: czy winien wybrać własną zasadę arbitrażu, czy zasadę, którą zastosowałby sąd upadłościowy w kraju B? czy postępowanie o orzeczenie niewypłacalności strony umowy, które zostało wszczęte w jednym kraju, musi być w ogóle brane pod uwagę w miejscu arbitrażu lub w innej jurysdykcji, która może być zaangażowana (np. dlatego że znajdują się tam aktywa dłużnika)?

1. TERYTORIALNOŚĆ ORAZ UNIWERSALIZM

Analiza kwestii związanych z niewypłacalnością w ramach nauki prawa upadłościowego jest tradycyjnie podejmowana przy użyciu dwóch skrajnych teorii uniwersalizmu i terytorialności³. Są one wykorzystywane do określenia skutków międzynarodowego postępowania upadłościowego, dlatego w celu udzielenia odpowiedzi na powyższe pytania wydaje się niezbędne, aby najpierw krótko odnieść się do istotnych części tych przywołanych teorii.

Terytorialność odnosi się do wyboru sądu orzekającego, pozwalając sądowi na sprawowanie jurysdykcji nad każdym dłużnikiem, który spełnia wymogi lokalnego prawa upadłościowego. Terytorialność zakłada, że prawo upadłościowe i postępowanie upadłościowe powinny być ograniczone do terytorium tego państwa⁴. Podejście ściśle terytorialne nie przyznaje lokalnemu postępowaniu upadłościowemu żadnego zasięgu eksterytorialnego. W ten sposób podejście terytorialne nie dopuszcza również lokalnego uznania zagranicznych nakazów lub

³ P. Omar, *The Landscape of International Insolvency Law*, „International Insolvency Review” 11 (2002), s. 73-200.

⁴ D.M. Glosband, C.T. Katucki, *Claims and Priorities in Ancillary Proceedings under Section 304*, „Brooklyn Journal of International Law” 17 (1991), s. 477-497.

roszczeń. W konsekwencji zagraniczne postępowanie upadłościowe nie zostanie uznane w jurysdykcji, która przyjęła zasadę terytorialności.

Uniwersalizm oznacza, że postępowanie upadłościowe wszczęte w miejscu zamieszkania, siedziby lub inkorporacji niewypłacalnego dłużnika obejmuje wszystkie składniki jego majątku, w tym również te znajdujące się w innych państwach. W związku z tym wymaga się, aby każde państwo, które przyjęło koncepcję uniwersalizmu, nadało pełną skuteczność miejscową postępowaniu upadłościowemu wszczętemu za granicą w miejscu zamieszkania, miejscu inkorporacji lub siedzibie niewypłacalnego dłużnika. Jest to postrzegane jako „pasywny” aspekt uniwersalizmu⁵.

Obie te teorie stwarzają pewne trudności. Terytorialność jest używana ze względu na prostotę, skuteczność i pewność w prowadzeniu odrębnych lokalnych postępowań⁶, ale jest krytykowana ze względu na pluralizm, nieefektywność i wysokie koszty⁷. Ponadto argumentuje się, że może ona powodować niesprawiedliwe lub nierówne traktowanie wierzycieli⁸. Uniwersalizm wymaga, aby państwo zrezygnowało z prawa do kontrolowania lokalnych aktywów, potencjalnie kosztem własnych wierzycieli. Trudność polega również na uzależnieniu skuteczności eksterytorialnego stosowania prawa upadłościowego od współpracy zagranicznej⁹. Dlatego też proponuje się różne zmodyfikowane modele tych skrajnych teorii. Ogólnie rzecz biorąc, wszystkie te modele wymagają uznania zagranicznego postanowienia o upadłości, ale w różnym stopniu w odniesieniu do jego skutków. Przykładem takich zmodyfikowanych modeli jest Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego¹⁰ oraz ustawa UNCITRAL w sprawie niewypłacalności transgranicznych.

2. NIEWYPŁACALNOŚĆ STRONY A MIĘDZYNARODOWE POSTĘPOWANIE ARBITRAŻOWE W UNII EUROPEJSKIEJ

Unia Europejska przyjęła zestaw wspólnych zasad dotyczących transgranicznej niewypłacalności w ramach Unii, tj. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego

⁵ U. Drobniog, *Cross-border Insolvency: General Problems*, „Forum Internationale” 19 (1993), s. 10-22.

⁶ J.L. Westbrook, *Choice of Avoidance Law in Global Insolvencies*, „Brooklyn Journal of International Law” 17 (1991), s. 499-538.

⁷ D.M. Glosband, C.T. Katucki, *Claims and Priorities...*, s. 481.

⁸ Tamże.

⁹ M.E. Knecht, *Comment. The „Drapery of Illusion” of Section 304 – What Lurks Beneath: Territoriality in the Judicial Application of Section 304 of the Bankruptcy Code*, „Journal of University of Pennsylvania” 13 (1992), s. 287-322.

¹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. UE L 141 z 5.06.2015, s. 19, z późn. zm.).

i Rady 2015/848 w sprawie postępowania upadłościowego z dnia 20 maja 2015 r., które obowiązuje od dnia 26 czerwca 2016 r. Rozporządzenie to reguluje kwestie upadłości transgranicznej wyłącznie pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (z wyłączeniem Danii). Rozporządzenie nie reguluje skutków postępowań wszczętych w państwach trzecich ani skutków postępowań wspólnotowych w odniesieniu do państw trzecich. Przewiduje ono, że jeżeli „główny ośrodek podstawowej działalności” dłużnika znajduje się w państwie członkowskim Unii Europejskiej, postępowanie upadłościowe wszczęte w tym państwie określane jest jako „postępowanie główne” i jako takie ma być uznawane w całej Unii Europejskiej. Określono w nim również bezwzględnie obowiązujące normy kolizyjne, zgodnie z którymi prawo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w którym wszczęto postępowanie upadłościowe, jest właściwe dla określenia skutków postępowania upadłościowego „w odniesieniu do bieżących umów, których stroną jest dłużnik” oraz innych postępowań wszczętych przez poszczególnych wierzycieli. Ponadto stwierdza, że jeżeli postępowanie arbitrażowe już się rozpoczęło, o zdatności do arbitrażu decyduje prawo siedziby sądu arbitrażowego, a nie prawo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w którym wszczęto postępowanie upadłościowe.

3. UNCITRAL MODEL LAW

Celem ustawy UNCITRAL dotyczącej niewypłacalności transgranicznych jest „określenie, kiedy zagraniczne postępowanie upadłościowe powinno zostać uznane i jakie mogą być konsekwencje uznania”¹¹. Określa ona zasady współpracy sądów, udzielania pomocy likwidatorom, koordynacji dwóch lub więcej postępowań w różnych krajach oraz wszczynania postępowań upadłościowych. W przeciwieństwie do rozporządzenia, które obejmuje automatycznie całą Unię Europejską, państwa mają swobodę przystąpienia do UNCITRAL i dostosowania prawa do szczególnych okoliczności w swoim kraju. Jak dotąd ustawodawstwo oparte na UNCITRAL w sprawie transgranicznej niewypłacalności zostało przyjęte w 18 krajach, w tym w Stanach Zjednoczonych. Ustawa UNCITRAL ustanawia zasadę „uznawania” (*recognition principle*) w celu uniknięcia długotrwałych i czasochłonnych procesów poprzez zapewnienie szybkiego rozstrzygnięcia wniosków o uznanie zagranicznego postępowania.

---

¹¹ United Nations Commission on International Trade Law, *UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment*, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/insolvency-e.pdf> (dostęp: 20.07.2021).

Artykuł 15 ustawy określa wymogi, które należy spełnić w składanym wniosku, a które są jedynie wymogami formalnymi i nie mogą stanowić żadnej przeszkody dla uznania postępowania. Ustawa nie przewiduje, aby sąd przyjmujący wnioski musiał badać, czy postępowanie zagraniczne zostało prawidłowo wszczęte zgodnie z prawem właściwym do zobowiązań umownych¹². Tak więc zagraniczne postępowania upadłościowe są uznawane w jurysdykcjach przyjmujących Ustawę UNCITRAL.

4. SPRAWA ELEKTRIM *VERSUS* VIVENDI

Przykładem sprawy, w której pojawiły się wymienione wcześniej trudności związane z koniecznością określenia wpływu postępowania upadłościowego na międzynarodowe postępowanie arbitrażowe, jest sprawa Elektrim przeciwko Vivendi, która toczyła się w pierwszej dekadzie tego stulecia. Polska spółka Elektrim S.A. zawarła umowę z dwoma francuskimi spółkami – Vivendi Universal S.A. i Vivendi Telecom International S.A. Umowa dotyczyła nabycia przez Vivendi udziałów w PTC, polskiej spółce linii telefonii komórkowej. Umowa zawierała klauzulę przewidującą arbitraż w Londynie zgodnie z regulaminem arbitrażowym londyńskiego Sądu Arbitrażu Międzynarodowego. W wyniku sporu Vivendi wszczęła postępowanie arbitrażowe. W dniu 21 sierpnia 2007 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy ogłosił upadłość Elektrimu w Polsce. W momencie wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości Elektrim był stroną w dwóch postępowaniach arbitrażowych: jedno z nich przebiegało w Międzynarodowej Izbie Handlowej w Genewie (ICC), a drugie w London Court of International Arbitration w Londynie (LCIA). W obu sprawach Elektrim powołał się na art. 142 obowiązującej ówczesnie Ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, który stanowił, że każdy zapis na sąd polubowny zawarty przez upadłego traci skutki prawne z dniem ogłoszenia upadłości, a toczące się postępowanie arbitrażowe ulega umorzeniu¹³.

W postanowieniu tymczasowym wydanym w dniu 21 lipca 2008 r. Trybunał ICC uznał argumentację spółki Elektrim. Stwierdzono, że zdolność Elektrimu do związania się (rzekomą) umową arbitrażową stron musi być określona na podstawie prawa miejsca inkorporacji spółki, tj. prawa polskiego. Tym samym uznano,

¹² United Nations Commission on International Trade Law, *UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency: The Judicial Perspective*, New York 2012, s. 14.

¹³ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535; tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1228).

że klauzula arbitrażowa utraciła moc prawną, a arbitraż został umorzony¹⁴. Szwajcarski Federalny Sąd Najwyższy podtrzymał decyzję trybunału w 2009 r.¹⁵

Z kolei ustalenia sądu arbitrażowego w Londynie zależały od interpretacji rozporządzenia 1346/2000¹⁶ w sprawie postępowania upadłościowego, ponieważ arbitraż miał miejsce w państwie członkowskim Unii Europejskiej. Artykuł 4 rozporządzenia stanowi, że prawo właściwe dla postępowania upadłościowego, *lex concursus*, powinno być stosowane do określenia skutków postępowania upadłościowego dla obowiązujących umów, których stroną jest dłużnik, oraz skutków dla postępowań wszczętych przez poszczególnych wierzycieli – z wyjątkiem pozwów w toku. Artykuł 15 tego rozporządzenia stanowi, że skutki postępowania upadłościowego dla toczącego się postępowania sądowego dotyczącego rzeczy lub prawa, których dłużnik został pozbawiony, podlegają wyłącznie prawu państwa członkowskiego, w którym toczy się postępowanie sądowe.

W marcu 2008 r. londyński trybunał wydał wyrok częściowy. Większością głosów orzekł, że postępowanie arbitrażowe jest „sprawą sądową w toku”, a zatem, zgodnie z art. 15, powinno zastosować się prawo angielskie w celu określenia wpływu upadłości na postępowanie. W prawie angielskim nie istniał przepis unieważniający umowę arbitrażową, a w konsekwencji trybunał przyznał Vivendi odszkodowanie w wysokości 1,9 mld euro. Elektrim wniósł następnie do angielskiego High Court o uchylenie wyroku, podnosząc, że zapis na sąd polubowny został uchylony z mocy prawa polskiego. High Court oddalił skargę Elektrimu. Sąd miał na względzie w szczególności przepisy rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego. Wyjaśnił, że konsekwencją tych przepisów jest to, że skutki postanowienia o upadłości są określane przez prawo polskie, z wyjątkiem „pozwu” dotyczącego majątku dłużnika, który powinien podlegać prawu państwa członkowskiego, w którym toczy się ten proces. Trybunał uzasadnił, że wyrażenie „pozew” obejmuje postępowanie arbitrażowe.

5. NIEWYPŁACALNOŚĆ STRONY W MIĘDZYNARODOWYM POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM W ŚWIETLE POLSKIEGO PRAWA

Sprawa Elektrim *versus* Vivendi stanowi najbardziej jaskrawy przykład problemów, jakie mogą zaistnieć, jeżeli strona międzynarodowego postępowania

¹⁴ Interim award of 21 July 2008.

¹⁵ Wyrok Federalnego Sądu Najwyższego Szwajcarii z dnia 31 marca 2009 r. w sprawie Vivendi S.A. et al. v. Elektrim S.A. et al., 4A_428/2008.

¹⁶ Rozporządzenie Rady 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. WE L 160 z 30.06.2000, s. 1-18).

arbitrażowego ogłosi upadłość. Dopiero nowelizacja ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe w 2015 r. położyła kres wszystkim wątpliwościom, jakie pojawiały się w związku z wpływem postępowania upadłościowego strony na ważność umowy. Dzięki wprowadzonym zmianom, od 1 stycznia 2016 r. upadłość wpływa na postępowanie arbitrażowe w taki sam sposób, w jaki wpływa na każde inne postępowanie przed sądami powszechnymi. Ponadto ogłoszenie upadłości strony umowy o arbitraż nie narusza ważności takiej umowy.

Od 1 stycznia 2016 r. z chwilą ogłoszenia upadłości postępowanie arbitrażowe jest wstrzymywane z urzędu do czasu ustanowienia syndyka masy upadłości. Po tym czasie sąd kontynuuje postępowanie, wznawiając je również z urzędu. Postępowanie arbitrażowe jest jednak obarczone wymogiem uprzedniego wyczerpania przez wierzyciela drogi postępowania o umieszczenie jego wierzytelności na liście wierzytelności sporządzonej przez syndyka masy upadłości. Jeżeli wierzytelność nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności syndyka masy upadłości, wierzyciel może przystąpić do postępowania arbitrażowego.

Powyzsza zasada nie ma wpływu na ważność zapisu na sąd polubowny. Syndyk masy upadłości będzie miał jednak prawo odstąpić od umowy o arbitraż. Będzie to możliwe w okolicznościach, gdy postępowanie arbitrażowe nie toczy się (jeżeli dochodzenie roszczenia na drodze arbitrażowej utrudniałoby likwidację masy upadłości, ale wyłącznie za zgodą sądu upadłościowego) lub na wniosek drugiej strony umowy o arbitraż, złożony syndykowi masy upadłości na piśmie (jeżeli syndyk masy upadłości nie ustosunkuje się do tego wniosku w terminie 30 dni, uważa się, że odstąpiono od umowy o arbitraż). Druga strona umowy o arbitraż może odstąpić od tej umowy, nawet gdy syndyk masy upadłości nie odstąpił od niej, jeżeli syndyk masy upadłości odmawia partycypacji w kosztach arbitrażu. Wskutek odstąpienia umowa o arbitraż wygasa.

6. NIEWYPŁACALNOŚĆ STRONY W MIĘDZYNARODOWYM POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM W ANGLII, NIEMCZECH ORAZ STANACH ZJEDNOCZONYCH

Prawo upadłościowe i przepisy proceduralne różnią się znacznie w poszczególnych państwach, a podejście do kwestii zdatności arbitrażowej różni się w zależności od przyjętych rozwiązań. Zgodnie z angielską ustawą o niewypłacalności z 1986 r.¹⁷, zdolność zarządcy lub likwidatora do wszczęcia i obrony postępowania w imieniu niewypłacalnej strony poprzez odniesienie do rodzaju

¹⁷ Insolvency Act 1986, Chapters VI-VIII, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents> (dostęp: 20.07.2021).

przewidywanego postępowania upadłościowego określa zdolność arbitrażową sporu. Po objęciu spółki zarządem arbitraż nie może być wszczęty lub kontynuowany przeciwko spółce bez zgody zarządcy lub zezwolenia sądu. Zezwolenie sądu nie jest wymagane do prowadzenia postępowania przeciwko spółce, która jest w trakcie dobrowolnej likwidacji. Nie można jednak bez uzyskania zezwolenia sądu wszcząć postępowania przeciwko spółce postawionej w stan likwidacji przymusowej. W obu wypadkach sądy biorą pod uwagę interesy wnioskodawcy i pozostałych wierzycieli. To na wierzycielu spoczywa ciężar wykazania, że odmowa przyznania mu prawa do wszczęcia postępowania sądowego byłaby niesprawiedliwa. Ostatecznie, jeżeli jest mało prawdopodobne, aby postępowanie to utrudniło osiągnięcie celu zarządu, można udzielić pozwolenia¹⁸.

W Stanach Zjednoczonych Kodeks upadłościowy¹⁹ przewiduje ogólną zasadę, że wszelkie postępowania (w tym arbitraż) wszczęte przeciwko niewypłacalnej stronie lub mieniu masy upadłościowej zostają zawieszane, przy czym strona może złożyć wniosek o zwolnienie z obowiązku zawieszenia. Jeżeli strona złożyła wniosek o zwolnienie z zawieszenia, powstaje pytanie, czy istnieje „powód” do uchylecia zawieszenia, aby umożliwić kontynuowanie postępowania arbitrażowego pomimo potencjalnego wpływu na majątek masy upadłości. Sądy uznały, że w wypadku istnienia ważnej umowy arbitrażowej, sądy generalnie nie mają swobody, aby kontynuować zawieszenie arbitrażu, chyba że postępowanie arbitrażowe jest postępowaniem „głównym”. Postępowanie „podstawowe” to postępowanie prowadzone przez dłużnika lub przeciwko dłużnikowi, w którym Kodeks upadłościowy jest źródłem prawa bądź zadośćuczynienia dla powoda, lub które wynika z samej upadłości bądź musiałyby zostać rozstrzygnięte w procesie zaspokajania roszczeń²⁰.

We Francji arbitralność roszczenia jest określana przez charakter sporu. Na przykład jedynie „czyste” kwestie związane z upadłością, które dotyczą stosowania i wykonywania samych procedur upadłościowych, są uznawane za niepodlegające arbitrażowi, podczas gdy kwestie umowne pozostają kwestiami arbitrażowymi. Jednakże, nawet jeśli trybunał arbitrażowy jest właściwy do orzekania w sprawie sporu umownego po rozpoczęciu postępowania upadłościowego, musi on respektować porządek publiczny leżący u podstaw prawa upadłościowego, np. trybunał może orzec, że dług istnieje i określić jego wysokość, nie może jednak

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Office of the Law Revision Counsel of the United States House of Representatives, United States Code, Title 11: Bankruptcy, <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title11&edition=prelim> (dostęp: 20.07.2021).

²⁰ Tamże, Chapter 15: Ancillary and other cross-border cases, <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title11&edition=prelim> (dostęp: 20.07.2021).

nakazać dłużnikowi spłaty długu. Wynika to z faktu, że takie orzeczenie może naruszać zasadę równości wierzycieli, której określenie należy do państwa²¹.

W Niemczech syndyk masy upadłościowej pozostaje związany zapisem na sąd polubowny, który został wcześniej zawarty przez upadłe przedsiębiorstwo, a wszczęcie postępowania upadłościowego nie ma wpływu na dopuszczalność sporu. Wynika to z niemieckiego kodeksu cywilnego, który przewiduje, że roszczenia pieniężne mogą być przedmiotem arbitrażu. Postępowanie arbitrażowe nie jest również zawieszane po ogłoszeniu upadłości. Jednakże w celu zapewnienia sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy i przestrzegania porządku proceduralnego sąd jest zobowiązany do zapewnienia zarządcy masy upadłościowej wystarczającego czasu na zajęcie się toczącym się postępowaniem²².

WNIOSKI

Upadłość i arbitraż dokonują się na przeciwstawnych zasadach. Podczas gdy arbitraż opiera się na zasadzie autonomii stron, upadłość ustanawia system, który ma na celu zapewnienie równej ochrony wierzycieli i uporządkowanej likwidacji majątku dłużnika. Ponadto arbitraż opiera się na decentralizacji i poufności sporów, podczas gdy upadłość koncentruje się na centralizacji i jawności wszystkich spraw związanych z likwidacją majątku. Jak wynika z powyższej analizy przepisów prawa, jednego kazusu oraz poglądów doktryny, nie istnieje jedno ustalone podejście do kwestii skutków postępowania upadłościowego dla arbitrażu. Każda jurysdykcja ma swój własny system prawny, który może prowadzić do różnych orzeczeń. Do pewnych konkluzji można jednak dojść poprzez analizę niektórych krajowych przepisów dotyczących arbitrażu i niewypłacalności oraz orzecznictwa. Jeśli chodzi o zdatność do arbitrażu spraw związanych z niewypłacalnością, powszechnie przyjmuje się, że tylko czyste sprawy związane z niewypłacalnością mogą być uznane za niezdolne do arbitrażu, a wyłączna jurysdykcja czasami służy jako środek, który może decydować o zdatności do arbitrażu. Jeśli chodzi o przepisy dotyczące zawieszenia postępowania, zwykle zawarte w krajowym prawie upadłościowym, sugeruje się, aby międzynarodowy handlowy trybunał arbitrażowy stosował je w każdym wypadku osobno. Decyzja o kontynuacji powinna być

²¹ UK Practical Law, [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-5019500?tra_nsitonType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-5019500?tra_nsitonType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) (dostęp: 21.07.2021).

²² J. Kraayvanger, *The Impact of German Insolvency Proceedings on International Arbitration*, <https://www.mayerbrown.com/en/perspectives-events/publications/2010/07/the-impact-of-german-insolvency-proceedings-on-int#two> (dostęp: 21.07.2021).

podjęta po dokładnym zbadaniu indywidualnych okoliczności każdej sprawy, aby uniknąć możliwego naruszenia procesu sądowego i porządku publicznego.

W kontekście międzynarodowym wiele kwestii pozostaje otwartych, w szczególności w odniesieniu do pytania o to, które prawo powinno regulować skutki niewypłacalności strony. Prowadzi to do nieco niejasnej sytuacji, w której nie ma dokładnych wskazówek co do tego, jak postępować w sytuacji niewypłacalności w trakcie arbitrażu. Przyjęcie prawa UNCITRAL, jak również unijnego rozporządzenia w sprawie postępowania upadłościowego może z jednej strony pomóc w osiągnięciu do pewnego stopnia wspólnego podejścia, z drugiej zaś strony przysporzyć sądom krajowym i trybunałom arbitrażowym więcej problemów ze względu na wewnętrzną sprzeczność niektórych przepisów.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1228 z późn. zm.).

United Nations Commission on International Trade Law, *UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency: The Judicial Perspective*, New York 2012.

United Nations Commission on International Trade Law, *UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment*, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/insolvency-e.pdf> (dostęp: 20.07.2021).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. UE L 141 z 5.06.2015, s. 19, z późn. zm.).

Rozporządzenie Rady (WE) 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. WE L 160 z 30.06.2000, s. 1-18).

Office of the Law Revision Counsel of the United States House of Representatives, United States Code, Title 11: Bankruptcy, <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title11&edition=prelim> (dostęp: 20.07.2021).

United Kingdom Practical Law, [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-5019500?-transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-5019500?-transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) (dostęp: 21.07.2021).

United Kingdom General Acts, Insolvency Act 1986, Chapters VI-VIII, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents> (dostęp: 20.07.2021).

Orzecznictwo

Wyrok Federalnego Sądu Najwyższego Szwajcarii z dnia 31 marca 2009 r. w sprawie Vivendi S.A. et al. v. Elektrim S.A. et al., 4A_428/2008.

Literatura

Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów i powiedzeń z indeksem osobowym i tematycznym, red. Cz. Michalunio, Kraków 2007.

Drobnig U., *Cross-border Insolvency: General Problems*, „Forum Internationale” 19 (1993), s. 10-22.

Glosband D.M., Katucki C.T., *Claims and Priorities in Ancillary Proceedings under Section 304*, „Brooklyn Journal of International Law” 17 (1991), s. 477-497.

Knecht M.E., *Comment. The „Drapery of Illusion” of Section 304 – What Lurks Beneath: Territoriality in the Judicial Application of Section 304 of the Bankruptcy Code*, „Journal of University of Pennsylvania” 13 (1992), s. 287-322.

Kraayvanger J., *The Impact of German Insolvency Proceedings on International Arbitration*, <https://www.mayerbrown.com/en/perspectives-events/publications/2010/07/the-impact-of-german-insolvency-proceedings-on-int#two> (dostęp: 21.07.2021).

Omar P., *The Landscape of International Insolvency Law*, „International Insolvency Review” 11 (2002), s. 173-200.

Romer F., *Arbitration and Insolvency – A Matter of Capacity?*, „Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration” 15 (2011), s. 60-75.

Westbrook J.L., *Choice of Avoidance Law in Global Insolvencies*, „Brooklyn Journal of International Law” 17 (1991), s. 499-538.

STRESZCZENIE

Upadłość i arbitraż dokonują się na przeciwstawnych zasadach. Podczas gdy arbitraż opiera się na zasadzie autonomii stron, upadłość ustanawia system, który ma na celu zapewnienie równej ochrony wierzycieli i uporządkowanej likwidacji majątku dłużnika. Nie istnieje jedno ustalone podejście do skutków postępowania upadłościowego dla arbitrażu. Jest to kwestia zależna od jurysdykcji, co w konsekwencji prowadzi do powstania zróżnicowanego orzecznictwa. Ponadto powszechnie przyjmuje się, że tylko czyste sprawy związane z niewypłacalnością mogą być uznane za niezdatne do arbitrażu, a wyłączna jurysdykcja czasami służy jako środek, który może decydować o zdatności do arbitrażu. Celem artykułu jest przybliżenie zagadnień związanych z kwestią wpływu niewypłacalności strony na postępowania arbitrażowe, a także określenie, które prawo powinno regulować skutki niewypłacalności strony w wypadku arbitrażu międzynarodowych.

Słowa kluczowe: arbitraż międzynarodowy, niewypłacalność, postępowanie upadłościowe, upadłość

INSOLVENCY OF PARTIES IN INTERNATIONAL ARBITRATION PROCEEDING

SUMMARY

Insolvency and arbitration are based on opposite principles. While arbitration is based on the principle of party autonomy, insolvency establishes a system that is designed to provide equal protection to creditors and an orderly liquidation of the debtor's assets. There is no single established approach to the effect of insolvency proceedings on arbitration. It is a jurisdiction-dependent issue, which consequently leads to varying case law. Moreover, it is widely accepted that only pure insolvency cases can be considered unfit for arbitration, and exclusive jurisdiction sometimes serves as a measure that can determine arbitrability. The purpose of this article is to provide an overview of the issues surrounding the question of how party insolvency affects arbitration proceedings, and which law should govern the effects of party insolvency in international arbitrations.

Keywords: international arbitration, bankruptcy, insolvency proceedings, insolvency

DAMIAN MĄDRY

Student V roku

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4202-2649

SKARGA O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO W ŚWIETLE PRZEPISÓW KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

WPROWADZENIE

Zgodnie z założoną ideą, jaka stoi za postępowaniem arbitrażowym, w odniesieniu do stron oraz samego postępowania istnieje większa elastyczność oraz swoboda w porównaniu z postępowaniem przed sądem powszechnym. Ugodowe rozwiązanie sporów cywilnych, w tym również tych o podłożu gospodarczym, oprócz wymienionych korzyści umożliwia uczestnikom postępowania zaoszczędzenie czasu oraz ponoszonych kosztów. Prowadzone w tym aspekcie badania¹ odzwierciedlają powyższe stanowisko oraz podnoszą kwestię skuteczności tak wydanych wyroków z uwagi na funkcjonowanie w obrocie prawnym Konwencji nowojorskiej (dalej: k.n.)², której Polska również jest stroną. Wskazać należy, że przyjęta przez polskiego ustawodawcę część V Kodeksu postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.)³ modelowo oparta na ustawie z 1985 r. o międzynarodowym

---

¹ International Arbitration Survey, *Corporate Choices in International Arbitration*, 2013, <http://www.pwc.com/gx/en/arbitration-dispute-resolution/assets/pwc-international-arbitration-study.pdf> (dostęp: 11.08.2021)

² Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).

arbitrażu handlowym UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law) kompleksowo reguluje sądownictwo arbitrażowe, w tym również kwestie dotyczące przedmiotu niniejszego opracowania. Jego celem jest wskazanie, jaki charakter prawny ma skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego z uwzględnieniem wymogów formalnych jakie ta musi zawierać, aby mogła prowadzić do zmiany stosunku prawnego uregulowanego w wydanym wyroku sądu polubownego.

1. CHARAKTER PRAWNY SKARGI O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Ustawodawca w art. 1205 § 1 k.p.c. dopuścił prawną możliwość uchylenia wyroku wydanego przez sąd arbitrażowy na skutek wniesienia skargi o uchylenie tego wyroku do sądu powszechnego⁴. Skargę tę należy postrzegać jako uprawnienie strony do żądania rozpoznania sprawy przez sąd powszechny oraz wynik merytorycznego rozstrzygnięcia uchylenia wyroku wydanego przez sąd polubowny⁵. W doktrynie prawnej zauważyć można rozbieżność w kwestii charakteru omawianego instrumentu prawnego. Dominujący pogląd przyjmuje, że skarga ta ma charakter szczególny, łącząc cechy nadzwyczajnego środka zaskarżenia z powództwem mającym na celu ukształtowanie zmian w stanie prawnym wywołanym przez wyrok sądu polubownego⁶. Zwolennicy tego poglądu podnoszą podobieństwo środka do skargi o wznowienie postępowania. Zarówno skarga na wznowienie postępowania, jak i skarga o uchylenie wyroku przysługują jedynie od ostatecznych wyroków sądu. Tych instrumentów prawnych nie należy więc traktować jako środek odwoławczy o charakterze dewolutywnym, lecz jako środek nadzwyczajny. Obok tak zdefiniowanego poglądu można dostrzec również dwa inne, pozostające w mniejszym lub większym stopniu w opozycji. Pierwszy z nich uznaje skargę o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego jako formę powództwa zmierzającego do ukształtowania stosunku prawnego lub prawa zdefiniowanego w wyroku tego sądu. Argumentem podnoszonym przez zwolenników tego stanowiska jest to, że skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi szczególne powództwo o ukształtowanie zmierzające w swym skutku do zniweczenia aktu prawnego, którym jest wyrok tego sądu. Chodzi więc o ukształtowanie poprzez zniesienie stosunku

⁴ M. Rzewuska, *Skarga o uchylenie wyroku arbitrażowego*, w: *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2021, s. 552-553.

⁵ W. Głodowski, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jako pismo procesowe*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2008), nr 4, s. 51.

⁶ T. Ereciński, K. Witz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 391.

prawnego bądź prawa⁷. W takim stanie faktycznym wyrok sądu powszechnego jest wyrokiem konstytutywnym o charakterze kasatoryjnym⁸, ponieważ sąd ten – zgodnie ze swoimi kompetencjami – może jedynie wyrok sądu polubownego uchylić w całości lub części⁹. Celem skargi jest zatem ukształtowanie nowego stanu prawnego poprzez uchylenie wyroku sądu arbitrażowego. Ostatni pogląd wyrażany w doktrynie prawnej przedstawia skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego jako szczególny rodzaj nadzwyczajnego środka odwoławczego¹⁰. W tej koncepcji uwypuklany jest aspekt kontrolny, w którym podnosi się, że skarga ta jest środkiem nadzoru sądu powszechnego nad sądem arbitrażowym. Ma ona charakter procesowy, a nie materialny. Dopiero następstwem owego środka nadzoru oraz uwzględnienia skargi jest ukształtowanie stanu prawnego i tylko w tym aspekcie należy interpretować podobieństwo skargi do powództwa o ukształtowanie¹¹.

Nowelizacja k.p.c. z 1 stycznia 2016 r. w art. 1207 § 2 odsyła bezpośrednio do przepisów o apelacji z uwzględnieniem przepisów z rozdziału o sądzie polubownym. Wzmocnione zostało przez to stanowisko, że skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego należy traktować jako środek zaskarżenia, w którym ściśle określono podstawy oraz który nie służy do merytorycznego rozpoznania sprawy. Ma to swoje odzwierciedlenie również w poglądzie judykatury¹². Spór w doktrynie prawnej nie jest jedynie sporem teoretycznym, ale ma swoje przełożenie na kwestię praktyczne w prawie procesowym. Właściwe określenie charakteru prawnego skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego jest konieczne, aby w sposób poprawny i skuteczny móc doprowadzić do stanu prawnego zgodnego z określonym powództwem. Wskazać należy, że prowadzona nowelizacja nie rozstrzygnęła jednak jednoznacznie, jak należy charakteryzować omawianą skargę. W doktrynie prawnej towarzyszą jej kwestii różne interpretacje.

⁷ J. Sadowski, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „Prawo w Działaniu. Sprawy cywilne” (2013), nr 15, s. 10-11.

⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1967 r., I CR 445/67, OSNC 1968/8-9/149.

⁹ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, s. 411.

¹⁰ K. Markiewicz, *Przyjęcie do rozpoznania skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2008), nr 1, s. 41.

¹¹ Tamże, s. 43.

¹² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., V CSK 301/17, LEX nr 2483720.

2. POSTĘPOWANIE W SPRAWIE SKARGI O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Rozpatrując problematykę wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego, konieczne jest przeprowadzenie analizy zarówno od strony podmiotowej, tzn. kto jest uprawniony do wniesienia tytułowej skargi, jak również od strony przedmiotowej, tzn. co może być przesłanką do wniesienia skargi. Należy również zwrócić uwagę na kwestię wymogów formalnych pisma procesowego.

2.1. WNIESIENIE SKARGI

Celem dokonania szczegółowej analizy przedmiotowego zagadnienia należy poruszyć kwestię procesowego wszczęcia omawianej instytucji, jaką jest skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego. Skarga ta może być wniesiona do sądu apelacyjnego jedynie w formie pisma procesowego zgodnie z wymogami złożenia apelacji od wyroku. Zauważyć należy, że skargi nie można złożyć ustnie do protokołu przez stronę – pracownika lub ubezpieczonego niereprezentowanego przez profesjonalnego pełnomocnika w postaci adwokata lub radcy prawnego zgodnie z dyspozycją art. 466 k.p.c. Artykuł 1207 § 1 k.p.c. wprost nakazuje odpowiednie stosowanie do niniejszego postępowania art. 368 k.p.c. oraz przepisów odnoszących się do apelacji. W związku z tym nie mają zastosowania przepisy odnoszące się do ogólnych regulacji pozwu lub powództwa.

Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego składa się zgodnie z art. 1208 k.p.c. do sądu apelacyjnego. Może być ona zatem wniesiona w biurze podawczym sądu lub też korespondencyjnie na wskazany przez organ adres. Warto zaznaczyć, że pisma nie będące pismami procesowymi określonymi w art. 126 k.p.c. można również składać w wersji elektronicznej. W wypadku wysłania pisma za pośrednictwem polskiego operatora pocztowego, dzień wysłania traktuje się jako dzień wniesienia go do sądu¹³. Właściwość miejscowa sądu powszechnego dedykowanego do otrzymania skargi została uregulowana w art. 1208 k.p.c. Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się do sądu apelacyjnego, zgodnego z obszarem sądu właściwego do rozpoznania sprawy, w wypadku gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w sytuacji braku takiej podstawy – do Sądu Apelacyjnego mieszczącego się w Warszawie. W wypadku wniesienia pisma procesowego do niewłaściwego sądu powszechnego ustalenie

¹³ W. Głodowski, *Wymogi formalne skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego*, w: *Arbitraż i mediacja. Praktyczne aspekty stosowania przepisów*, red. J. Olszewski, Rzeszów 2007, s. 115.

charakteru skargi jako powództwa o ukształtowanie nie skutkuje negatywnymi konsekwencjami związanymi z uchybieniem terminu wniesienia takiej skargi. Terminem wypłynięcia pisma w takim wypadku jest termin jego wypłynięcia do sądu bez względu na fakt błędnej właściwości miejscowej oraz bez względu na późniejszą konieczność przekazania skargi do sądu właściwego. W kwestii niewłaściwej właściwości sądu wypowiedział się również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 grudnia 1999 r., odnosząc się do ustawy sprzed nowelizacji:

Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego i postępowanie wywołane wniesieniem tej skargi ma charakter szczególny. Łączy w sobie cechy nadzwyczajnego środka odwoławczego i swoiście rozumianego samodzielnego powództwa zmierzającego do ukształtowania prawa lub stosunku prawnego. Skarga ma bowiem zmienić sytuację prawną uregulowaną orzeczeniem sądu polubownego i zmierza do uchylenia prawomocnego wyroku tego sądu (w niniejszej sprawie wyroku Zespołu Arbitrów). Z tego też względu należy przyjąć, że termin jednego miesiąca do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 713 § 1 k.p.c.) jest zachowany także wówczas, gdy w tym terminie skarga zostanie wniesiona do innego sądu niż ten, który byłby właściwy do rozpoznania sporu, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (art. 696 § 1 k.p.c.)¹⁴.

Wskazać jednak należy, że przywołane stanowisko Sądu Najwyższego nie jest uznawane w doktrynie prawnej. Dominuje w niej pogląd uzależniający terminowe wniesienie skargi od wypłynięcia jej do właściwego sądu dedykowanego dla właściwego rozpoznania¹⁵. Według regulacji art. 1206 k.p.c. do dokonania czynności procesowej, jaką jest wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego upoważniona jest każda ze stron. Zgodnie więc z zasadami ogólnymi k.p.c. w wypadku wystąpienia współuczestnictwa w postępowaniu polubownym, uprawnienie to przysługuje każdemu ze współuczestników niezależnie od rodzaju. Do dokonania czynności procesowej upoważnieni są również następcy prawni strony¹⁶. Nie posiada natomiast legitymacji osoba trzecia, mimo faktu naruszenia jej praw przez wyrok sądu polubownego. Według Karola Potrzobowskiego osoba taka może żądać ustalenia na podstawie regulacji art. 189 k.p.c., że wydany wyrok w danej sprawie szkodzi jej prawom¹⁷. Do wniesienia skargi zgodnie z zasadami ogólnymi z art. 7 k.p.c. uprawniony jest również prokurator w wypadku, gdy w jego ocenie wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1999 r., III KKN 478/98, OSNC 2000/6/118.

¹⁵ W. Głodowski, *Wymogi formalne skargi...*, s. 115.

¹⁶ A. Zieliński, [Komentarz do art. 1206], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2008³, s. 1685.

¹⁷ K. Potrzobowski, *Sąd polubowny według kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1981, s. 46.

społecznego, a także Rzecznik Praw Obywatelskich w myśl art. 14 pkt 4 w zw. z art. 8 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich¹⁸, jeżeli w jego ocenie wymaga tego ochrona wolności i praw człowieka oraz obywatela. Umocowanie to nie wynika jednak wprost z umocowania do wniesienia środków na mocy strony, a z uprawnienia do wytoczenia powództwa na rzecz ściśle oznaczonej osoby¹⁹.

2.2. BADANIE WSTĘPNE SKARGI NA UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

W stanie prawnym sprzed nowelizacji k.p.c. przepisy nie wskazywały bezpośrednio na podstawy prawne badania wstępnego skargi na uchylenie wyroku sądu polubownego. Nawiązanie do przepisów ogólnych można było dostrzec jedynie w art. 1207 § 1 k.p.c., który regulował odpowiednie stosowanie art. 187 k.p.c. w sprawach skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego. Warto zaznaczyć, że k.p.c. w przepisach ogólnych umożliwia przeprowadzenie badania wstępnego każdego pisma procesowego oraz niedopuszczenie do merytorycznego rozpoznania na podstawie art. 130 k.p.c. Przepis ten odnosi się do każdego pisma procesowego, chyba że przepis szczególny oddelegowuje odrębną ścieżkę weryfikacji, co można zauważyć m.in. w odniesieniu do nadzwyczajnych środków zaskarżenia. W aktualnym stanie prawnym widoczne jest bezpośrednio odesłanie ustawodawcy do przepisów o apelacji: „Jeśli przepisy poniższe nie stanowią inaczej, do postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przepisy o apelacji stosuje się odpowiednio” (art. 1207 § 2 k.p.c.) Apelacja jednak oprócz wymogów szczególnych uregulowanych w art. 386 k.p.c. powinna również odpowiadać wymaganiom dedykowanym dla pisma procesowego (art. 126 k.p.c.).

W związku z tym badanie wstępne skargi odbywa się na podstawie art. 373 k.p.c., który należy odczytywać łącznie z regulacją art. 130 k.p.c.²⁰. Ma to swoje potwierdzenie w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2015 r.²¹ Zgodnie z przytoczoną regulacją, sąd może odrzucić apelację spóźnioną, nieopłaconą lub z innych powodów niedopuszczalną oraz tę, której braków nie usunięto w wyznaczonym do tego terminie. Odrzucenie apelacji z powodu posiadanych braków formalnych dotyczy jedynie tych braków, które uniemożliwiają nadanie prawidłowego biegu apelacji. W tym zakresie również wypowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 1 marca 2017 r., stwierdzając że: „Braki,

¹⁸ Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 627).

¹⁹ W. Głodowski, *Skarga o uchylenie wyroku...*, s. 115-117.

²⁰ A. Partyk, [Komentarz do art. 1207], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska (LEX, dostęp: 20.09.2021).

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2015 r., II UZ 76/14, LEX nr 1806444.

niedokładności lub sprzeczności we wskazaniu granic zaskarżenia oraz zaznaczeniu zakresu żądanej zmiany lub uchylenia kwestionowanego orzeczenia stanowią okoliczność uniemożliwiająca nadanie apelacji właściwego biegu²².

W myśl przyjętego poglądu doktryny, w wypadku gdy skarga po przeprowadzeniu badania wstępnego jest oceniona przez sąd negatywnie, powinna zostać odrzucona na posiedzeniu niejawnym²³. Postanowienie w tej kwestii sąd wydaje – co do zasady – w składzie jednoosobowym, chyba że w sprawie wyznaczono rozprawę – wtedy w składzie trzech sędziów. Wskazać należy, iż w wypadku skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego tak samo, jak w wypadku innych pism procesowych, stosowana jest zasada możliwości żądania uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego oraz jego opłacenia jedynie przed nadaniem skardze biegu, tzn. przed dostarczeniem jej stronie przeciwnej²⁴.

2.3. OBLIGATORYJNE ELEMENTY SKARGI O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Zgodnie z uregulowanym w art. 1207 § 1 k.p.c. oddelegowaniem do jego art. 368, przepis ten należy stosować odpowiednio do rozpatrywanej skargi. Obok wymaganej treści dotyczącej apelacji, regulacja ta dodatkowo odsyła do wymagań dotyczących pisma procesowego. Artykuł 368 k.p.c. należy więc rozpatrywać łącznie z art. 126, 126¹ oraz 128 k.p.c., w których określono wymagania obligatoryjne z rozróżnieniem na treść merytoryczną oraz niezbędne do dalszego procesowania załączniki²⁵. Zgodzić się należy z Włodzimierzem Głodowskim, że w takim wypadku nie ma zastosowania art. 127 k.p.c. określający warunki formalne pisma przygotowanego²⁶. Z regulacji zawartej w art. 368 k.p.c. oraz z uwzględnieniem przepisów z tytułu VII, dotyczącego skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, wskazać można elementy, które omawiane pismo powinno zawierać: oznaczenie wyroku, którego dotyczy skarga, żądanie uchylenia wyroku wraz ze wskazaniem, czy żądanie to dotyczy całości, czy też części rozstrzygnięcia, wskazanie podstawy prawnej z art. 1206 k.p.c., a w razie potrzeby powołanie nowych faktów lub dowodów uzasadnienie żądań oraz twierdzeń zawartych w skardze²⁷. W skardze należy więc oznaczyć wyrok sądu polubownego oraz zakres, w jakim

²² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r., IV CZ 124/16, LEX nr 2281264.

²³ S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 89.

²⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2019 r., II CZ 32/19, LEX nr 2683632.

²⁵ K. Kołakowski, [Komentarz do art.126], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1-505¹⁴*, t. 1, red. K. Piasecki, Warszawa 2006⁴, s. 526.

²⁶ W. Głodowski, *Wymogi formalne skargi...*, s. 115.

²⁷ P. Prus, [Komentarz do art. 1207], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Art. 478-1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).

odnosi się ona do żądanego uchylecia (w całości lub części). Żądanie znajdujące się w skardze skutkować może jedynie uchyleciem wyroku wydanego przez sąd polubowny, nie jest możliwe wnioskowanie o zmianę wyroku. Wskazać trzeba również podstawy wniesionej skargi, przy czym nie jest możliwe powołanie nowych faktów i dowodów zgodnie z regulacją art. 381 k.p.c., jeżeli te dotyczyć będą przedmiotu już rozstrzygniętego przez sąd polubowny²⁸. Należy jednak wskazać fakty i dowody, które służą określeniu podstaw wniesionej skargi, a te ostatnie również uzasadnić. Skarga powinna ponadto zawierać wskazanie wartości przedmiotu sporu, zgodnie z regulacją art. 126¹ oraz 368 § 2 k.p.c.²⁹

W doktrynie prawnej oraz judykaturze różnie interpretuje się kwestię skutków zaniechania przytoczenia w skardze skonkretyzowanych podstaw. W poglądzie judykatury wskazuje się, że sąd rozpoznaje skargę w granicach jej przytoczonych podstaw, co stanowi o prekluzji prawa do powołania się na podstawy, których nie uwzględniono w skardze³⁰. Natomiast w poglądzie doktryny prawnej uznaje się, że jest dopuszczalne podnoszenie nowych podstaw do czasu zamknięcia rozprawy³¹.

3. WSTRZYMANIE WYKONANIA WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego samo w sobie nie ma wpływu na skuteczność lub wykonalność tego wyroku. Wyrok ten podlega stwierdzeniu wykonalności i może być przedmiotem postępowania egzekucyjnego pomimo wniesienia skargi. Wstrzymanie wykonania wyroku należy interpretować jako formę zabezpieczenia żądania, którym jest uchylenie skargi, a sam środek ma charakter tymczasowy³². Pomimo faktu że art. 1210 k.p.c. oraz inne artykuły dedykowane dla skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie wskazują tego, warunkiem wstrzymania wykonania wyroku jest wniesienie przywołanego środka do sądu apelacyjnego za czym przemawia umiejscowienie omawianego przepisu w tytule o skardze oraz cel, którym jest uniknięcie wywołania nieodwracalnych skutków prawnych lub też spowodowania szkód związanych z wydanym

²⁸ K. Górski, [Komentarz do art. 1207], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 506-1217, red. T. Szanicilo, Warszawa 2019 (Legalis, dostęp: 20.09.2021).

²⁹ P. Pruś, [Komentarz do art. 1207]...

³⁰ K. Górski, [Komentarz do art. 1207]...

³¹ M. Łaszczuk, J. Szpara, *Postępowanie postarbitrażowe*, w: *System prawa handlowego*, t. 8, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 696-697.

³² K. Górski, [Komentarz do art. 1210]...

wyrokiem sądu polubownego³³. Wskazać należy, że zarówno w orzecznictwie, jak i poglądzie judykatury podnosi się, iż wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego może dotyczyć jedynie tego wyroku, którego wykonalność została już stwierdzona³⁴.

W doktrynie prawnej przyjęte zostało, że wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego może nastąpić zarówno na wniosek strony, jak i z urzędu przez sąd. Zgłoszenie wniosku o wstrzymanie może zostać przeprowadzone w skardze o uchylenie wyroku, a także w trakcie toczącego się już postępowania. Zgodnie z regulacją art. 1210 k.p.c. sąd wydaje orzeczenie o wstrzymaniu wykonania wyroku na posiedzeniu niejawnym. Nie ma jednak przeszkód, aby rozpoznanie wniosku również nastąpiło na rozprawie. Sąd może uzależnić wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego od złożenia zabezpieczenia (art. 1210 zdanie 1). Zabezpieczenie to – jak podnosi się w doktrynie prawnej – powinno uwzględniać interesy drugiej strony. W kwestii wyboru rodzaju samego zabezpieczenia sąd nie jest związany żadnymi przepisami. Zabezpieczenie to w szczególności może polegać na złożeniu określonej sumy pieniężnej do depozytu sądu. Postanowienie sądu w przedmiocie wstrzymania zarówno wydanego na wniosek, jak i z urzędu jest zaskarżalne zażaleniem. Zgodnie z art. 1210 zdanie 2 k.p.c. zażalenie to wnoszone jest do innego składu sądu, który wydał postanowienie o zawieszeniu wyroku sądu polubownego. Zażalenie również przysługuje na postanowienie oddalające wniosek strony.

4. PODSTAWY SKARGI O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego zostały uregulowane w art. 1206 k.p.c. W artykule tym wymieniono enumeratywnie podstawy prawne, na których można oprzeć skargę o uchylenie wyroku. Ustawodawca podzielił przesłanki na te, które podlegają uwzględnieniu na wniosek strony (art. 1206 § 1 pkt 1-6):

- 1) brak było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego;
- 2) strona nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym;

³³ P. Prus, [Komentarz do art. 1210]...

³⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 25 kwietnia 2013 r., V ACz 364/13, LEX nr 1313505.

- 3) wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu: jeżeli jednak rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, wyrok może być uchylony jedynie w zakresie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza jego zakres; przekroczenie zakresu zapisu na sąd polubowny nie może stanowić podstawy uchylecia wyroku, jeżeli strona, która brała udział w postępowaniu, nie zgłaszała zarzutów co do rozpoznania roszczeń wykraczających poza zakres zapisu;
  - 4) nie zachowano wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem, wynikających z ustawy lub określonych przez strony;
  - 5) wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa albo podstawą wydania wyroku był dokument podrobiony lub przerobiony;
  - 6) w tej samej sprawie między tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu;
- oraz te, które podlegają uwzględnieniu przez sąd państwowy *ex officio* (art. 1206 § 2 pkt 1-3):
- 1) według ustawy spór nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny;
  - 2) wyrok sądu polubownego jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego);
  - 3) wyrok sądu polubownego pozbawia konsumenta ochrony przyznanej mu bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa właściwego dla umowy, której stroną jest konsument, a gdy prawem właściwym dla tej umowy jest prawo wybrane przez strony – ochrony przyznanej konsumentowi bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa, które byłoby właściwe w braku wyboru prawa.

W doktrynie prawnej panuje zgodność co do kwestii, że jest to katalog zamknięty. Strony nie mogą również poszerzać tych przesłanek w zapisie na sąd polubowny. W związku z tym sąd państwowy może uchylić wyrok sądu polubownego jedynie na podstawie przesłanek wyszczególnionych w art. 1206 k.p.c. Pogląd ten został podzielony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 maja 2007 r.: „Uchylenie wyroku sądu polubownego może nastąpić wyłącznie z przyczyn wymienionych w art. 1206 k.p.c. Sąd nie może w ramach postępowania o uchylenie wyroku sądu polubownego rozpoznawać merytorycznie sporu pomiędzy stronami postępowania arbitrażowego”³⁵.

³⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2007 r., I CSK 82/07, OSNC 2008/6/64.

5. TERMINY WNIESIENIA SKARGI O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Zgodnie z dyspozycją zawartą w art. 1208 k.p.c. uregulowany został termin do wniesienia skargi, a także właściwość sądu. Wskazać należy, że w wyniku dokonanej nowelizacji z dnia 10 września 2015 r. aktualny stan prawny przewiduje dla omawianego postępowania jednoinstancyjność, wielokrotnie podnoszoną w doktrynie prawnej³⁶. Termin złożenia skargi na wyrok sądu polubownego określony w art. 1208 § 1 wynosi dwa miesiące od doręczenia stronie wyroku, a w wypadku gdy ta wniosła o uzupełnienie, sprostowanie lub wykładnię zgodnie z art. 1200 k.p.c. od dnia doręczenia orzeczenia sądu polubownego w tym zakresie³⁷. W wypadku gdy skarga jest oparta na przesłankach z art. 1206 § 1 pkt 5 lub 6, termin dwóch miesięcy jest liczony od dnia, w którym strona dowiedziała się o tej podstawie. W doktrynie prawnej istnieje spór w kwestii określenia charakteru prawnego terminu dwumiesięcznego. Przeważający pogląd interpretuje go jako termin procesowy, który w razie jego uchybienia podlega przywróceniu na zasadach ogólnych³⁸. W mniejszości termin ten interpretuje się jako materialny, który w wypadku upłynięcia nie może zostać przywrócony³⁹. Drugim terminem uregulowanym w art. 1208 § 2 jest termin pięciu lat od doręczenia stronie wyroku sądu polubownego. Termin ten wskazuje, że po jego upływie strona traci prawo do złożenia skargi z powołaniem się na przyczyny restytucyjne⁴⁰. Charakter prawny jest tu jednoznacznie interpretowany jako prekluzyjny⁴¹.

WNIOSKI

Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jest środkiem procesowym przewidzianym przez ustawodawcę celem merytorycznego rozpoznania sprawy przez sąd państwowy, aby w wyniku tego rozpoznania dać możliwość uchylenia w całości lub części wyroku sądu polubownego lub oddalenia skargi. Wskazać

³⁶ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, s. 404-405 .

³⁷ A. Jakubecki, [Komentarz do art. 1208], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 20.09.2021).

³⁸ P. Prus, [Komentarz do art. 1208]...

³⁹ K. Piasecki, [Komentarz do art. 1208], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, red. K. Piasecki, Warszawa 2007⁴, s. 327; W. Głodowski, *Skarga o uchylenie wyroku...*, s. 61.

⁴⁰ P. Prus, [Komentarz do art. 1208]...

⁴¹ K. Górski, [Komentarz do art. 1208]...

należy, że skarga ta musi zawierać przesłanki uregulowane w art. 1206 k.p.c., w którym widnieje zamknięty katalog podstaw skargi o uchylenie. Katalogu tego nie można w żaden sposób modyfikować ani wyłączać. Samo wniesienie skargi nie powoduje, że wyrok wydany przez sąd arbitrażowy podlega zawieszeniu. W kwestii tej konieczne jest wydanie przez sąd apelacyjny postanowienia zgodnie z regulacją zawartą w art. 1210 k.p.c. Należy zauważyć, że w omawianej materii dokonano nowelizacji, która weszła do obiegu prawnego z dniem 1 stycznia 2016 r. W aktualnym stanie prawnym w odniesieniu do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego ustawodawca odsyła do przepisów regulujących środek odwoławczy, którym jest apelacja (przed 1 stycznia 2016 r. przepis z art. 1207 k.p.c. odsyłał do art. 187 k.p.c.), co przełożyło się m.in. na wymagania pisma procesowego oraz na właściwość sądu państwowego. Wprowadzono także jednoinstancyjność postępowania, wielokrotnie podnoszoną w doktrynie prawnej.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).
Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 627).

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1967 r., I CR 445/67, OSNC 200, nr 6, poz. 118.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1999 r., III CKN 478/98, OSNC 2000, nr 6, poz. 118.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2007 r., I CSK 82/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 64.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2016 r., I CSK 305/15, LEX nr 2043733.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., V CSK 301/17, LEX nr 2483720.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2015 r., II UZ 76/14, LEX nr 1806444.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r., IV CZ 124/16, LEX nr 2281264.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2019 r., II CZ 32/19, LEX nr 2683632.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 25 kwietnia 2013 r., V ACz 364/13, LEX nr 1313505.

Literatura

- Dalka S., *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987.
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
- Głodowski W., *Wymogi formalne skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego*, w: *Arbitraż i mediacja. Praktyczne aspekty stosowania przepisów*, red. J. Olszewski, Rzeszów 2007, s. 115-123.
- Głodowski W., *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jako pismo procesowe*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2008), nr 4, s. 51-55.
- Głodowski W., *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, Warszawa 2015.
- Górski K., [Komentarz do art. 1207], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 506-1217, red. T. Szaniciło, Warszawa 2019 (Legalis, dostęp: 20.09.2021)
- Górski K., [Komentarz do art. 1208], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 506-1217, red. T. Szaniciło, Warszawa 2019 (Legalis, dostęp: 20.09.2021).
- Górski K., [Komentarz do art. 1210], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 506-1217, red. T. Szaniciło, Warszawa 2019 (Legalis, dostęp: 20.09.2021).
- International Arbitration Survey, *Corporate Choices in International Arbitration*, <http://www.pwc.com/gx/en/arbitration-dispute-resolution/assets/pwc-international-arbitration-study.pdf> (dostęp: 13.08.2021).
- Jakubecki A., [Komentarz do art. 1208], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Kołąkowski K., [Komentarz do art. 126], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1-505¹⁴*, t. 1, red. K. Piasecki, Warszawa 2006⁴, s. 526.
- Łaszczuk M., Szpara J., *Postępowanie postarbitrażowe*, w: *System prawa handlowego*, t. 8, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 696-697.
- Markiewicz K., *Przyjęcie do rozpoznania skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2008), nr 1, s. 47-48.
- Partyk A., [Komentarz do art. 1207], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Piasecki K., [Komentarz do art. 1208], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, red. K. Piasecki, Warszawa 2007⁴, s. 327.
- Potrzebowski K., *Sąd polubowny według kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1981.
- Prus P., [Komentarz do art. 1207], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Prus P., [Komentarz do art. 1208], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Prus P., [Komentarz do art. 1210], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).

- Rzewuska M., *Skarga o uchylenie wyroku arbitrażowego*, w: *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2021, s. 552-553 .
- Sadomski J., *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „Prawo w Działaniu. Sprawy cywilne” (2013), nr 15, s. 7-54.
- Szumański A., Nowaczyk P., Szymańska M., *Regulamin arbitrażowy UNCITRAL. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Zieliński A., [Komentarz do art. 1206], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2008³, s. 1685.

STRESZCZENIE

Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego skierowana do sądu powszechnego jest jedną z sytuacji, w której sądy te mają możliwość ingerencji lub w szczególnych wypadkach również współpracy z sądami arbitrażowymi. Dotyczy to zarówno stałych sądów arbitrażowych, jak i arbitrażu *ad hoc*. W większości wypadków interwencja sądu państwowego jest konieczna w wypadku, gdy postępowanie procesowane przed arbitrażem było wadliwe, a wadliwość ta jest wprost uregulowana przez przepisy prawne i nie może być traktowana w sposób rozszerzający. Od wyroku sądu arbitrażowego, który stał się prawomocny, nie przysługuje żaden „zwykły” środek odwoławczy, a jedynie skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Słowa kluczowe: arbitraż, skarga, sąd apelacyjny, sąd polubowny, UNCITRAL, zapis na sąd polubowny

AN ACTION FOR SETTING ASIDE AN ARBITRAL AWARD UNDER THE PROVISIONS OF THE CIVIL PROCEDURE CODE

SUMMARY

An action for the annulment of an arbitral award directed to a common court is one of the passages in which these courts have the possibility to interfere or, in special cases, also cooperate with the arbitration courts. This applies to both permanent arbitration courts and *ad hoc* arbitration. In most cases, state court intervention is necessary when the proceedings tried before the arbitration were defective, and this defect is directly governed by the law and cannot be treated extensively. From an arbitration award that has become final there shall be no “standard” appeal, but only action for the annulment of an arbitral award.

Keywords: arbitration, action, arbitration courts, appellate court, UNCITRAL, notation of court arbitration

ALEKSANDRA GIL

Studentka V roku

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID 0000-0002-4466-9596

**KONTROLA SĄDU PAŃSTWOWEGO
NAD ROZSTRZYgniĘCIEM SĄDU POLUBOWNEGO
(ART. 1209 § 1 I 2 KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO).
POŻYTECZNY INSTRUMENT CZY PODSTAWA
DO NIEUZASADNIONEJ INGERENCJI?**

WPROWADZENIE

Dnia 17 października 2005 r. weszła w życie ustawa uzupełniająca Kodeks postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.)¹ o nową część V² poświęconą w pełni instytucji sądu polubownego. Zaimplementowano tym samym do polskiego porządku prawnego ustawę modelową UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym³. Wśród wprowadzonych przepisów znajduje się art. 1209, który reguluje szczególne postępowanie naprawcze przed sądem polubownym, inaczej zwane postępowaniem remisyjnym. Instytucja ta ma zapobiec uchyleniu wyroku arbitrażowego i ponownemu prowadzeniu postępowania przed sądem arbitrażowym. Znaczącą rolę odgrywa tu sąd państwowy, decyduje bowiem

---

¹ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2005 r. Nr 178, poz.1478).

² Artykuły 1154-1217 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz.1575).

³ Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 21 czerwca 1985 r., https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06-54671_ebook.pdf (dostęp: 9.08.2021).

o zawieszeniu postępowania na określony czas, aby umożliwić sądowi polubowemu ponowne podjęcie postępowania w celu usunięcia podstaw do uchylecia wyroku sądu polubownego wskazując mu przy tym czynności, które powinien wykonać w celu wyeliminowania wadliwości wyroku. Wątpliwości doktrynalne wzbudza jednak kwestia jak precyzyjnie sąd państwowy winien wskazywać sądowi polubowemu czynności, które ten miałby podjąć, jak również zasadność takiej ingerencji w autonomię sądów polubownych. Powstaje więc pytanie, czy można uznać, że postępowanie remisyjne jest instrumentem, który ingeruje w sferę autonomii sądu polubownego, czy może jednak instytucja ta jawi się jako pożyteczny instrument procesowy wpływający pozytywnie na efektywność postępowania skargowego.

1. RELACJE MIĘDZY SĄDOWNICTWEM PAŃSTWOWYM A SĄDOWNICTWEM POLUBOWNYM: KONTROLA SĄDU PAŃSTWOWEGO

Doktryna prawna przyjmuje, że do konstytutywnych cech sądownictwa arbitrażowego zalicza się: niepaństwowy charakter, zgodną wolę stron jako źródło umocowania do rozstrzygnięcia sprawy oraz zrównanie mocy prawnej wyroków sądów polubownych z wyrokami sądów państwowych⁴. Niezwykle istotna jest autonomia woli stron co do wyboru rozstrzygnięcia sporu zaistniałego, jak i tego, który może wyniknąć w przyszłości. Strony posiadają rozległy zakres uprawnień w sprawie polubownego rozwiązania sporu. Jako przykład można wskazać, że określają miejsce postępowania (art. 1155 § 1 k.p.c.) czy też sposób powołania arbitrów (1171 § 1 k.p.c.). Wola stron, chociaż bardzo szeroka, jest jednak ograniczona, podlega bowiem uszczupleniu przez przepisy procesowe statuujące instrumenty prawne, które zezwalają sądowi państwowemu na ingerencję w funkcjonowanie sądów polubownych. Jasno należy zaznaczyć, że ingerencja ta nie jest absolutna. Jak wskazuje art. 1159 § 1 k.p.c. „sąd może podejmować czynności jedynie wtedy, gdy ustawa tak stanowi”. Przepis ten określa gwarancję przewidywalności ingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego. Zakres czynności, których może się podjąć sąd państwowy został określony w art. 1154-1217 k.p.c., co należy uznać za pozytywne rozwiązanie, ponieważ stwarza klarowny pogląd na zakres dopuszczalnej ingerencji sądu państwowego. Wykluczona jest przy tym wykładania rozszerzająca, wobec czego nie jest dopuszczalne

⁴ K. Weitz, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe*, „Przegląd Sądowy” (2007), nr 3, s. 5-6.

dokonywanie przez sąd państwowy czynności, które nie są wyraźnie wskazane w przepisach⁵.

Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, wzajemne relacje pomiędzy sądownictwem polubownym a sądownictwem państwowym analizowane są przede wszystkim z uwagi na funkcje realizowane przez sąd państwowy w stosunku do postępowania polubownego⁶. Ze względu na funkcje pełnione w stosunku do arbitrażu wyróżnić należy dwie sfery działań sądu państwowego polegające na (i) współdziałaniu z sądem polubownym i udzielaniu mu pomocy, czyli działania zapewniające należyte i sprawne funkcjonowanie sądu polubownego, np. przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny sam wykonać nie może (art. 1192 k.p.c.), (ii) realizacji czynności o charakterze kontrolnym i nadzorczym, czyli działania zapewniające prawidłowy przebieg postępowania przed sądem polubownym oraz badanie legalności wyroków wydawanych przez ten sąd, np. rozpoznawanie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1206 § 1 pkt 1 i 3 k.p.c.)⁷.

W doktrynie prawnej podnosi się, że ingerencja nadzorcza sądu państwowego w działalność sądów polubownych stanowi odstępstwo od zasady autonomii woli stron w sferze kształtowania sposobu poszukiwania ochrony prawnej. Wyraża się także obawę, iż istnieją realne zagrożenia dla zasady autonomii orzecznictwa polubownego wynikające z nadzoru wykonywanego przez sądy państwowe, zwłaszcza w kontekście instytucji skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego. Poddaje się również w wątpliwość, czy wszechstronna kontrola rozstrzygnięcia wydanego przez sąd polubowny nie doprowadzi do utraty znaczenia tego typu sądownictwa i czy nie zdegradowuje go do swego rodzaju „przedinstancji sądów powszechnych”⁸. Ciekawe stanowisko, często przywoływane w kontekście ingerencji nadzorczej sądu państwowego w działalność sądów polubownych, zaprezentował Heinz Sonnauer: „Tyle autonomii dla sądownictwa polubownego, ile to tylko możliwe, i tyle państwowej kontroli nad sądownictwem polubownym, ile to konieczne”⁹. Na ile zatem ingerencja sądu państwowego w orzecznictwo sądu polubownego jest dopuszczalna, zwłaszcza w kontekście instytucji remisji?

⁵ A. Jakubecki, [Komentarz do art. 1159], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 9.08.2021).

⁶ W doktrynie prawnej wymienia się także inne klasyfikowanie działań sądu państwowego w stosunku do sądu polubownego: kryterium przedmiotowe, kryterium temporalne, kryterium procesowe. Zob. K. Weitz, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe*, s. 17-18.

⁷ J. Sadowski, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jako forma nadzoru nad sądami polubownymi*, Warszawa 2013, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Sadowski-J-Skarga-na-uchylenie-wyroku-sądu-polubownego.pdf (dostęp: 9.08.2021).

⁸ K. Weitz, *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe*, s. 15-16.

⁹ H. Sonnauer, *Die Kontrolle der Schiedsgerichte durch die staatlichen Gerichte*, Köln 1992, s. 7.

2. POSTĘPOWANIE REMISYJNE

Eliminowanie wadliwości zaistniałych w postępowaniu przed sądem polubownym określane jest w piśmiennictwie jako remisja. Podstawę takiego rozwiązania normuje art. 1209 k.p.c. Przepis ten stanowi swojego rodzaju *novum*, nie miał on bowiem swojego odpowiednika w poprzednim stanie prawnym. Wprowadzoną instytucję remisji ustawodawca wzorował na art. 34 ust. 4 ustawy modelowej UNCITRAL. Zgodne z tym artykułem sąd państwowy, do którego wniesiono skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego, może w razie potrzeby i na wniosek strony zawiesić postępowanie o uchylenie na czas przez siebie oznaczony w celu umożliwienia sądowi polubownemu wznowienia postępowania arbitrażowego lub podjęcia innych czynności, które zdaniem sądu polubownego wyeliminują podstawy uchylenia.

Wprowadzony do k.p.c. art. 1209 w § 1 brzmi następująco: „Sąd, do którego wniesiono skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego, może – na wniosek jednej ze stron – zawiesić postępowanie na czas określony, aby umożliwić sądowi polubownemu ponowne podjęcie postępowania w celu usunięcia podstaw do uchylenia wyroku sądu polubownego”. Natomiast art. 1209 § 2 stanowi, że: „W podjętym postępowaniu sąd polubowny wykonuje czynności wskazane przez sąd. Przepis art. 1202 stosuje się odpowiednio. Stronom nie przysługuje jednak odrębna skarga o uchylenie wydanego w tym trybie wyroku sądu polubownego. Zarzuty do czynności sądu polubownego oraz przeciwko wydanemu wyrokowi sądu polubownego rozpoznaje sąd po podjęciu postępowania”. Jak daje się zauważyć, polski ustawodawca dokonał modyfikacji względem wzoru modelowego, poprzez przykładowo powierzenie sądowi państwowemu kompetencji do określania zakresu zmian w wyroku.

Za cel postępowania remisyjnego wskazuje się zapobieżenie uchyleniu wyroku sądu polubownego i konieczności ponownego prowadzenia postępowania polubownego w sytuacji, gdy jego wady mogą być usunięte przez samych arbitrow¹⁰. Odnosząc się do przebiegu postępowania remisyjnego, warto zaznaczyć, że zawieszenie postępowania ma charakter fakultatywny i może nastąpić tylko na wniosek strony¹¹. Jak wskazuje wykładnia przepisu sąd może, a więc rozważa, czy w podjętym przez sąd polubowny postępowaniu możliwe jest usunięcie podstaw uchylenia wyroku. Następnie sąd winien przeanalizować, czy stwierdzone błędy wyroku sądu polubownego, stanowiące potencjalną przyczynę jego uchylenia, mogą być naprawione przez arbitrow, gdyż tylko w tym wypadku

¹⁰ H. Pietrkowski, *Postępowanie przed sądem państwowym wywołane skargą oraz postępowanie remisyjne*, w: tegoż, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, s. 877-880.

¹¹ Sąd państwowy z urzędu nie może wszcząć postępowania remisyjnego.

możliwe jest zastosowanie instytucji remisji. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że „w świetle art. 1209 k.p.c. w zw. z art. 1199 k.p.c., arbitrzy nie mają obowiązku podejmowania działań naprawczych i nie mogą ponieść z tytułu odmowy działania żadnych negatywnych konsekwencji. Wobec tego warunkiem uwzględnienia wniosku o zawieszenie jest powzięcie przez sąd państwowy informacji, czy istnieje możliwość ukonstytuowania się sądu polubownego w składzie, który wydał zaskarżany wyrok arbitrażowy i czy arbitrzy są gotowi do ponownego zajęcia się tą samą sprawą”¹².

Zawieszając postępowanie, sąd państwowy powinien wskazać wady wyroku sądu polubownego, których istnienie stanowi podstawę jego uchylecia. Należy zaznaczyć, że sąd państwowy nie może wyjść poza granice skargi¹³, oczywiście nie dotyczy to podstaw uchylecia branych pod uwagę przez sąd państwowy z urzędu, niezależnie od tego, czy zostały powołane w skardze, czy też nie (art. 1206 § 2 k.p.c.). Warto dodać, że postanowienie w przedmiocie zawieszenia postępowania jest zaskarżalne na zasadach ogólnych (art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c.). Wskazuje się, że usunięcie podstaw do uchylecia wyroku sądu polubownego polega na wprowadzeniu zmian w treści zaskarżonego orzeczenia. Sąd polubowny orzeka więc ponownie w granicach, w których sąd państwowy wskazał na konieczność usunięcia podstaw do uchylecia zaskarżonego orzeczenia¹⁴.

Wprowadzona instytucja, mimo że stanowi interesujące rozwiązanie, to pod pewnym względem budzi zastrzeżenia co do zakresu jej stosowania, a konkretnie budzi je wyartykułowane w art. 1209 § 2 sformułowanie, iż sąd polubowny wykonuje czynności „wskazane” przez sąd państwowy. Nie ulega wątpliwości, że ustawodawca nie dookreślił zakresu czynności, jakie sąd państwowy mógłby sądowi polubownemu wskazać. Czy zatem takie działanie sądu godzi w autonomię sądu polubownego?

3. WYBRANE STANOWISKA DOKTRYNY PRAWNEJ

Należy zaznaczyć, że w doktrynie prawnej nie wypracowano jednolitego stanowiska odnośnie do roli sądu państwowego w postępowaniu remisyjnym. Henryk Pietrzykowski twierdzi, że „pojęcie «wskazane czynności» zamieszczone w art. 1209 § 2 k.p.c. powinno być rozumiane jako określenie tylko zakresu

¹² D.P. Kała, *Wybrane zagadnienia związane z wyrokiem sądu polubownego*, „Rejent” (2012), nr 4, s. 65-75.

¹³ Wynika to z zakresu kognicji sądu państwowego, który wyznacza granice zaskarżenia oraz podstawy skargi.

¹⁴ H. Pietrzykowski, *Postępowanie przed sądem państwowym...*, s. 877-880.

działania arbitrów w postępowaniu remisyjnym (kognicji sądu polubownego). Sąd państwowy ma zatem oznaczyć jedynie wady wyroku, których istnienie jego zdaniem stanowiłyby podstawę do uchylenia orzeczenia arbitrów, nie może natomiast pod żadnym pozorem wskazywać sposobu usunięcia błędów¹⁵. Podobnie dowodzi Andrzej Zieliński: „omawiany fragment przepisu pozostaje w sprzeczności z ideą sądownictwa polubownego, które jest całkowicie niezależne od sądów powszechnych, a co za tym idzie, sądy powszechne nie mogą sądów polubownych zobowiązywać («wykonuje czynności») do jakichkolwiek działań”¹⁶. Z kolei Rafał Morek nadmienia, że czynności wskazane przez sąd nie powinny dotyczyć merytorycznej korekty wyroku i należałoby przyjąć, iż chodzi jedynie o czynności o charakterze technicznym, takie jak „uzupełnienie” wyroku przez określenie daty i miejsca jego wydania (art. 1197 § 3), które ze względu na treść art. 1159 § 1 nie mogą być dokonane przez sąd państwowy¹⁷.

Kolejnym głosem w dyskusji jest opinia Piotra Prusia, według którego „wadą omawianej instytucji jest to, że narusza ona niezależność sądu polubownego oraz ujawnia stanowisko sądu państwowego co do zasadności skargi w inny sposób niż przez wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia, tj. przez wskazanie czynności procesowych, jakie ma wykonać sąd polubowny. Przyjęte rozwiązanie zniekształca względnie spójne postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, wprowadzając nową instytucję o niejednoznacznym charakterze i celu”¹⁸. Rozważania na temat wykładni sformułowania „sąd polubowny wykonuje czynności wskazane przez sąd” zaproponował również Andrzej Zielony. Zdaniem tego autora można przyjąć, że sąd państwowy nie tyle wskazuje sądowi polubownemu konkretne czynności do wykonania, ile zakres działania w ramach ponownego rozpoznawania sporu¹⁹.

WNIOSKI

Należy przychylić się do stanowiska, że instytucja pozwalająca sądowi państwowemu na zalecenie sądowi polubownemu przeprowadzenie konkretnych

¹⁵ Tamże.

¹⁶ A. Zieliński, [Komentarz do art. 1209], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2012, s. 1485.

¹⁷ R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹-183¹⁵, art. 1154-1217 KPC)*. Komentarz, Warszawa 2006, s. 274.

¹⁸ P. Prus, [Komentarz do art. 1209], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 9.08.2021).

¹⁹ A. Zielony, *Postępowanie rektyfikacyjne i remisyjne*, „Przełęcz Sądowy” (2007), nr 3, s. 51.

czynności w określony sposób, po których wyrok ten będzie akceptowalny przez sąd państwowy, mogłaby godzić w ostateczny charakter wyroku sądu arbitrażowego. Ponadto należy uznać twierdzenia doktryny stanowiące, że samo przyjęcie dopuszczalności zalecania sądowi polubownemu merytorycznej zmiany wyroku mogłoby stanowić obrazę autonomii sądu polubownego. Odpowiadając jednak na pytania, czy można zgodzić się, że postępowanie remisyjne jest instrumentem, który ingeruje w sferę autonomii sądu polubownego i czy instytucja ta jawi się jako pożyteczny instrument procesowy, pozytywnie wpływający na efektywność postępowania skargowego, uważam, że odpowiednia wykładnia tego przepisu przez sądy, z uwzględnieniem jego celu, mogłaby przysłużyć się efektywności postępowania skargowego. Uchylenie wyroku sądu polubownego znacznie dotkliwiej godzi w ostateczność wyroku arbitrażowego i autonomię sądu polubownego niż próby umożliwienia jego modyfikacji.

Postępowanie remisyjne ma na celu promowanie ostateczności wyroku arbitrażowego i respektowanie rozstrzygnięcia sądu polubownego, oczywiście pod warunkiem zniwelowania znajdujących się w nim uchybień. Nie można zapominać, że sąd polubowny nie jest zobligowany do wykonania czynności wskazanych przez sąd państwowy, a sąd państwowy nie dysponuje żadnymi sankcjami wobec sądu polubownego. Należałoby przyjąć, że możliwość naprawienia poczynionych uchybień stanowi swojego rodzaju „zaproszenie” sądu państwowego, z którego sąd polubowny, jeśli zechce, może skorzystać. Sąd ten pozostaje jednak w pełni władny do odmówienia podjęcia wskazanych czynności. Taki stan rzeczy pozwała na zachowanie równowagi i autonomii sądu polubownego.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 21 czerwca 1985 r., https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06-54671_ebook.pdf (dostęp: 9.08.2021).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz.1575 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2005 r. Nr 178, poz. 1478).

Literatura

Jakubecki A., [Komentarz do art. 1159], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Artykuły 1096-1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021 (LEX, dostęp: 9.08.2021).

- Kała D.P., *Wybrane zagadnienia związane z wyrokiem sądu polubownego*, „Rejent” (2012), nr 4, s. 65-75.
- Morek R., *Mediacja i arbitraż (art. 183¹-183¹⁵, art. 1154-1217 KPC). Komentarz*, Warszawa 2006.
- Pietrzkowski H., *Postępowanie przed sądem państwowym wywołane skargą oraz postępowanie remisyjne*, w: tegoż, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, s. 877-880.
- Pruś P., [Komentarz do art. 1209], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 9.08.2021).
- Sadomski J., *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jako forma nadzoru nad sądami polubownymi*, Warszawa 2013, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Sadomski-J-Skarga-na-uchylenie-wyroku-sądu-polubownego.pdf (dostęp: 9.08.2021).
- Sonnauer H., *Die Kontrolle der Schiedsgerichte durch die staatlichen Gerichte*, Köln 1992.
- Weitz K., *Sądownictwo polubowne a sądy państwowe*, „Przeгляд Sądowy” (2007), nr 3, s. 5-24.
- Zieliński A., [Komentarz do art. 1209], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2012, s. 1485
- Zielony A., *Postępowanie rektyfikacyjne i remisyjne*, „Przeгляд Sądowy” (2007), nr 3, s. 25-55.

STRESZCZENIE

Za cel postępowania remisyjnego wskazuje się zapobieżenie uchyleniu wyroku sądu polubownego i konieczności ponownego prowadzenia postępowania polubownego w sytuacji, gdy jego wady mogą być usunięte przez samych arbitrow. Znaczącą rolę odgrywa tu sąd państwowy, ponieważ decyduje o zawieszeniu postępowania na czas określony, aby umożliwić sądowi polubownemu ponowne podjęcie postępowania w celu usunięcia podstaw do uchylenia wyroku sądu polubownego, wskazując mu przy tym czynności, które powinien wykonać w celu wyeliminowania wadliwości wyroku. Wątpliwości wzbudza jednak fakt, że ustawodawca nie dookreślił zakresu czynności, jakie sąd państwowy mógłby sądowi polubownemu wskazać, natomiast doktryna prawna nie wypracowała w tym zakresie jednolitego stanowiska. Można postawić jednak tezę, iż instytucja postępowania remisyjnego jawi się jako pożyteczny instrument procesowy, który pozytywnie wpływa na efektywność postępowania skargowego.

Słowa kluczowe: arbitraż, postępowanie naprawcze, postępowanie polubowne, sąd państwowy

---

STATE COURT'S CONTROL OVER THE ARBITRATION COURT'S DECISION
(ARTICLE 1209 § 1 AND 2 OF THE CODE OF CIVIL PROCEDURE):
A USEFUL INSTRUMENT OR GROUNDS FOR UNWARRANTED INTERFERENCE?

SUMMARY

The purpose of the drawback procedure is to prevent the annulment of an arbitration award and the necessity to re-conduct arbitration proceedings in a situation where its defects can be remedied by the arbitrators themselves. The state court plays a significant role here, as it decides to suspend the proceedings for a specified period of time to enable the arbitration court to resume the proceedings in order to remove the grounds for setting aside the award of the arbitration court, at the same time indicating to it the steps it should take to eliminate the defectiveness of the award. Doubts are raised, however, by the fact that the legislator did not specify the scope of activities that the state court could indicate to the arbitration court, and the doctrine has not developed a uniform position in this regard. However, it may be argued that the institution of remission proceedings appears to be a useful procedural instrument, which positively influences the effectiveness of complaint proceedings.

Keywords: arbitration, remedial proceedings, arbitration proceedings, state Cort

IZABELA WYSOCKA

Studentka V roku

Wydział Prawa

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie

ORCID: 0000-0001-5810-2438

STWIERDZENIE I UZNANIE WYKONALNOŚCI WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO WYDANEGO ZA GRANICĄ PRZEZ SĄD PAŃSTWOWY W POLSCE

WPROWADZENIE

Stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu polubownego budzi wiele wątpliwości w doktrynie prawnej, jak również w judykaturze, co prowadzi do rozmaitych dyskusji. Wynika to przede wszystkim z faktu, że sam charakter postępowania, ale także orzeczenie w tym przedmiocie, wymaga szczególnej charakteryzacji. Dla celów niniejszego opracowania zagadnieniem koniecznym do poruszenia jest kwestia odróżnienia stwierdzenia od uznania wykonalności wyroku sądu polubownego. Należy przyjąć, że wyodrębnienie instytucji uznania od stwierdzenia wykonalności wynika z tego, iż uznanie wyroku lub ugody dokonuje się w zakresie wszystkich skutków możliwych do wywołania, nie uwzględniając przy tym wykonalności. Z wykonalnością mamy do czynienia w wypadku, gdy orzeczenie jest możliwe do wykonania w drodze egzekucji. Zatem orzeczeniami, które mogą podlegać wskazanej czynności będą te ustalające istnienie lub nieistnienie konkretnego prawa lub stosunku prawnego, ale również te, które to prawo kształtują¹.

---

¹ K. Chyła, [Komentarz do art. 1212], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 2005 (LEX, dostęp: 2.08.2021).

Stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu polubownego wiąże się również z istotnym zagadnieniem, jakim jest nadanie wyrokowi mocy prawnej. W świetle art. 1212 Kodeksu postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.)² wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta ma taką samą moc prawną co wyrok sądu państwowego lub ugoda przed nim zawarta, jednakże dopiero po ich uznaniu przez sąd powszechny lub stwierdzeniu wykonalności. Wynika z tego zatem, że ustawa wprowadza odmienny tryb postępowania w przypadku stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego. Należy przy tym zaznaczyć, że wyrok sądu arbitrażowego spełniający wymagania określone w art. 1197 k.p.c. jest ważny i nie podlega zmianom, jednakże nie ma pełnej mocy prawnej³. Oznacza to, że wyrok wydany przez sąd arbitrażowy jest wiążący dla stron, ale wykonanie roszczenia może być możliwe jedynie dobrowolnie, a więc do uzyskania pełnej wykonalności wyroku wymagane jest postępowanie przed sądem państwowym w celu jego uznania i stwierdzenia. W konsekwencji tak uznany wyrok sądu arbitrażowego wywiera skutki, o których mowa w art. 365 § 1 k.p.c., a mianowicie orzeczenie prawomocne staje się wiążące nie tylko dla stron i sądu, który je wydał, ale także dla innych sądów, organów państwowych i organów administracji publicznej, a w przypadkach wskazanych w ustawie również dla innych osób⁴. Stanowisko to potwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 kwietnia 2012 r. stwierdzając, że:

Sądy polubowne, chociaż mogą działać według innych zasad niż sądy państwowe, wydają orzeczenie kończące spór pomiędzy stronami. Orzeczenie sądu polubownego może być wykonane dobrowolnie przez strony i wtedy one decydują, czy je wykonać, nawet jeżeli nie spełnia standardów przewidzianych przez prawo dla takich orzeczeń. Wyrok sądu polubownego, podobnie jak wyrok sądu państwowego, może jednak także stanowić definitywne rozstrzygnięcie sporu i podlegać, niezależnie od woli stron, przymusowemu wykonaniu; aby taki wyrok lub ugoda zawarta przed sądem polubownym mogły być traktowane na równi z orzeczeniami sądów państwowych, muszą spełniać określone w ustawie wymagania. O tym czy tak jest, orzeka sąd państwowy na wniosek strony w odrębnym postanowieniu. Orzeczenie sądu państwowego o uznaniu wyroku sądu polubownego lub stwierdzeniu jego wykonalności prowadzi do nadania temu wyrokowi takiej samej mocy, jakie mają orzeczenia sądów państwowych, co jednoznacznie potwierdza art. 1212 § 1 k.p.c. Oznacza to, że takie orzeczenie, dzięki

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).

³ J. Ciszewski, P. Grzegorzczak, K. Weitz, [Komentarz do art. 1212], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017⁵ (LEX, dostęp: 20.09.2021).

⁴ Tamże.

związanemu z nim orzeczeniu sądu państwowego, powinno być traktowane w obrocie tak samo jak każde inne orzeczenie sądu państwowego. [...] Jeżeli orzeczenie sądu polubownego ma taką samą moc jak orzeczenie sądu państwowego, to stosuje się do niego art. 365 § 1 k.p.c.⁵

Z powyższego uzasadnienia prawnego należy wnioskować, że stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu arbitrażowego przez sąd państwowy prowadzi do rozszerzenia traktowania orzeczenia w obrocie, a mianowicie zasięg podmiotowy staje się szerszy zgodnie z dyspozycją art. 365 § 1 k.p.c. Idąc dalej, powinno się stwierdzić, że zgodnie z treścią art. 1212 § 1 k.p.c. wyrok sądu polubownego uzyskuje skutek procesowy, który charakteryzuje się prawomocnością, skutecznością lub wykonalnością dopiero po przeprowadzeniu postępowania przez sąd państwowy mającego na celu stwierdzenie lub uznanie jego wykonalności⁶.

2. REGULACJE MIĘDZYNARODOWE

2.1. KONWENCJA NOWOJORSKA

Zgodnie z hierarchią aktów prawnych ratyfikowana umowa międzynarodowa stanowi część krajowego porządku prawnego i należy stosować ją bezpośrednio, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania odpowiedniej ustawy, o czym szczegółowo mowa w art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁷. W myśl ustępu 2 wskazanego artykułu umowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo w stosowaniu w porządku prawnym przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z daną umową. Postępowanie w przypadku stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą przez sąd państwowy przede wszystkim powinno być rozpatrywane na kanwie Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych (dalej: k.n.) z dnia 10 czerwca 1958 r.⁸ Przepisy k.p.c.

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 416/11, OSNC 2012/10/121.

⁶ Ł. Błaszczak, *Glosy do wybranych orzeczeń*, w: *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Wrocław 2014, s. 336.

⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

⁸ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41). Na ten fakt zwrócił również uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 23 stycznia 2013 r. o sygn. I CSK 186/12 (LEX nr 1293670). W jego uzasadnieniu zważył, że w powtórnym rozpatrywaniu sprawy „należy uwzględnić, pomijane dotychczas przez Sądy, przepisy ratyfikowanej przez Polskę

należy zatem stosować w dalszej kolejności. K.n. omawia zagadnienia dotyczące kwestii stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu arbitrażowego w innym państwie niż to, w którym żąda się jego wykonania. Wnioskując, należy uznać, że zgodnie z ustawodawstwem danego kraju takie orzeczenie sądu polubownego uznawane jest za zagraniczne⁹.

Problematyka zagadnienia stwierdzenia i uznania wyroków sądów polubownych wydanych za granicą skupia się przede wszystkim na odpowiednim stosowaniu k.n. w zbiegu z art. 1215 k.p.c. Pomimo omówionej wcześniej nadrzędności umowy międzynarodowej nad ustawą, którą w tym wypadku jest k.p.c., zdarzają się nieprawidłowości we właściwym stosowaniu przepisów przez sądy, jak również sprzeczności w judykaturze. Z uwagi na to, że k.n. omawia bardzo szczegółowo przesłanki materialnoprawne dotyczące stwierdzenia i wykonania orzeczenia sądu polubownego wydanego za granicą, kwestie proceduralne w tym zakresie nie są do końca klarowne. Doktryna prawna bardzo znacząco podkreśla problem właściwego zastosowania odpowiedniej wykładni art. 5 k.n., który wskazuje na negatywne przesłanki odmowy stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą.

Warto wskazać, że wątpliwości interpretacyjne znajdują swoje podłoże w różnicach w tłumaczeniu treści umowy międzynarodowej. W doktrynie prawnej pod spór poddana została kwestia fakultatywności przesłanek odmowy stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu arbitrażowego w świetle k.n. Zgodnie z polskim tłumaczeniem art. 5 ust. 1 tej konwencji można dopatrywać się charakteru obligatoryjnego pięciu przesłanek negatywnych. Ponadto doktryna prawna zaznacza problem tłumaczenia ze względu na korzystność dla strony sporu, a mianowicie czy tekst oryginalny bądź w innym języku obcym może być rozumiany w wykładni literalnej w sposób bardziej uprzywilejowany dla strony¹⁰. W efekcie różnice językowe na kanwie k.n. były tematem wielu rozważań doktryny prawnej

---

Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41), mających pierwszeństwo przez uregulowaniami kodeksu postępowania cywilnego (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2007 r., I CSK 330/06 (OSNC 2007 r., Nr 12, poz. 185)). W orzeczeniu tym wyjaśniono również, że Konwencja ta określa tzw. materialne warunki uznania (przede wszystkim art. IV i V), w związku z czym postępowanie o uznanie zagranicznego wyroku arbitrażowego powinno być prowadzone przede wszystkim stosownie do zawartych w niej przepisów, a w pozostałym, nieuregulowanym tam zakresie, na podstawie kodeksu postępowania cywilnego”.

⁹ T. Ereciński, *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2009), nr 1 (5), s. 65.

¹⁰ K. Czech, *Stosowanie Konwencji nowojorskiej z 10 czerwca 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych wyroków arbitrażowych w praktyce polskiej na przykładzie orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” (2010), nr 11-12, s. 141-150.

w świetle właściwej interpretacji wskazanej regulacji przez sądy. Można się w tym przypadku odnieść chociażby do jednej z przesłanek odmowy wskazanej w art. 5 k.n., tj. zasady porządku publicznego.

W uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2000 r. w Sąd zważył, że pozbawienie strony prawa do udziału w postępowaniu przed sądem arbitrażowym może skutkować nieuznaniem wykonalności wyroku sądu polubownego, gdyż godzi to w zasadę porządku publicznego Rzeczypospolitej Polskiej¹¹. Należy przy tym zaznaczyć, że sąd powszechny nie jest upoważniony do wnikania w poprawność i sposób ustalenia faktów przez sąd polubowny stwierdzony w trakcie postępowania arbitrażowego¹². Zgodnie art. 5 ust. 2 lit. b k.n. odmowa uznania i wykonania orzeczenia arbitrażowego może nastąpić również wówczas, jeżeli właściwa władza kraju, w którym postawiono żądanie uznania i wykonania, stwierdzi że uznanie lub wykonanie orzeczenia byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym tego kraju.

Podkreślenia wymaga samo literalne brzmienie tego przepisu, które dotyczy samego uznania lub wykonania orzeczenia sądu polubownego, a nie dokonania analizy postępowania przed sądem polubownym. Dla potwierdzenia tak wysuniętego wniosku warto wskazać postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2004 r., w którego tezie Sąd podkreślił, że:

Zakresem pojęcia „porządek publiczny” są objęte przede wszystkim zasady wynikające z Konstytucji oraz zasady rządzące poszczególnymi dziedzinami prawa. W ramach umownych stosunków cywilnoprawnych w grę wejdzie w pierwszej kolejności zasada autonomii woli stron oraz równorzędności podmiotów. Te bowiem zasady znalazłyby zastosowanie, gdyby to sąd polski sam stosował prawo, według którego zapadło zagraniczne orzeczenie arbitrażowe. Autonomia woli stron pozwala zaś stronom umowy nie tylko w zasadzie swobodnie ukształtować treść wynikających z tej umowy praw

¹¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2000 r., III CKN 1139/00, LEX nr 51868. Sąd w uzasadnieniu prawnym tego orzeczenia stwierdził, że: „Sądy orzekające w przedmiotowej sprawie uznały, że z dwóch powodów powinna nastąpić odmowa stwierdzenia wykonalności orzeczenia Międzynarodowego Komercyjnego Sądu Arbitrażowego przy Izbie Handlowo-Przemysłowej Ukrainy w K. z dnia 3 listopada 1997 r. Po pierwsze: dlatego, że Bogusław P. udowodnił, iż «z innego powodu nie mógł przedstawić swojej sprawy» (art. V ust. 1 lit. b Konwencji), gdyż został pozbawiony możliwości brania udziału w rozprawie. Po drugie: dlatego, że stwierdzenie wykonalności orzeczenia z dnia 3 listopada 1997 r. byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym Rzeczypospolitej Polskiej, skoro Bogusław P. – z braku należytego pouczenia go o możliwości, sposobie oraz terminie złożenia środka zaskarżenia – pozbawiony został możliwości poddania tego orzeczenia kontroli instancyjnej”.

¹² A.W. Wiśniewski, *Klauzula porządku publicznego jako podstawa uchylecia wyroku sądu arbitrażowego (ze szczególnym uwzględnieniem stosunków krajowego obrotu gospodarczego)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2009), nr 2 (6), s. 130.

i obowiązków, ale pozwala także poddać przyszłe spory osądowi wybranego sądu, także arbitrażowego, a nie państwowego¹³.

W tym miejscu należy podkreślić, że w judykaturze widoczne są sprzeczności na kanwie tłumaczenia i odpowiedniego stosowania k.n. w celu stwierdzenia i uznania wykonalności wyroków sądów polubownych wydanych za granicą. Powinno się przy tym stwierdzić również, iż problematyka ta jest dużo szersza, jednak nie będzie to przedmiotem dalszych wywodów.

2.2. PRZESŁANKI MATERIALNOPRAWNE STWIERDZENIA I UZNANIA WYKONALNOŚCI WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO WYDANEGO ZA GRANICĄ W ŚWIECIE KONWENCJI NOWOJORSKIEJ

Wytyczne dotyczące stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydane go za granicą określa k.n. Zgodnie z art. 4 ust. 1, aby uzyskać uznanie i wykonalność, strona żądająca powinna wraz ze swoim żądaniem przedłożyć należycie legalizowany oryginał orzeczenia lub należycie uwierzytelniony odpis takiego dokumentu, a także oryginał umowy, o której mowa w art. 2 k.n. lub jej uwierzytelniony odpis. Przez umowę rozumie się umowę pisemną, zgodnie z którą strony zobowiązują się poddać arbitrażowi wszystkie lub pewne spory, powstałe lub mogące powstać między nimi z określonego stosunku prawnego – zarówno umownego, jak i pozaumownego – w sprawie, która może być rozstrzygana w drodze arbitrażu. Umowa pisemna w świetle k.n. oznacza zarówno samą klauzulę arbitrażową, która jest zamieszczona w kontrakcie, jak i kompromis, które muszą być podpisane przez strony lub zawarte w wymianie listów lub telegramów. Wskazana regulacja prawna przede wszystkim dotyczy skuteczności umowy o arbitraż, gdyż tylko przy odpowiednim spełnieniu wymagań k.n. można dochodzić na jej podstawie stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydane go za granicą. Pojęcie umowy pisemnej stało się zagadnieniem szczegółowo omawianym przez doktrynę prawną, jednakże jako ogólną zasadę przyjęto tę wyrażoną przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 23 stycznia 2015 r.:

Brzmienie art. 2 ust. 2 Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzonej w Nowym Jorku w dniu 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. Nr 9, poz. 41) przemawia za liberalnym rozumieniem pojęcia „umowy pisemnej” jako wymogu skuteczności zapisu na sąd arbitrażowy i nakazuje przyjęcie, że strony mają

¹³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2004 r., I CK 412/03, LEX nr 183721.

swobodę co do wyboru formy umowy, w której poddają się właściwości sądu arbitrażowego. Możliwe jest zatem zawarcie takiej umowy także przy wykorzystaniu środków porozumiewania się na odległość, np. przez wymianę faksów lub oświadczeń drogą elektroniczną¹⁴.

Trzeba jednak przy tym zaznaczyć, że wykładnia językowa art. 2 k.n. nie zawsze ma uprzywilejowane dla strony umowy korzyści, a mianowicie w tezie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r. Sąd uznał, że:

Życzliwa wykładnia art. II ust. 1 i 2 konwencji nowojorskiej nie pozwala przyjąć, bez odstąpienia od sensu unormowania, że zawarcie umowy w sposób dorozumiany spełnia wymaganie formy pisemnej zwykłej. Nie widać też racji dla uznania, że akceptacja treści widocznej na stronie „www” równa jest formie pisemnej, tym bardziej że postanowienia Konwencji milczą (co zrozumiałe) w kwestiach szczegółowych, tj. chwili, miejsca i sposobu przyjęcia wzorca dostępnego w sieci¹⁵.

Wojciech Kocot w glosie do przytoczonego orzeczenia klarownie zaznaczył, że rozumienie art. 2 k.n. nie powinno się ograniczać jedynie do literalnego brzmienia pojęcia „umowa pisemna”, gdyż taka wykładnia prowadzi może do znacznego ograniczenia praw strony kontraktu, a w konsekwencji godzi w cele i założenia k.n.¹⁶ Ponadto trzeba podkreślić, że zawężenie pojęcia „umowa pisemna” do rozumienia go w świetle art. 78 Kodeksu cywilnego jest sprzeczne z założeniem art. 3 k.n.¹⁷ W myśl wskazanego przepisu państwo będące stroną wskazanej umowy międzynarodowej jest zobowiązane do uznania orzeczenia arbitrażowego za wiążące, a także jego wykonania zgodnie z regułami procedury obowiązującej na obszarze, na którym dochodzi się praw z orzeczenia. Wskazać przy tym należy, że każde państwo jest zobligowane do przestrzegania i stosowania przesłanek formalnych i materialnoprawnych zawartych w k.n. w celu stwierdzenia i uznania wykonalności wyroków bez ich zastrzania w przepisach krajowych. Celem takiego rozwiązania jest stworzenie optymalnych warunków dla rozwoju arbitrażu międzynarodowego poprzez zapobiegnięcie dyskryminacji orzeczeń zagranicznych wydanych przez sądy arbitrażowe w stosunku do orzeczeń krajowych sądów polubownych¹⁸.

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2015 r., V CSK 672/13, LEX nr 1677144.

¹⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., IV CSK 200/06, OSNC 2008/2/25.

¹⁶ W. Kocot, *Glosa do Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt IV CSK 200/06*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” (2008), nr 10, poz. 110, s. 747-754.

¹⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740).

¹⁸ T. Ereciński, *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności*, s. 68.

Konkludując problematykę związaną z przesłankami uznania i stwierdzenia wykonalności wyroków sądów polubownych wydanych za granicą przez sąd Rzeczypospolitej Polskiej w świetle k.n., należy powielić stanowisko wcześniej wskazane, że odpowiednie tłumaczenie przekłada się na poprawność wykładni praktykowanej przez sądy państwowe. Ponadto bardzo istotnym, a niekiedy niepraktykowanym aspektem, jest sam cel i założenie umowy międzynarodowej polegający na poszerzeniu obrotu w prawie handlowym międzynarodowym uznawania i stwierdzenia wykonalności orzeczeń sądów arbitrażowych poprzez zawężanie interpretacji przez sądy państwowe przepisów k.n. do przepisów krajowych.

3. REGULACJE KRAJOWE

W kwestii regulacji krajowych w przedmiotowym zagadnieniu odpowiednie zastosowanie będzie miał k.p.c., w szczególności jego art. 1215. Dla omówienia stwierdzenia i uznania wykonalności wyroków sądów arbitrażowych wydanych za granicą przez sąd państwowy Rzeczypospolitej Polskiej wymagane jest wskazanie właściwego zastosowania przepisów ustawy oraz scharakteryzowanie specyfiki postępowania w tym zakresie.

3.1. ODPOWIEDNIE ZASTOSOWANIE ART. 1215 KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroków sądów polubownych wydanych za granicą przez sąd państwowy Rzeczypospolitej Polskiej reguluje art. 1215 k.p.c. W myśl § 1 wskazanego przepisu o uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą, sąd orzeka po przeprowadzeniu rozprawy. Dyspozycja tej regulacji ma zastosowanie w przypadku, gdy wyrok sądu polubownego został wydany w państwie niebędącym stroną k.n. W konsekwencji zatem podstawą prawną dla wydania orzeczenia w przedmiocie stwierdzenia i uznania wyroku sądu polubownego wydanego za granicą w państwie, które jest stroną k.n., będzie art. 1212 w zw. z art. 1214 § 1 k.p.c. Ponadto należy zważyć na fakt, że wskazana konwencja nie obejmuje swym zakresem ugód zawieranych przed sądami polubownymi, dlatego w tym zakresie w polskim porządku krajowym będzie miała zastosowanie regulacja art. 1215 k.p.c., uwzględniając również przesłanki odmowy stwierdzenia i uznania wykonalności ugody zawartej przed sądem

polubownym za granicą¹⁹. Odmienność postępowania o stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu arbitrażowego wydanego za granicą wynika przede wszystkim z rozbieżności samej regulacji art. 1215 od tej wskazanej w art. 1154 k.p.c. Warto również wskazać, że aspektem decydującym o fakcie czy wyrok został wydany za granicą jest miejsce wydania wyroku lub ugody zawartej przed sądem polubownym, a nie miejsce przebiegu postępowania w tym zakresie, gdyż to drugie nie odnosi żadnych skutków prawnych²⁰.

3.2. POSTĘPOWANIE W PRZEDMIOCIE STWIERDZENIA I UZNANIA WYKONALNOŚCI WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO WYDANEGO ZA GRANICĄ PRZEZ SĄD RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Postępowanie w celu stwierdzenia lub uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą przez sąd państwowy Rzeczypospolitej Polskiej cechuje się odmiennością. Przedstawiciele doktryny prawnej wielokrotnie dokonywali próby scharakteryzowania istoty samego postępowania. Jak wskazuje Łukasz Błaszczak, k.n. ani ustawodawstwo krajowe nie doprecyzowuje samego charakteru postępowania w tym przedmiocie. W analizach wskazanej problematyki zaznacza się, że uwzględniając regulacje dotyczące innych postępowań cywilnych przed sądem powszechnym, postępowania w przedmiocie stwierdzenia i uznania wyroku sądu polubownego wydanego za granicą nie można określić jako posiadającego cechę w pełni autonomicznego. Stanowisko to uzasadnione jest faktem, że do postępowania we wskazanym przedmiocie zastosowanie uzupełniające mają również regulacje dotyczące postępowań w innym przedmiocie²¹. Podkreślenia wymaga jednak kwestia, iż postępowanie to przybiera postać postępowania dwustronnego²².

Poruszając powyższą problematykę, należy odnieść się do uzasadnienia prawnego postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2008 r., w którym Sąd stwierdził, że:

¹⁹ P. Prus, [Komentarz do art. 1215], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).

²⁰ J. Ciszewski, P. Grzegorzczak, K. Weitz, [Komentarz do art. 1215], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017⁵ (LEX, dostęp: 20.09.2021).

²¹ Ł. Błaszczak, *Głosy do wybranych orzeczeń*, s. 351.

²² M. Łaszczuk, J. Szpara, *Postępowania postarbitrażowe*, w: *System prawa handlowego. Arbitraż handlowy*, t. 8, red. A. Szumański, Warszawa 2010, s. 672.

[...] charakter postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody zawartej przed takim sądem nie jest jednolity i należy inaczej go oceniać w zależności od tego, czy postępowanie ma za przedmiot wyrok sądu polubownego wydany w Polsce lub ugodę zawartą w Polsce, czy też wyrok sądu polubownego wydany za granicą lub ugodę zawartą przed takim sądem za granicą. [...] Odmienne zagadnienie przedstawia się w wypadku postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed takim sądem za granicą (zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2007 r., I CSK 330/06, OSNC 2007, nr 12, poz. 185). W takim wypadku postępowanie to pełni znacznie dalej idące funkcje, gdyż w sytuacji, w której postępowanie przed sądem polubownym było zlokalizowane za granicą i wyrok sądu polubownego został wydany za granicą lub ugoda przed tym sądem została zawarta za granicą, można mówić o tym, że postępowanie o uznanie lub stwierdzenie wykonalności pozwala osiągnąć skutki prawne równoznaczne z tymi, które istnieją, gdy postępowanie przed sądem polubownym jest zlokalizowane w kraju i tu zostaje wydany wyrok lub zawarta zostaje ugoda. Postępowanie to nie ogranicza się więc do funkcji, które spełnia postępowanie o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Polsce lub ugody zawartej przed tym sądem w Polsce. W efekcie nie można postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed takim sądem za granicą sprowadzać do roli postępowania o charakterze pomocniczym, jak to jest w wypadku postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Polsce lub ugody zawartej przed tym sądem w Polsce. Potwierdza ten wniosek szerszy zakres kontroli wyroku lub ugody przez sąd państwowy w wypadku wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed takim sądem za granicą. Z tych względów postępowanie o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed takim sądem za granicą powinno być traktowane jako „odpowiednik” postępowania w sprawie²³.

Wysuwając zatem wniosek na podstawie przytoczonego uzasadnienia Sądu Najwyższego, należy wyróżnić kilka cech postępowania w celu stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego. Należą do nich: odrębność postępowania, postępowanie w danej sprawie, a także dwustronność. Cechy te odnoszą się do procedury, którą narzuca § 1 art. 1215 k.p.c., tj. przeprowadzenia rozprawy. Jej przeprowadzenie w celu stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą jest elementem obligatoryjnym, gdyż w świetle judykatury pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw

²³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2008 r., I CZ 139/07, OSNC-ZD 2009/1/18.

powinno skutkować nieważnością postępowania²⁴. Obowiązek przeprowadzenia rozprawy w przedmiotowej sprawie stwierdził również Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 24 czerwca 2009 r., badając kwestię przeprowadzenia rozprawy w przypadku postępowania zażaleniowego. W konsekwencji zatem stwierdzone zostało, że obowiązek przeprowadzenia rozprawy dotyczy jedynie postępowania w pierwszej instancji²⁵.

Przechodząc do kwestii przesłanek formalnych i materialnoprawnych zawartych w art. 1215 k.p.c., w pierwszej kolejności należy wskazać na dyspozycję § 2 przepisu, który określa przyczyny odmowy stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą w przypadku, gdy przeczenie arbitrażowe wydane zostało w państwie niebędącym stroną k.n. Wśród przesłanek odmowy uznania orzeczenia sądu polubownego wyróżnia się sytuację, w której strona wykaże brak zapisu na sąd polubowny lub gdy zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego. Ponadto strona może wskazać na fakt, że nie była w odpowiedni, należyty sposób zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób została pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem arbitrażowym.

Sąd państwowy odmówi stwierdzenia i uznania wykonalności również w sytuacji, gdy wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu. W tym punkcie należy zaznaczyć, że jeżeli możliwe rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny da się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, odmowa uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego może dotyczyć jedynie tych spraw, które tym zapisem nie są objęte lub wykraczają poza jego zakres. Wśród przesłanek wymienia się również odmowę stwierdzenia i uznania wykonalności

²⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2013 r., I CSK 186/12, LEX nr 1293670. Ponadto w uzasadnieniu prawnym tego postanowienia Sąd stwierdził, że: „Zgodnie z art. 1215 § 1 k.p.c., o uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody przed nim zawartej, sąd orzeka po przeprowadzeniu rozprawy. Przepis ten potwierdza zasadę, sformułowaną dla trybu procesowego w art. 148 § 1 k.p.c., rozpoznawania spraw na rozprawie. Odstępstwo od tej zasady należy wyklądać ściśle. Jeżeli zatem przepis określa rodzaj spraw, które są rozpoznawane na rozprawie, to ten sposób jej rozpoznania obowiązuje niezależnie od tego, czy sąd uwzględni roszczenie (wniosek), czy je oddała. Różnicowanie formy rozpoznania sprawy w zależności od przewidywanego sposobu rozstrzygnięcia musiałoby wynikać z wyraźnego brzmienia przepisu, do czego w treści art. 1215 § 1 k.p.c. nie ma podstaw. Zastosowanie przez Sąd Apelacyjny przy jego interpretacji rozumowania a contrario jest nieusprawiedliwione. Sformułowanie «o uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności» dotyczy bowiem określenia przedmiotu sprawy, a nie sposobu jej rozstrzygnięcia”.

²⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2009 r., I CSK 538/08, LEX nr 512056.

w przypadku, gdy skład sądu polubownego lub postępowanie przed tym sądem nie były zgodne z umową stron lub – w braku umowy w tym przedmiocie – nie były zgodne z prawem państwa, w którym przeprowadzano postępowanie arbitrażowe. Jako ostatnie kryterium, w wypadku którego dochodzi do odmowy, wskazuje się sytuację, gdy wyrok sądu polubownego nie stał się jeszcze dla stron wiążący lub został uchylony albo jego wykonanie zostało wstrzymane przez sąd państwa, w którym lub według którego prawa wyrok ten został wydany.

Konkludując kwestię samego postępowania w sprawie o stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu polubownego, należy podkreślić, że postępowanie w tym zakresie uregulowane przez art. 1215 § 1 k.p.c. poprzez przeprowadzenie rozprawy w szczególności, uwzględniając wielość przesłanek uprawniających sąd państwowy do odmowy stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą, wydaje się słusznym rozwiązaniem. Opisywana powyższej charakterystyka samego postępowania wskazała na jego odmienność i szczególność, dlatego też zachowanie praw jednostki, w tym wypadku strony umowy z zapisem na sąd polubowny, poprzez uprawnienie jej do obrony swoich praw w trakcie posiedzenia jawnego, jest wyrazem uszanowania prawa do procesu.

WNIOSKI

Problematyka stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą przez sąd państwowy w Polsce wiąże się z wieloma zagadnieniami szeroko omawianymi przez doktrynę prawną i judykaturę. Jak wykazano w niniejszym opracowaniu problemów prawnych skupiających się wokół tematu jest wiele. W polskiej doktrynie przeważające stało się stanowisko, że niewielka liczba orzeczeń sądowych jest efektem różnic w rozwoju gospodarczym. Polskie przedsiębiorstwa nie są na tyle rozwinięte, by poddawać spory pod arbitraż międzynarodowe, co skutkuje rzadszym rozstrzygnianiem spraw o stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą przez sądy państwowe w Polsce²⁶. Warto powrócić do kwestii tłumaczenia Konwencji nowojorskiej, gdyż błędy w stosowaniu odpowiedniej wykładni przekładają się na korzystność rozpatrywania sprawy w przedmiocie stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu arbitrażowego wydanego za granicą. Praktyka sądów państwowych – w związku z niewielką liczbą spraw prowadzonych w tym zakresie – jest dość uboga i może wiązać się z brakiem jednolitej linii

²⁶ K. Czech, *Stosowanie Konwencji nowojorskiej...*, s. 150.

orzeczniczej. W związku z tym podkreślenia wymaga bardzo istotny wpływ doktryny i jej przedstawicieli na rozwój zagadnień dotyczących postępowań postarbitrażowych. Konkludując, należy zaznaczyć, że sam charakter postępowania o stwierdzenie i uznanie wykonalności wyroku sądu polubownego nie jest do końca klarowny, z uwagi na brak doprecyzowania w regulacjach międzynarodowych, jak i w polskim ustawodawstwie. Wydaje się zatem, że dokonywanie oceny specyfikacji problematyki w tym obszarze będzie jeszcze wielokrotnie dyskutowane wśród przedstawicieli doktryny, a także interpretowane w judykaturze poprzez orzekanie w tym przedmiocie.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
- Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks Cywilny (tekst jedn.: Dz. U. 2020 r. poz. 1740).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 416/11, OSNC 2012/10/121.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2013 r., I CSK 186/12, LEX nr 1293670.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2000 r., III CKN 1139/00, LEX nr 51868.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2004 r., I CK 412/03, LEX nr 183721.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., IV CSK 200/06, OSNC 2008/2/25.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2008 r., I CZ 139/07, OSNC-ZD 2009/1/18.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2009 r., I CSK 538/08, LEX nr 512056.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2015 r., V CSK 672/13, LEX nr 1677144.

Literatura

- Błaszczak Ł., *Glosy do wybranych orzeczeń*, w: *Diagnoza Arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Wrocław 2014, s. 336-351 .
- Ciszewski J., Grzegorzczak P., Weitz K., [Komentarz do art. 1212], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017⁵ (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Ciszewski J., Grzegorzczak P., Weitz K., J. Ciszewski, P. Grzegorzczak, K. Weitz, [Komentarz do art. 1215], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2017⁵ (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Chyła K., [Komentarz do art. 1212], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 2005 (LEX, dostęp: 2.08.2021).
- Czech K., *Stosowanie Konwencji nowojorskiej z 10 czerwca 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych wyroków arbitrażowych w praktyce polskiej na przykładzie orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” (2010), nr 11-12, s. 141-150.
- Ereciński T., *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2009), nr 1 (5), s. 65-73.
- Kocot W., *Glosa do Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt IV CSK 200/06*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” (2008), nr 10, poz. 110, s. 747-754.
- Łaszczuk M., Szpara J., *Postępowania postarbitrażowe*, w: *System prawa handlowego. Arbitraż handlowy*, t. 8, red. A. Szumański, Warszawa 2010, s. 672 .
- Pruś P., [Komentarz do art. 1215], w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, *Art. 478-1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021⁴ (LEX, dostęp: 20.09.2021).
- Wiśniewski A.W., *Klauzula porządku publicznego jako podstawa uchylecia wyroku sądu arbitrażowego (ze szczególnym uwzględnieniem stosunków krajowego obrotu gospodarczego)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” (2009), nr 2 (6), s. 119-131.

STRESZCZENIE

Problematyka stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą przez sąd państwowy wiąże się przede wszystkim z odpowiednim scharakteryzowaniem postępowania w tym zakresie, jak również ze specyfikacją orzeczenia wydanego w tym przedmiocie. Ponadto na uwagę zasługują regulacje objęte Konwencją o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z dnia 10 czerwca 1958 r. sporządzonej w Nowym Jorku, która zapewnia swobodny przepływ orzecznictwa w arbitrażu międzynarodowym. Szczególnym

zagadaniem jest postępowanie w przypadku, gdy orzeczenie zostało wydane w państwie niebędącym stroną wskazanej umowy międzynarodowej. Niniejsze opracowanie rozróżnia te dwa typy postępowania w celu stwierdzenia i uznania wykonalności wyroku sądu arbitrażowego wydanego za granicą przez sąd państwowy.

Słowa kluczowe: Konwencja nowojorska, postępowanie postarbitrażowe, odmowa stwierdzenia i uznania wyroku, sąd polubowny, stwierdzenie i uznanie wyroku

CONFIRMATION AND ENFORCEMENT OF AN ARBITRATION AWARD ISSUED ABROAD
BY A STATE COURT IN POLAND

SUMMARY

The issue of finding and recognizing the enforceability of an arbitration award issued abroad by a state court is related primarily to the appropriate characterization of the proceeding in this regard, as well as the specification of the award issued in this regard. Moreover, the regulations covered by the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of June 10, 1958, drawn up in New York, which ensure the free flow of jurisprudence in international arbitration, deserve attention. However, a special issue is the procedure in the event that the judgment was issued in a country that is not parties to the indicated international agreement. This study distinguishes between these two types of proceedings for the purpose of declaring and recognizing the enforceability of an arbitration award issued abroad by a state court.

Keywords: the New York Convention, post-arbitration proceedings, refusal of an award and award, arbitration court, examination of an award

Recenzent
Dr hab. Jakub Zięty, prof. UWM

Opracowanie redakcyjne
Emilia Melon
Edwin Wójcik
Izabela Wysocka

Opracowanie komputerowe
Zuzanna Guty

Projekt okładki i stron tytułowych
Agnieszka Gawryszuk

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2021

ISBN 978-83-8061-971-5

Wydawnictwo KUL, ul. Konstantynów 1 H,
20-708 Lublin, tel. 81 740-93-40,
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl, <http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>